Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

TO TIDSBILLEDER

„MEN DEN FATTIGE BONDE MAA LIIDE OG UNDGIELDE"

AF FROVIN JØRGENSEN

KOLDING 1972

SÆRTRYK AF
BYRÅDSBOGEN 1970-71

TO TIDSBILLEDER

„MEN DEN FATTIGE BONDE MAA LIIDE OG UNDGIELDE"

AF FROVIN JØRGENSEN

I.

En del bønder fra forskellige kanter af Koldinghus rytterdistrikt, dvs. Andst, Brusk, Elbo, Holmans og en del af Jerlev herreder, var den 17. december 1704 kommet til Oxvig i Højen sogn, hvor regimentskriveren ved oberst Leegarths regiment, Jens Hansen Duche, boede.

Nogle for at køre ægt, andre skulle betale skatter og afgifter eller kom med anmodninger og bønskrifter til regimentskriveren.

I ventetiden opholdt bønderne sig i gården, hvor et livligt folkeliv rørte sig med snak og tobakssmøgen, medens de ventede på at komme ind i skrivestuen, som lå for sig selv, lidt til en side, skråt over for stuehuset.

Blandt de ventende var Laurids Nielsen fra Ankier og fra Tolstrup Jep Jensen, Søren Berthelsen og Jens Pedersen, hvis søster var gift med Jep Jensens broder, Bertel Sørensen.

Indkommet i skrivestuen stillede de fire sig ved døren og ventede med hatten i hånden, til én henvendte sig til dem.

Ved en skrivepult stod regimentskriverens tjenere, Rasmus Winther og Christian Nielsen, og skrev.

Regimentskriveren strøg gennem stuen, og i forbifarten spurgte han bønderne, hvad deres ærinde var.

— Exequerrytterne er for strenge, og lægsmanden, Hans Hansen, tager for meget af mig i standquarter, sagde Laurids Nielsen.

Exequerrytterne var soldater, som regimentskriveren fik lagt i kvarter hos de bønder, der skyldte i skat eller havde nægtet at præstere én eller anden ydelse.

Foruden logi skulle rytteren have 18 skilling om dagen og forplejning til sig og hesten.

Det var utroligt så mange ydelser, bønderne skulle svare til, både i arbejde, penge og i naturalier.

Selv kunne de ikke kontrollere dem; rent galt blev det, når dertil kom de kongelige betjentes opkrævninger til sig selv, som ganske vist ikke var tilladt, men dog florerede til forbitrelse for bønderne, der var helt afmægtige.

Jep Jensen sagde, at han havde en broder i Ammidsbøl, som han ville besøge, og så ville han også tale med regimentskriveren om en »Dragoner Lex Seddel«. Han ønskede Peder Madsens søn, Jens Pedersen i Tolstrup, indskrevet som Lexmand.

En Lexmand eller lægdsmand var den bonde i lægdet, der opkrævede løn og naturalier til rytteren, der skulle ride for dem. Taksten kunne være forskellig.

Jørgen Madsen f. ex., som var Lexmand i Alminde, betalte deres rytter, Anders Paaske, 10 slettedaler om året.

Desuden havde Lexmanden som regel rytteren i kvarter, hvis ikke Lexbrødrene, som bønderne i daglig tale titulerede hverandre, i fællesskab havde et rytterhus, hvor soldaten boede, hvis han havde familie.

Regimentskriveren fortsatte over gulvet.

— Her er to mand mere, sagde Jens Pedersen.

Regimentskriveren vendte sig om og lod, som han ikke havde set dem, men sagde ikke noget. Mødet med Jens Pedersen og Søren Berthelsen satte ham åbenbart i dårligt humør.

— Vi er her for at tilbyde Eder penge, fortsatte Jens Pedersen, så vi kan få vore fæste- og husbondsholdsbreve.

Et husbondsholdsbrev var en kvittering for modtagelse af husbondhold, en afgift, som de rytterbønder, der havde en selvejergård, måtte betale til deres husbond, i dette tilfælde kongen, som fortsat ejede »herlighedern« på gården, dvs. et vist hoveri, ægt, jagtret m. m.

En selvejerbonde var altså ikke sin egen herre.

— Jeg har ingen penge set endnu, svarede regimentskriveren.

— Jens Pedersens tiltaleform passede ham ikke.

Andre ville nok også have studset over den og fundet den vel frimodig; men det skulle blive værre endnu.

— Jeg var her den anden dag, genmælede Jens Pedersen, men kunne ikke få brevet, før jeg havde betalt fogedpenge.

— Jeg skylder kun 8 rigsdaler, for I kan ikke kræve fogedpenge af mig, og her er vidne på, at jeg har tilbudt Eder dem.

Regimentskriveren forsvandt ud i gården sammen med Rasmus Winther for at gå over i sin egen stue, og efter hvad senere blev sagt, fulgte Jens Pedersen efter og snakkede fortsat om fogedpengene.

Regimentskriveren sagde, han råbte op efter ham.

Her er vi nemlig ved én af disse private opkrævninger, som regimentskriveren trods forbud indkasserede til sig selv, og som gjorde Jens Pedersen en kende aggressiv i tonen. Så det kan godt passe, at han måske råbte op.

Lidt efter kom regimentskriveren tilbage. Han må i mellemtiden være kommet på andre tanker, for han sagde brydsk:

— Tag pengene frem!

Jens Pedersen tog sine frem og talte dem op.

Rasmus Winther talte efter og konstaterede, at der var otte skilling for meget.

— De hører pengene til, sagde Jens Pedersen. Der er ikke flere, end der skal være.

Det var en mærkelig udtalelse, hvis den da ikke var udtryk for, at Jens Pedersen var i krigshumør, som ikke tillod diskussion.

Rasmus Winther indkasserede stiltiende pengene.

Hermed er vi ved forklaringen på det intermezzo, som vakte nogen opmærksomhed blandt bønderne i gården, for i deres øjne var regimentskriveren en meget stor mand, som rådede over deres skæbne, og som de derfor skulle bøje og bukke sig for og for alt i verden føje, hvis de ville deres eget vel.

Kun gennem ham kunne de komme til højere instanser, og som regel gik hans forslag og ønsker igennem.

Så stor en mand var han, at en ikke ringe part af bønderne ville misbillige Jens Pedersens råbende optræden, selv om de led under det samme, som han reagerede imod.

Sådan er folk i almindelighed.

Situationen var den, at når Jens Pedersen ikke tidligere havde klaret sit fæste- og husbondsholdsbrev, der var udstedt af ryttersessionen 12. juni 1763, da han overtog sin faders halve selvejergård på 4 tdr og 4 skp hartkorn, var grunden den, at regimentskriveren havde forlangt fogedpenge af ham, og det ville Jens Pedersen ikke betale.

Første gang havde regimentskriveren forlangt 4 rdl, sidste gang, da Jens Pedersen var der, havde han sagt, at havde han 3 rdl, kunne det blive ved det.

Det samme beløb havde regimentskriveren opkrævet af andre.

Der var f. ex. Hans Jensen Paag i Igum Skov, som skulle overtage gården efter sin fader, Jens Sørensen Paag. Hans kone var død, og selv var han så gammel og svag, at han umuligt kunne drive gården længere.

Af ham forlangte regimentskriveren til en begyndelse 40 rdl, et beløb, som han umuligt kunne udrede, hvorfor regimentskriveren gik ned til 20 rdl, hvilket foranledigede dem til at klage til ryttersessionen.

Vi kan også nævne Lavers Pedersen i Trelde.

Hos ham forlangte regimentskriveren 10 rdl for at udlevere fæstebrevet, og da Lavers Pedersen nægtede, gik han ned til 3 rdl for sig selv og 3 for sin tjener; men det var først efter, at han ilde havde mishandlet Lavers Pedersen med stokkeslag.

På samme måde gik det med Peder Jensen i Weilebye.

Også han fik først stokkeslag og måtte så betale 2 rdl for at få fæstebrevet.

Men ifølge kongelig forordning var det forbudt at tage fogedpenge, eller hvad man nu kaldte det, og Jens Pedersen havde derfor hårdnakket nægtet at betale, medens regimentskriveren lige så hårdnakket havde forlangt dem og nu til sidst truet med at inddrive både fæste og fogedpenge ved militær eksekution.

Således var altså stillingen ved parternes møde den 17. december, og der var kold luft imellem dem.

Hertil kom Søren Berthelsen, som var i samme situation, idet han ligeledes for nylig havde overtaget en selvejergård på 2 tdr og 4 skp hartkorn, som Christen Pedersen var død fra, hvorefter Søren Berthelsen havde giftet sig med enken Anne Dorthe.

Hans fæstebrev var også udstedt 12. juni 1703, og han skulle betale 10 rdl.

Regimentskriveren betragtede de to bønder som et par urostiftere, han skulle passe på.

Ad visse kanaler på Koldinghus havde han videre fået oplysninger, som ikke gjorde klimaet mildere.

Jens Pedersen og Søren Berthelsen havde nemlig efter deres sidste besøg på Oxvig været hos amtmand Ludvig Ernst von Woyda på Koldinghus og beklaget sig over regimentskriveren.

De var ikke til sinds at give efter for hans private opkrævninger.

Det ser ud til, at de to bønder fandt forståelse hos amtmanden for deres tanke, for han rådede dem til næste gang at tage to mænd med som vidner.

Meningen må da have været, at i fald de på ny blev afkrævet fogedpenge, skulle de nægte at betale og så med deres vidner komme til ham.

Han havde nok også fundet, at nu kunne det være på tide at standse regimentskriverens ulovligheder.

Det skal så vise sig, om han kunne.

Begrundelsen herfor finder vi i den klage, Peder Madsen i Tolstrup senere sendte til amtmanden i anledning af sin søn, Jens Pedersens død.

Søren Berthelsen havde sat klagen på papiret for ham; men han glemte et par steder, at det var Peder Madsen, han skrev for. Et sted anførte han således:

... »Thi vi giorde efter Hr Amptmands Befaling og tog tvende Mend med os til ofuer verelse« ...

Meningen må være, at der forelå en aftale.

Og under vidneafhøringen i den påfølgende sag spurgte amtmandens fuldmægtig, Peder Sønnixen fra Fredericia, Jep Hansen, om han ikke var med på Oxvig som »Beskickelsesmand« (vidne), hvilket Jep Jensen dog benægtede.

Han var der i sit eget ærinde, sagde han.

Det kunne han også godt have været ved siden af; men Jep Jensen var, skønt beslægtet med Jens Pedersen, ligesom lidt lusket.

Han var vel bange for regimentskriveren og turde ikke indrømme, at han havde noget maskepi med Jens Pedersen.

Men Peder Sønnixen må et sted have fået at vide, at Jep Jensen og Laurids Nielsen var vidne på, hvad der skete på Oxvig, og det kan han kun have fået hos amtmanden.

På Oxvig vidste Jens Pedersen altså, at han havde amtmanden i ryggen. Derfor optrådte han så dristigt, som han gjorde.

Han har måske endda villet provokere regimentskriveren til at forløbe sig, hvilket altså også lykkedes.

Ingen bonde ville ellers have vovet at råbe efter regimentskriveren, som Jens Pedersen skulle have gjort det ude i gården.

Videre bliver hermed både amtmandens og hans fuldmægtiges holdning til den senere proces klar.

De var ikke uvildige undersøgere.

De havde taget parti og anklagede regimentskriveren.

Han skulle nu rammes.

Blot kan man så ikke forstå, at amtmanden ikke var lidt hurtigere i vendingen.

Og på baggrund heraf er det ligeledes forståeligt, at regimentskriveren fik så travlt med at bevise sin uskyldighed i Jens Pedersens død og komme først med afhøringen af bønderne og derved forhindrede at modparten kunne drage den fulde nytte af deres vidneførsel.

Det ville han sikkert ikke have anstrengt sig med, hvis det blot havde været nogle bønder, som havde rørt på sig.

Men alt det klarer vi senere.

Hermed har vi fastslået, hvad hensigten med Jens Pedersens og Søren Berthelsens rejse til Oxvig den 17. december var, og hvorfor de var i selskab med Jep Jensen og Laurids Nielsen.

Under processen gjorde regimentskriveren et stort nummer ud af, at Jens Pedersen skulle have tiltalt ham i »liderlige« og »uforskammede« ord, råbt efter ham og i det hele taget opført sig på en strafværdig måde.

Han kom blot aldrig frem med, hvad Jens Pedersen rent konkret havde sagt.

Hvorimod Jens Pedersen og de øvrige påstod, at han ikke havde tiltalt regimentskriveren usømmeligt.

Det eneste, som kom frem, var, at Jens Pedersen skulle have sagt, at ville regimentskriveren give ham skriftlig hånd på, at han (Jens Pedersen) ville blive exequeret af militæret, hvis han ikke betalte fogedpengene, ville han omgående betale de 2 rdl, som de sluttelig var kommet ned på.

Det var svært at se det »liderlige« og »uforskammede« heri.

Nærmere var det et reelt tilbud.

Regimentskriveren havde ikke svaret herpå, hvilket kunne tyde på, at der ikke kunne exequeres, og at opkrævningen altså var ulovlig; men af det følgende vil ses, at regimentskriveren må være blevet meget fortørnet.

Det var vistnok også en uhørt dristig udtalelse af en bonde, næsten som til en ligemand.

Og det må nok også opfattes som direkte provokerende, fordi Jens Pedersen var orienteret om, at det var rigtigt, hvad han sagde.

Laurids Nielsen karakteriserede situationen på følgende måde:

Så kom dem nogle ord imellem, og så tog regimentskriveren ham i håret.

Først slog han imidlertid Jens Pedersen på munden, hvilket vel sagtens havde til følge, at Jens Pedersen sagde noget mere; hvorefter regimentskriveren tog ham bagfra i håret med begge hænder og trak ham over gulvet hen imod Søren Berthelsen, som var begyndt at tælle sine penge op; men de var i små mønter, og det tog lang tid, så han lagde slet ikke mærke til, hvad der foregik ude på gulvet.

Nu så Søren Berthelsen, at regimentskriveren med højre hånd rakte efter hans »Skov Abild Kiep« med blyring og en pig i enden, medens han med venstre hånd fortsat holdt Jens Pedersen i håret.

Og så slog han ham med stokken over skulderen og i siden, mange slag, indtil stokken knækkede.

Det er dog uvist, om den knækkede på Jens Pedersens krop eller ved at ramme loftsbjælken.

Da regimentskriveren holdt op med at slå, tog Jens Pedersen sin hat og gik.

Søren Berthelsen, som endnu ikke havde fået sine penge afleveret, må have fundet situationen utryg, for han kradsede dem til sig og ville skyldsomt følge efter.

Inden han nåede ud, fik regimentskriveren imidlertid bagfra fat i hans kjole og gav ham nogle slag af stumpen.

Jep Jensen, som ligeledes var på vej ud, og som ikke havde taget del i noget, fik nogle ørefigner, hvorefter regimentskriveren gik ind i sin stue.

Han opfattede de fire som et komplot.

I gårdens port kom bønderne atter til besindelse og standsede op, hvorefter de gik tilbage. De skulle jo have deres fæste- og husbondsholdsbrev med hjem.

Da de på ny kom ind i skrivestuen, afleverede Søren Berthelsen sine penge til Rasmus Winther.

— I ville ikke give mig fogedpenge, sagde regimentskriveren, men så gav jeg Eder.

— Nu kan I klage til bisp, provst eller amtmand, eller hvem I vil.

Dermed rakte han dem deres fæste- og husbondsholdsbrev i kvitteret stand; men nedenunder stod der, at de resterede 2 rdl i fogedpenge.

Der kan ingen tvivl herske om, at regimentskriveren havde udnyttet en lækage på slottet og vidste, at bønderne i egentligste forstand kom fra amtmanden.

Derfor fandt han det bedst at få sagen ordnet.

Når han på trods heraf skrev, at der endnu resterede 2 rdl i fogedpenge og opfordrede bønderne til at klage, til hvem de ville, gjorde han det, fordi han ikke ville opgive sit krav.

Vi får hermed et ganske godt billede af tidens administrative forhold.

Da de tre bønder sagde farvel, hørte Søren Berthelsen Jens Pedersen sige til regimentskriveren: Tack for naadig Straf! men hvad han mente dermed, forstod Søren Berthelsen ikke.

Inden de forsvandt ud, havde Søren Berthelsen åndsnærværelse nok til at snuppe to stykker af den knækkede stok, som lå på gulvet, og stoppe dem i lommen.

Dermed var besøget på Oxvig forbi, og de fire bønder vandrede hjemad.

Da de kom til Peder Sudder, smeden i Tiuf Kier, bød han dem ind på en pot brændevin eller to, som hans invitation lød.

Da de havde fået dem, sagde Jens Pedersen:

— Nu kan vi tage lige så mange hug igen som dem, vi har fået på Oxvig i dag.

De fortalte smeden, at kæppen var gået i stykker; men Jens Pedersen så, efter smedens udsagn, ikke ud til at være skadet, for han »Leede og var Lystig«.

Til slut sagde de godnat og gik videre.

Besøget på Oxvig formede sig altså ikke som ventet.

I og for sig skulle man synes, at tingene, med henblik på en aktion mod regimentskriveren, havde udviklet sig gunstigt; men således ser det alligevel ikke ud til at være gået.

Nu er det jo ikke så lige en sag at vide, hvilke tanker der gik gennem Jens Pedersens hoved under sagens forløb; men på Oxvig førte han ordet i en protest mod fogedpengene.

Enten det var gennem hans råben i gården eller skænderierne med regimentskriveren i skrivestuen, protesterede han mod bøndernes undertrykkelse.

Han var overmåde dristig, men befandt sig godt derved, for han har følt sig som noget i retning af en samfundsreformator, selv om han måske ikke lige netop var fortrolig med dette udtryk.

Han gik til kamp for at skabe respekt om sig selv og sine ligemænd.

Han synes også at have været i besiddelse af moralsk mod og retfærdig harme, ellers havde han ikke vovet at optræde, som han gjorde.

Og så havde han rent ud fået prygl, og det er ingen flatterende situation at komme i for en samfundsreformator.

Brutalt var han blevet sig klart bevidst, at han kun var en foragtet bonde, som man gav bank med en kæp.

For samfundsreformatoren udviklede situationen sig til en tragedie.

Hans moralske mod og retfærdige harme var forduftet, da han sagde: Tack for naadig Straf! til regimentskriveren.

Og det var først, da han havde fået en pot brændevin eller to hos smeden i Tiuf Kier, at han på ny fik mod.

Det samme viser hans samtale med Søren Berthelsens kone, Anne Dorthe.

Da de kom hjem, fortalte Søren Berthelsen hende, hvad der var hændt, og dagen efter sendte hun bud efter Jens Pedersen.

— Har du ligesom min mand fået hug af regimentskriveren? spurgte hun Jens Pedersen.

Ja, det havde han.

— Søren har fået en svar haaben hug, fortsatte hun, og vil du som jeg, så drager vi til amtmanden og giver hannem det til kiende.

— Nej, svarede Jens Pedersen, det vil jeg ikke, jeg vil hellere have skaden end spotten; men jeres mand har lenge været siug og har bedre årsag til at klage end jeg.

Jens Pedersens dilemma er klart.

Over fogedpengene ville han have klaget; men gå til amtmanden og fortælle, at han havde fået hug, nej, det kunne han ikke.

Hans mod var knækket; men det forstod Anne Dorthe ikke.

Hun tænkte kun på at komme til amtmanden og få klaget, som hun vidste, at aftalen var, og for hende var chancen endda mere oplagt, end om det kun havde været fogedpengene, det drejede sig om.

— Fik du ingen hug? gentog hun forundret.

— Jo, vist fik jeg hug, mange hug, svarede Jens Pedersen; men så sagde han ikke mere. Han kunne ikke argumentere.

— Var I ens brødre om at få hug, så synes jeg også, I skulle være det om at klage, blev Anne Dorthe ved.

Det var ikke fri for, at hun var en kende indigneret.

Men hun måtte give op. Jens Pedersen ville ikke.

Hellere skaden end spotten, og derved blev det.

Jens Pedersen gik bagefter ned i laden.

Her stod Jens Hansen og tærskede.

Han spurgte også, om de havde fået hug.

Jens Pedersen viste ham sin venstre arm.

Den havde blå pletter.

— Ja, jeg har fået hug, og jeg ville ikke have haft dem for 4 rdl.

4 rdl var det beløb, som regimentskriveren i første omgang forlangte af ham i fogedpenge.

Nu bagefter ville han hellere have betalt dem, om han kunne have undgået de nedværdigende hug.

Jens Pedersens og Søren Berthelsens besøg på Oxvig blev en begivenhed, som skabte røre.

Ikke, fordi det aldrig før var sket; men for den indvirkning det havde haft på Jens Pedersen.

Dagen efter, den 18. december, leverede bønderne korntiende hos sognepræsten i Herslev.

Jens Pedersen var med.

Han målte selv sit korn og bar det op på loftet.

Regimentskriveren tog dette som bevis på, at han ikke fejlede noget.

Modparten derimod hævdede, at det kun drejede sig om et par skæpper og derfor ikke kunne tages som udtryk for hans helbredstilstand.

Bagefter drak han sig en halv rus til, inden han kørte hjem.

2. juledag var Jens Pedersen til julestue på Follerup Mølle og legede til langt ud på natten.

Nogle dage efter, »Imellem Helligt«, kom Jens Pedersen ridende ind til Bertel Sørensen i Højrup, efter at han havde været hos smeden.

De spurgte også, om han havde fået hug.

— Ja, svarede Jens Pedersen, jeg fik hug, og jeg er endnu stiv i hele kroppen.

Hans Andersen fulgtes med ham en dag fra kirke, hvor de havde været oppe at ofre; men han havde ikke mærket noget, og Jens Pedersen havde heller ikke klaget.

— Men, føjede Hans Andersen til, ingen var heller raskere eller stærkere karl end han.

Så nytårsdag om aftenen var han hos Hans Andersen for at drikke »Arfue øl«.

»Da dute hand intet, men sad ved Ilden og Hodred og lod sit øl varme, det han drak«.

Jens Pedersen var syg.

Efter Hellig Tre Konger måtte han gå i seng.

Søndagen efter blev der bedt for ham i kirken.

Og 16. januar 1704 blev sognepræsten, Anders Ifversen, hentet af Peder Madsens tjenestekarl med bøn om at komme straks og berette Jens Pedersen til døden.

Et par måneder tidligere havde præsten også været i gården. Denne gang for at berette Peder Madsens kone.

Hun døde dog ikke.

Indkommet i sygeværelset spurgte præsten Jens Pedersen, hvorledes det stod med hans sygdom.

— Ikkun slet, svarede Jens Pedersen, thi jeg har det så hårdt for brystet og i hovedet.

Han var ganske rød i ansigtet »og af Hissighed opblusset«.

Præsten bad de pårørende om at gå ud og begyndte på sit embede. På Jens Pedersens gudelige og kristelige bekendelse absolverede han ham, og efter at folkene igen var kaldt ind, blev han kommunikeret og formanet »til Taalmodighed under sit Kors og Stadighed i Troen paa sin Jesum«.

Derefter ønskede præsten Herrens velsignelse over ham og gik.

Idet han forlod stuen, bad konen ham se til tjenestepigen, som også var syg.

Hun blev imidlertid flyttet hjem til sine forældre, for der var ingen på gården til at passe hende.

Da præsten var gået, sendte de bud efter Søren Berthelsen.

Da han stod ved Jens Pedersens seng, spurgte han, om den syge kunne kende ham.

— Ja, broder, svarede Jens Pedersen, jeg kender dig.

Lidt efter begyndte han imidlertid at fantasere og råbe, at han skulle i ægt, »og nu kommer regimentskriveren og giver os hug«.

Natten til søndag den 20. januar døde han.

Den opfattelse bredte sig, at Jens Pedersens død skyldtes de slag, han havde fået af regimentskriveren, og folk talte en del om det, og på ny blev spørgsmålet om en klage til amtmanden rejst.

Peder Madsen og hans kone var ude af stand til at klage, for de kunne hverken læse eller skrive.

Søren Berthelsen skrev da en klage for dem og læste den højt ord for ord, som de godkendte.

En feldbereder i Kolding, Anders Jørgensen, renskrev den under den 22. januar 1704, og Peder Madsen skrev den under, hvilket må have været med ført hånd.

Spørgsmålet om at aflevere klagen tog Søren Berthelsen og Jep Jensen sig af, idet de den 24. januar gik på Koldinghus med den og opsøgte amtmanden.

Krigs- og Landcommissair Hartmann fortæller i en skrivelse af 23. februar om klagens aflevering.

Efter ham blev amtmanden så ivrig, da han modtog klagen, at han straks fik fat i de to andre medlemmer af ryttersessionen, oberst Leegarth og Hartmann selv, hvorefter de alle tre gik ind i Hartmanns sengekammer, hvor de yderligere orienterede sig hos de to bønder om, hvad der var sket, idet amtmanden bebrejdede dem, at de ikke var kommet noget før med klagen, som aftalen var.

Søren Berthelsen svarede hertil, at han ikke agtede de hug, han havde fået; men Jens Pedersen blev ikke frisk igen. De havde dog ikke troet, at han var død, og han ville ikke selv klage.

Der synes ikke hos dem at have været tvivl om, at Jens Pedersen var død af regimentskriverens slag.

Det kan undre, at amtmanden trak bønderne ind i sengekammeret for at tale med dem. Det må have været ganske legalt, at mennesker henvendte sig til ham for at klage over ét eller andet.

Man kan tage denne foranstaltning som udtryk for amtmandens specielle aktivitet i denne sag.

Han må have frygtet, at samtalen skulle blive observeret eller hørt af uvedkommende og eventuelt refereret for regimentskriveren.

Dermed være ikke sagt, at amtmanden er mistænkt for at ville forfuske undersøgelsen.

Videre må vi i den forbindelse erindre os, at det var regimentskriveren, der sagde til Jens Pedersen og Søren Berthelsen, at de kunne klage, til hvem de ville.

Det vidner ikke om særlig megen respekt for en overordnet.

Da de kom ud af sengekammeret igen, tog Søren Berthelsen op af sin frakkelomme »Tvende støcker af en tyk Kiep, det eene ungefehr een hald alen lang, og det andet en half korter med Een Jern piig i enden«, og viste amtmanden den.

Det var, hvad Søren Berthelsen ville bruge stumperne til, som han havde samlet op på gulvet i skrivestuen på Oxvig.

Peder Madsens klage lød:

Jeg fattige Mand Nafnlig Peder Madsen i Tolstrup Beklager mig Gandske sørgeligen for Hoy ædle og Welbaarne Hr amptmand at hand vilde ansee voris sørgelige Tilstand for saadan stor ofuer last som os er Skeed i Seerdeleshed Peder Madsens søn som nu er død, er, af Hvilcke mange slag og stød som hand er vederfaret i Hr regimentskrivers huus i Oxvig, og af hannem selv saaGrofveligen Tracterit, af Slag hug og stød og Meest Beklagede sig udi sin Wenstre siide, og var Rødt og slaget i hans Hofuet, og var gandske siug den Tid hand kom Hiem Blef saa Skrøbelig, Mer og Meere, og Robte saa paa sit yderste Nu kommer Hr regimentskriver og vil slaa mig ihiel, saa som Kand blifue bevislig af Naboerne, saa og af de Mend, som var den samme Tiid hos dem den Tid hand blef slagen Thi vi giorde efter Hr amptmands Befaling og tog tvende Mend med os til ofuer verelse Nemlig Jep Jensen i Tolstrup og Las Nielsen i Ankier Beder Dog Gunstige Hr Amptmand, og Høy Øfrighed at de vilde ansee den store uret og Skade som vi fattige gamle for Eldre er veder faret, og vor eniste Søn som skulde haft holdet Kongens Gaard og Grund ved Magt og Skulde for Sørge os udi voris Alder Dom.

Tolstrup d: 22 Januarii Anno 1704

Peder Madsen.

Naturligt rejser det spørgsmål sig, hvorvidt klagen helt igennem refererer til kendsgerninger.

Vi kan ikke helt tage stilling hertil.

Man kan heller ikke vente, at amtmanden kunne, i hvert fald på indeværende tidspunkt. Dertil var der for mange uklarheder og tilsyneladende også unøjagtigheder i den.

Derfor gjorde han også det eneste, han kunne gøre.

Dagen efter, den 25. januar, gav han herredsfogeden over Elbo, Brusk og Holmans herreder, Laurids Hendrichsen fra Ammidsbøl, orde til, sammen med fire bønder fra Bredstrup, Jens Nielsen, Jacob Jepsen, Mads Smed og Jørgen Nielsen, at syne den døde Jens Pedersens legeme.

Det skete lørdag den 26. januar.

Deres rapport lyder:

... Da befandtes hand Saaleedis, Nemblig: om Halsen og Munden at vere blodet Som hans Forældre berettede at vere Løben meget ud af hans Hals og Mund.

Den venstre side paa det salige Menneske under Armen, og Armhollet var det Sorte blaa og Noget høunet, Lige Leedis paa dend Høyre Siide var hand Sorte blaa fra hans houte og op ad, meere Sorte blaa end som paa den venstre Side.

Imellem hands Røg og hans tønde Siide fantis paa den Høyre side Saa bret 3de fingre Liige som en vabel eller Bukel hvor udi var Blod imellem Kiødet og Skindet.

I det øfrige fantis hand Sorte Blaae fra hans Houte Knogel, og op under hans Armhol, Saaledis som for Skrefuet er ...

For synsmændene var der ingen tvivl. De symptomer, der peges på, viser alle hen til, at i hvert fald var Jens Pedersen ilde medhandlet og med døden som den sandsynligste følge, formentlig på grund af indre blødninger.

Bønderne så bort fra, at en eventuel sygdom, som da måtte have været sprinkelsyge, plettyfus, kunne være dødsårsagen.

Ligeledes, at udseendet kunne skyldes, at liget havde ligget i fire dage.

Det var ingen god rapport for regimentskriveren.

For amtmanden var opgaven herefter at meddele det passerede til kongelig majestæt og få hans ordre til, hvad videre skulle ske. Desuden kongens tilladelse til fri proces for Jens Pedersens forældre.

For regimentskriveren var sagen alvorlig, hvis det blev fastslået, at hans slag havde medført Jens Pedersens død, og mindre alvorlig blev den ikke af amtmandens stilling i sagen.

Gennem lækagen på slottet kom regimentskriveren samme dag til kundskab om synsmændenes rapport.

Nu gjaldt det for ham at komme modparten i forkøbet og få sin uskyldighed slået fast, inden en retssag skulle begynde.

Det var ligeledes i hans interesse at forhindre, at Peder Madsen fik lejlighed til at rejse sag ved sit eget værneting, som var Elbo, Brusk og Holmans herredsting, hvor herredsfoged Laurids Hendrichsen, som netop havde afgivet den for regimentskriveren så ufordelagtige ligsynsrapport, sad i dommersædet.

Vi skal se, hvorledes han, til modpartens store fortrydelse, gjorde det ved at søge en frifindelsesdom ved sit eget værneting, Andst, Slaugs og Jerlevs herredsting, hvor herredsfoged Bertel Pedersen på Amhede i Egtved sad.

Herimod rettede regimentskriveren i de kommende dage alle sine bestræbelser i en forbløffende aktivitet, og amtmandens lige så forbløffende sendrægtighed kom ham til hjælp.

Retsforholdene var anderledes dengang, end de er i dag.

Opstår en lignende situation i dag, vil det offentlige omgående gribe ind med en undersøgelse.

Derefter vil den offentlige anklager tage stilling til, hvad videre skal ske, uden udgift for den skadelidte.

Dengang måtte han selv skaffe sig en ret, og rejste han sag, måtte han selv betale prokurator, dommer osv., og skulle nogen fængsles, måtte han også selv betale vedkommendes ophold i fængslet.

Der var heller ingen faste procesregler, undtagen det skulle være den, at ingen kunne blive dømt uden ved sit værneting.

Retsinstancernes uvildighed var det også så som så med.

Endnu samme dag, som amtmandens ligsynsrapport kom til slottet, altså den 26. januar, klagede regimentskriveren til General Commissariatet over, at han ikke havde fået lejlighed til at være til stede ved ligsynsforretningen.

Videre satte han sig, uden først at indhente myndighedernes tilladelse, i forbindelse med

regimentsfeldskiær Johan Vilhelmk i Vejle og Stads Chirurg i Kolding, Hans Madsen, Balber, og formåede dem til sammen med følgende 8 bønder, som først skulle indvarsles, til dagen efter, som var en søndag, at holde privat ligsyn over den døde Jens Pedersen, Jens Bull, Skierup, Hans Nielsen, Damkjer, Jørn Nielsen, Tiuf Kier, Poul Michelsen ibdm., Peder Buck, Velling, Anders Michelsen, ibdm., Madz Andersen og Madz Sørensen i Vinding. Dertil to borgere fra Kolding, anvist af byfogeden, Jørgen Hansen og Laurids Jensen.

Da det var ordnet, satte regimentskriveren sig til at skrive til amtmand von Woyda på Koldinghus:

... Som Jeg fornemmer og af andre maa Spørge, at Peder Madsen i Tolstrup skal hafue Klaget over mig, for Hr amptmanden, at Jeg skulle hafue Slaget Hans Søn, Jens Pedersen, som nu er død, og Hvor til Hr Amptmanden ved byefogeden og 8 Mend mig u afvidende har ladet tage Syn fire dage efter Karlens død.

Da som Jeg ved mig i hans død gandske u skyldig og der fore vil lade tage Syn til samme døde legeme i Morgen som er Søndag efter Predicken (den 27. januar) af feldtskiærer og u = partiske Mand, Saa Beder Jeg Ydmygst Welbemte Hr Amptmand vilde endelig Self eller fuldmegtig imidlertid lade vere oververende, Huor til følger Nerverende vogne for des beder Befordring,

Amtmanden skulle imidlertid ikke nyde noget og svarede omgående, at hverken »ieg eller min fuldmegtig kan komme, da vi ikke er ret vel tilpas«.

Var han gået i fælden, havde munden været lukket på ham i fremtiden, for han kunne formentlig ingen indsigelse have fremført over synet.

Man kan ikke sige, at det just var den bedste undskyldning, han kunne have fundet på.

I stedet kunne han have svaret, at da der endnu ikke var taget stilling til, om der overhovedet skulle rejses sag i den anledning, kunne regimentskriveren passende lade tingene hvile indtil da.

Næste morgen, mandag den 28. januar, modtog regimentskriveren sine private synsmænds rapport, som lyder:

Efter Hr Duches Begiering vare Vi underskrefne udi Tolstrup og Besigtiget Jens Pedersen over Hans Gandske Legeme og Befandtis Brun og Blaa achtig som et dødt Corpus efter at Hafue legget saa lenge Baade udi Vind og Kuld geemeenlig er.

Ellers hafuer vi aldeelis ingen dødelig skader funden paa Hans legem som enten med hug eller Slag Kunde for aarsagis, mens Kunde iche andet for meene, end at hans Død var af en Hidzig Siugdom, nemlig en Sprinchel, da som flecherne gifuer Sig noch til Kiende.

Dette at vere saa Bekrefter Vi med Vores Hender og Voris Zigneter Hostrycket og er Byder Vores Saligheds Eed at aflegge naar paa Kræfves.

Om ikke andet, er vi i hvert fald i stand til at konstatere, at de to synsforretninger ligger temmelig langt fra hinanden.

Der synes at være grund til at drage nogle af synsmændenes uvildighed i tvivl.

Det første syn bekræftede sig udførligt med blodunderløbne og hævede steder. Det lyder i hvert fald troværdigt.

Det sidste syn synes i al sin almindelighed, og også hvad tonen angår, at være lagt an på bare at tilintetgøre det første, og spørgsmålet om, hvor forberedt dette syn i forvejen har været fra regimentskriverens side, trænger sig på.

Da regimentskriveren havde tygget denne rapport igennem, skrev han til General Commissariatet for at få fogedpengene legaliseret.

1. april kom svaret. Man så ham gerne hjulpet; men dette spørgsmål skulle først examineres i rytterkommissionen i Viborg.

For øvrigt lå mandag den 28. januar Jens Pedersen på 9. døgn i sit hjem, og det var ikke behageligt længere.

Svogeren, Bertel Sørensen, skrev denne dag til amtmanden på forældrenes vegne, om Jens Pedersen ikke måtte »Bestædiges til Jorden«, fordi »hand for luft og Stanch ei Kand lenger Hafues i Huuset, til med er han som meldt ofte blefuen siunet«.

De havde været hos præsten; men han turde ikke kaste jord på ham uden efter ordre fra amtmanden.

Den blev omgående givet; men alligevel blev Jens Pedersen ikke begravet før 19. februar, én måned efter at han var død.

Næste dag, tirsdag den 29. januar, greb regimentskriveren igen pennen og skrev nu til Land Militiens Commissariat og forklarede dem sin situation, og herfra svaredes 2. februar, at det var commissariatet ukiært at høre den fortræd, han var kommet i. De tvivlede dog ikke på, at han ville få sin »Formeente u=skyldhed frem i Lyset«.

Videre havde regimentskriveren en kontakt i Tolstrup, som meddelte ham om stemningen dér, og hvad folk sagde, og onsdag den 30. januar var tingene tilrettelagt, så han kunne indstævne Peder Madsen og hans hustru samt en række andre implicerede til Andst, Slaugs og Jerlev herreders ting den 15. februar.

Retspraksis var, at sagsøgeren selv kærede sin sag for tinget og meddelte herredsfogeden, hvilke vidner han ønskede afhørt, hvad hans fuldmægtig så besørgede på tingdagen.

Stevningen lød:

Saa som i Peder Madsen i Tolstrup hafuer ind gifuen En Klage til Velbemte Hr Amptmand, over mig, angaaende at ieg skulle hafue groveligen tracterit eders d: 19 Janv: 1704 af døde Søn Jens Pedersen med hug og Stød her paa gaarden, Saa vel som og Søren Bertelsen ibm: der lige ledis muntlig derom lader Sig forlyde.

Da for at Bevise Hvorledes de begge nest forleden 17 December 1703 dem her paa gaarden u høfligen hafuer Comparterit og at de huercken med dødelig Slag eller Stød er angreben, ei heller ner saa ilde med handlet som berettis, med Videre, Hvad der I Sagen Kand fore falde, Ind Stefnes eder bemelte Sal: Jens Pedersens forældre Peder Madsen i Tolstrup med Ederes hustrue som har haft adskillige ord og Talle om denne Sag, Item Søren Bertelsen til Andst Slaugs og Jerløvs Herritz ting med loulig 14 Dages Kald og Varsel først kommende 15. februar at møde der, Vidner og siun I Sagen og hvad der af Dependerer at paa høre, og Spørgsmaal at til Suare, Hvor efter ieg tings Vidne agter at lade tage Beskrefven, til Samme tid og Sted ommelder, Dette Stefne maal for Høy Edle og Velbne Hr Amptmand von Woyda paa Colding huus om hans Velborhed hafuer noget der ved udmygst at Erindre eller lade svare.

Stævningen blev forkyndt 1. februar.

Endnu havde amtmanden intet foretaget sig med hensyn til en eventuel retsforfølgelse. Han havde ikke engang meddelt kongen, hvad der var passeret.

Han må dog være blevet foruroliget over regimentskriverens aktivitet, for han meddelte ham 5. februar, at vel måtte han forsvare sig, men ikke tiltale nogen for tinget.

Sagen skulle hvile, til amtmanden eller hans fuldmægtig efter ordre og fuldmagt gjorde ansøgning herom.

Det var dog ikke muligt at standse regimentskriveren på denne måde.

Han var så dreven en prokurator, at han udmærket kunne fortsætte uden at komme i konflikt med amtmandens skrivelse.

Nu rykkede han bare frem på en anden front.

Den dag, da amtmanden skrev til ham, altså 5. februar, skrev han til provst Laurids Leeh i Kolding og anmodede om at få hr. Anders Iversen, sognepræst i Herslev og Viuf menigheder, til at aflægge sit sandhedsvidne, anlangende, hvad ham er vitterligt om Jens Pedersens død; om denne for ham havde klaget over nogen under sin sygdom, og om han ikke efter 17. december 1703 havde været i præstens hus, frisk og sund.

Herefter ordnede provsten resten, idet han samme dag indstævnede sognepræsten til at møde for provsteretten, bestående af Laurids Leeh, Eskild Busk, sognepræst i Harte-Bramdrup, og Peder Kragelund, sognepræst i Starup-Nebel, i Stenderup præstegård 14. februar.

Indstævnet blev tillige Peder Madsen og hans hustru samt amtmand von Woyda eller hans fuldmægtig, Knud Jørgensen.

Amtmanden måtte konstatere, at han ikke kunne standse regimentskriverens aktivitet, og indså, at han nu selv måtte se at komme i gang.

9. februar skrev han til kongen og fremstillede kort, hvad der var sket, og at regimentskriveren havde begyndt at forfølge sin sag, medens Peder Madsen ikke havde råd til selv at føre sin, samt vedlagde, som det vil ses, kopi af Peder Madsens klage og rapporten fra ligsynet den 25. januar.

— For Eders Kongel: Maitt. udi allerdybeste Underdanighed, skrev amtmanden, er ieg Aarsaget at Andrage Hvorleedis et Klagemaal Her udi Amtet af Een Rytter Bonde sig hafver Rejset angaaende nogle Hug og slag som bemelte Bondes Søn af Regimentsskrifveren ved Oberste Leegarths Regimentes Ryttergods, Jens Hansen Duche, skal være til føyet og Videre ved nogle Uggers Forløb der efter ved Døden afgangen, hvorom indbemelte bort Døde Persons Faders derom indgifne Klagemaal, saa vel som og dend besigtigelse Jeg ved Rettens Middel paa det Døde Legeme der efter lader Erværbe /: af Hvilcket alt Herved Allerunderdanigst følger Copie :/ Nærmere giør formelding, og Endog Bemelte Regimentsskrifver allerrede til sin befrielse ved Lov og Rette hafver Begynt Sagen at forfølge; Saa ieg dog Dette efter Allerunderdanigst pligt Ederes Kongel: Maits Herved som indbemelte Allerunderdanigst skullet foredrage, anseende at Bunden ey self skal være Bemidlet Sagen at udføre, — for da derom udi Allerdybeste Underdanighed at indhænte Eders Kongel: Maits allernaadigst Befahling, hvorledis med Sagen videre skal forholdis.

I provsteretten er vi vidne til en lille forpostfægtning, hvor parterne ligesom føler hinanden på tænderne.

Amtsmandens fuldmægtig, Knud Jørgensen, kunne »ei Befatte Eller ud Grunde i Hvad Henseende dette Stefnemaal fra Regimentsskrifver Duche, skulde være indløbet

1: Fordi hand (regimentskriveren) ligesom søger at purgere (rense) sig for hand ey Endnu ved nogen Lovmaal er Sigtet, for derved mueligt paa følgende Stefnemaale at Døde udi Fødselen?

2: At her Reises Sag og funderes paa et Klagemaal som mueligt ved paa Edskning neppeligen af Hr Regimentsskrifver her udi Retten skulle Kunde Produceris. Det var som at fiske udi Luften«.

»Dets Aarsage Begierte Mons Knud Jørgensen alleene Explication (tydeliggjort) af Hvad fundamente Regimentsskrifver Duche hafde behaget Hr Amptmand Woyda udi denne sag at indcitere, Helst da Welbemelte Hr Amptmand ey til Hr Regimentsskrifver Duckes Stefnemaals Dato nogen Sag imod Hannem hafde Rejst mens alleeniste efter Gyldig Anledninger foredraget Sagen for Hans Maitt«.

Knud Jørgensen rejste derfor det spørgsmål, om det i det hele taget var tilstedeligt, at vidner blev ført, inden kongens svar på amtmandens memorial indløb.

Regimentskriveren svarede, at Knud Jørgensen kunne spare sig sin undren, for hvor forbydes da i Loven dend anklagede sin u skyldighed at bringe for liuset. Loven forbyder derimod at hindre vidnesbyrd i at komme frem.

Herefter trak Knud Jørgensen sig tilbage. Han agtede regimentskriverens udtalelser for vidtløftige og ønskede ikke at komme nærmere ind på dem, da det alene drejede sig om at høre et vidnesbyrd.

Herefter fremtrådte Velærværdige Hr Anders Iversen og forklarede, hvorledes alt var tilgået.

Ingen havde klaget for ham over regimentskriveren.

Han vidste ikke, hvad Jens Pedersen var død af; men en svaghed havde grasseret udi Tolstrup fra Februar 1703 til nu.

Om det havde været sprinkel, vidste han ikke; men fra én og samme gård havde han i 14 dage begravet manden, sønnen og hustruens fader.

Kort tid efter havde han i samme gård berettet mandens hustru og hendes moster; men de var ikke døde.

I møllehuset i samme by havde han i samme år berettet alle folkene. I Hans Andersens gård var berettet hans hustru og pige på én gang. Pigen døde. Også i Peder Madsens gård havde han som omtalt været.

Hvad spørgsmålet, om Jens Pedersen havde været i præstegården siden 17. december, angik, så var han der den 18. december, forklarede degnen, Christian Aare, Christian Pedersen, Aarøe, som ustævnet var mødt i retten.

Degnen havde set ham stå ved kakkelovnen i præstens stue og få sig en halv rus. Han var i kirken og ved gilderne i gårdene, og alle steder blandt de stærkeste. Først efter hellig tre konger blev han syg.

Knud Jørgensen fandt sig befalet til at erindre præsten om, at når Jens Pedersen ikke udtalte sig angående klagemål, kunne det skyldes, at loven udtrykkelig befalede, at ingen på sit yderste måtte besværes med slige verdslige ting.

Hr. Anders var meget forundret over, at Knud Jørgensen kunne tænke på, at han skulle »hafve Bemøyet Jens Pedersen med noget Klagemaal over nogen«.

Han vidste intet, førend han kom fra Kolding marked 8 dage efter Jens Pedersens død, og vidste intet om, at regimentskriveren skulle være skyldig i noget.

Sensationen under provsteretten var ubetinget Peder Madsens og hans hustrus skriftlige erklæring, som blev læst og påskrevet:

— Saa kom ieg Peder Madsen af Tolstrup, Tillige med min Hustrue Kiersten Christens Daatter, af Hr Regiment Skrifver Signr Jens Duche er Indstefnet til Andst Slaugs og Jerløv Herridzting Førstkommende 15 Februar at møde og i Dag her i Stænderup Vidnesbiurd at paahøre Om min til Welbemte Hr Amptmand indgifne Memorial af Dato 22 Januari angaaende de Slag af Hand min af Døde Søn Jens Pedersen skal hafve gifven, og at ey saaledis skal være som Klagen om formelder med videre, da Gifves Der imod udi Samme og Andre Retter, hvor Sagen skulle komme dette voris korte Giensvar, at vi aldeelis icke Hafver Klaget ey heller Endnu Klager i nogen Maader.

— Saa som voris Søn aldrig paa Hannem Entten for os som Hans Forældre eller for Præsten Hafver Klaget men kom frisk og Sund Hiem, og blef ey Siug førend Ungefær 3 Uger der efter, af Een Hidsig Siugdom Hvor af Hand Døde.

Hvad den af mig Peder Madsen til Hr Amptmand Woyda indgifne Memorial anbe-

fanger, da Ved Jeg icke der udi er noget indført som Kand være Regiments Skrifveren skadelig, Thi Jeg gaf Hr Amptmand min Søns Død tilkiende; Efter som icke Rettere vistes End man skulde jo gifve Øfrigheden tilkiende, Naar nogen Døde.

— Saa hafver ieg og Ladet indføre, at hand fick nogle Faae Slag af Regiments Skrifveren ungefær Een 8 Dage Før Juel i Skrivestuen, som hand icke self, mens Naboerne berettede mig, Hvor af hand hvercken fick skade, Siugdom eller Død, andet Hafver ieg ej ladet optegne;

— Findes noget Videre indført i Bemelte Klage af 22 Januari er det skrifverens skyld og mig u vidende og Maa Holde mig Fattige gamle Mand undskyldt, Saasom ieg hvercken kand læse eller skrifve, mens paa Regimentsskrifveren Hafver Hvercken min af Døde Søn, Jeg eller min Hustrue noget at klage;

Dette mit korte Indlæg, som ieg i Retten fremlægger, Beder ieg maa Blifve læst paaskrefven og i Acten Indført, og til Stadfæstelse hafver vi begge med Egen Hænder samme underskrefven, og Venlig ombedet nu hos og Overværende Hæderlig og Velædle hr Peder Emmerløf i Stenderup, Stiftsskrifver Jep Hansen i Vester Nebel, Mads Ifversen i Udstrup og Jes Jensen i Lilballe, det samme.

Peder P. M. S. Madsen *Kiersten K. C. D. Christens Datter*
Peder Clausen Emmerløf *Jep Jensen Bredall*
Mads M. I. S. Ifversen *Jes I. I. S. Jensen*

Igen to erklæringer, og dennegang skulle de endog være af samme mand, og dog i fuldkommen modstrid med hinanden.

I den sidste beskylder Peder Madsen endog Søren Berthelsen for at have forfalsket klagen.

Hvem havde forledt de to gamle mennesker til at lægge navn til en falsk forklaring? Vi må håbe, det vil vise sig.

Knud Jørgensen »eragtede u=nødvendigt til dette udi Retten producerede sær Skrift noget synderligt at svare. Sagen ville senere blive observeret«.

Dagen efter, den 15. februar, åbnede herredsfoged i Andst, Slaugs og Jerløv herreder, Bertel Pedersen på Amhede, herredsskriver Bartram Pedersen fra Lejrskov og Peder Lauridsen fra Spjarup, tinget med at gøre vitterligt, at til stede var hr. regimentskriver Sr Jens Hansen Ducke, som eskede og begierede et fuldkommen tingsvidne i efterskrevne tingmænds overværelse, Peder Lauridsen, Spjarup, Christen Nielsen, Nollund, Hans Simmesen Øster Vamdrup, Madz Buck, Vorbasse, Chresten Povelsen, ibm., Peder Torbensen, Knudsbøl, Knud Nissen, Veerst, og Anders Christensen, Torsted, hvilke 8 tingmænd alle endrægteligen vilde vidne på tro og sandhed, at de samme dag på fornte ting så og hørte det vel bemelte Hr Regimentsskriver Sr Jens Ducke for retten fremstillede ved 2 stevningsmænd, Peder Madsen og Hans Mortensen, begge af Høyen. For amtmanden mødte Knud Jørgensen.

Først fremlagdes tingsvidnet fra Stenderup præstegård.

Det må have gjort indtryk.

Derefter fremkom leutnant Hans Casper Jerring og regimentskriverens to tjenere, Rasmus Vinther og Christian Nielsen, samt Hans Nielsen, som tjente hos Niels Hansen i Nr. Vilstrup. Han var på Oxvig den 17. december for at køre ægt.

Alle havde graverende ting at sige om Jens Pedersen, som havde brugt u beqvemme og hastelige ord, han var u høflig med Raabende Røst ude i gården, så det var skammelig at høre på.

Det var næsten bedre, end regimentskriveren selv kunne have gjort det.

Knud Jørgensen spurgte, om de ikke havde set regimentskriveren slå Jens Pedersen.

— Nej, sligt havde de ikke set.

Vel hørte de, at han for hans onde mund og u forskammede ord kunne have fortjent straf, men var sig det ikke bevidst.

Så kom Jep Jensen frem, som vi tidligere har stiftet bekendtskab med. Han havde også hørt Jens Pedersen råbe op, og han havde også set, at han havde fået hug, men ikke nogen, han kunne dø af.

— Var I da icke begieret af Jens Pedersen at gaa beskickelse (være vidne), spurgte Knud Jørgensen.

— Nej, svarede Jep Jensen, ieg havde mit eget ærinde.

Han hørte, Jens Pedersen sagde, at han »hafde frem biuden dem husbondsholdspengene i Thoe mends Nerverelse«, hvoraf han efter Jens Pedersens mening skulle være den ene. Det var dog hverken befalet eller aftalt.

Flere endnu udtalte sig, men kun til fordel for regimentskriveren.

Tre dage efter, den 18. februar, vandrede Peder Madsen og hans hustru fra Tolstrup til Koldinghus.

Vi kan se de to gamle mennesker stavre af sted.

De var i en ulykkelig situation. Deres eneste søn, som skulle have sikret deres alderdom, havde de mistet. Det var noget meget håndgribeligt.

Ellers kan det vel nok være et spørgsmål, hvor meget de havde fattet af, hvad de var blevet rodet ind i.

Der var grund for dem til at opsøge amtmanden. Når de var vidne til, hvad regimentskriveren foretog sig, og der endnu, så vidt de vidste, intet var sket til fordel for dem, kunne de nok blive betænkelige.

For så vidt har deres omgivelser måske haft mere grund til at være betænkelige, hvad angik klagen af 22. januar og redegørelsen den 14. februar, og der kunne være god grund til at give amtmanden en nærmere forklaring.

I skrivelsen af 22. januar klagede Peder Madsen over, at sønnen var slået ihjel af regimentskriveren. I stævningen af 30. januar nævnede regimentskriveren, at Peder Madsens hustru »har haft adskillige ord og Talle om denne sag«, hvilket kun kan betyde, at hun har udbredt sig om regimentskriverens mishandling af sønnen, og det er den ene af begrundelserne for stævningen.

Så kommer de to gamles erklæring af 14. februar, som indeholdt en frikendelse af regimentskriveren.

Det værste var nu nok ikke i denne forbindelse de to gamles affældighed; men den manipulation, de var udsat for. Den var af langt alvorligere karakter.

Peder Madsen og hans hustru kom ned i slottets køkken, hvor amtmandens frue opholdt sig sammen med pigen Lisbeth Hansdatter.

De to gamle kunne ikke gøre sig forståelig over for fruen, som derfor sagde til Lisbeth, at hun skulle spørge, hvad disse folk ville.

De ville gerne tale med amtmanden. Regimentskriveren havde slaget deres søn ihjel.

Ja, saa kunde de ikke saa hastigt komme til at tale med ham, formedelst der var fremmede hos ham.

Fruen bad pigen følge dem over i spindestuen. Dér var varmt.

Derovre sad spindepigen Lisbeth Wilchen. Også over for hende klagede de to gamle mennesker deres nød og jamrede bitterligt, at regimentskriveren havde slaget deres søn på Oxvig, så han ikke blev rask igen.

Han var deres eneste søn og skulle have været deres trøst og ophold nu i deres alderdem.

Peder Madsen og hans hustru græd, og Lisbeth græd.

Da Boel Gregersdatter kom ind i spindestuen, fortalte de også hende deres sørgelige tildragelser, nu for tredje gang.

Det ses ikke, hvad Peder Madsen og hans hustru fik ud af besøget hos amtmanden; men dagen efter, den 19. februar, kom kongens svar på amtmandens skrivelse af 9. februar:

... og som Bemelte Peder Madsen ei Self hafuer Middel til Sagen imod Regimentsskriveren at udføre, Saa er voris allernaadigste Villie og Befaling, at Du samme sag for meer bemelte Peder Madsen paa Voris Bekostning imod fornte Regiments Skrifuer Efter Loven tilbørligen lader udføre, Der med skeer vor Villie Befalendes dig Gud ...

10 dage efter, den 29. februar, gav amtmanden edssvoren procurator i Fredericia, Peder Sønnixen, fuldmagt til at føre sagen på amtmandens vegne og befalede ham, »at Hand med Indbemelte Sag Strax og u fortøvet saa snart som hans Loumessig Citation til Kand gifue, Giør Begyndelse, Saaledes at udi Sagen vorder observerit og ved tilhørende Vidnes Biurd Efter loulig adfærd Illustrerit

1. Hvor ud af Tvistigheden hafuer Spüret Sin Oprindelse
2. Maaden Hvorleedis dend Døde Sig hos Regiments Skrifueren hafuer Indfunden og igien af Ham Tracterit og med handlet
3. Slutningen af denne Casus;
4. Reises Prætentioner, Efter lovens maade og Sagens Consequenser som af Bemelte Peder Sønnixen saaledis Habileris og fortsettes, uden nogen Negligence udi det som Sagen til opliusning og Retten til Betryckelse kand Sigte, til ansvar for Kongen.

Nu var endelig det egentlige retsmaskineri sat i gang.

Hidtil havde det været regimentskriveren, som til sin egen befrielse havde manøvreret rundt og indsamlet tingsvidner og på grundlag af egne vidneafhøringer bundet folk, så de ikke på ny af modparten kunne afhøres og tages i ed.

Loven sagde nemlig, at ingen kunne gå fra den vidneafhøring, de én gang havde givet; Ingen kunne heller antages i retten »Bag paa 2 Tingsvidner«, hvilket ramte nogle af de vidner, Peder Sønnixen ville føre.

Lad os se, hvorledes han tog på tingene.

Amtmanden havde jo nøje planlagt hans opgave under ansvar over for kongen.

På grundlag af Peder Madsens skriftlige og mundtlige klage, den sidste var fremkommet under besøget den 18. februar, udstedte Peder Sønnixen den 8. marts en kaldsseddel (stævning) til en lang række mennesker, som på én eller anden måde havde berøring med den sørgelige sag, selvfølgelig først og fremmest til regimentskriveren, som nu fik en fuldmægtig, Rasmus Jacobsen, om at møde sig 26. marts for Elbo, Brusk og Holmans herredsting.

... Anlangende dend Formastelighed i d: 17 December Nest Afvigte Aar udi Ederes Egen Huus og gaard paa bemelte Jens Pedersen, og Andre, med Stød, Hug og Slag u tilbørligen skal hafue uden billig Aarsage for øved, som hand med fleere Deris Fæste og Hosbunds Hold efter Sessions Herrernes Resolution til Eder Anbød at Betalle;

Mend for medelst de skal hafue Veiret dennem de af Eder u=sømmelig Pretenderede foeget Penge som Alleeniste til Eders Egen Interesse Hen Recher, at udgifue, Skal I udi for Bemelte u=til Børlige Maade I Særdeeleshed, Jens Pedersen hafuer Saa Ilde Tracterit,

at mand u for gribelig meener Aarsagen Skal vere, At hand af samme unde medhandling Nest afvigte 19 Januari er ved Døden Afgangen.

Om Alt des adfert agtes Loulig Tingsvidne at er hvervis og Tagis Beskrefuen.

Regimentskriveren protesterede straks mod indstævningen af Laurids Nielsen af Ankier og Jep Jensen af Tolstrup. Deres edelige Vidne var afgivet henholdsvis 15. februar og 11. marts, og derfor burde de ikke på ny antages.

Hvad Søren Berthelsen angik, så var han part i sagen og havde selv brugt uhøflig mund. Han kunne derfor ikke tilstedes noget edeligt vidne. Regimentskriveren ønskede dommerens kendelse herom.

Heri var Peder Sønnixen ikke enig.

Kongens befaling til at rejse sagen forelå først 19. februar og Peder Sønnixens fuldmagt 29. februar. Sagen var slet ikke rejst, da Søren Berthelsen 15. februar for et fremmed ting afgav sit ikke lovmæssige vidnesbyrd.

Jep Jensen havde uden stevnemaal og uden for sit rette forum afgivet sit vidne mange dage før, Peder Sønnixen havde fået sin fuldmagt. Han mente derfor, at Jep Jensen burde efter indstævning møde for retten og svare, hvad der lovmæssig var at spørge dem om.

Dommerens kendelse gik Peder Sønnixen imod, undtagen for Jep Jensens vedkommende. Han kunne udspørges og gav så sin forklaring på, hvad han havde set på Oxvig 17. december 1703.

Mange breve og dokumenter, syn ovs. blev dokumenteret. Også Peder Madsens klage af 22. januar, som han havde underskrevet »med fulde bogstaver«.

Regimentskriveren bemærkede, hvorledes det kunne lade sig gøre, når han ikke kunne skrive.

Hermed havde han draget brevets ægthed i tvivl. Videre opholdt han sig ved, at klagen var dateret den 22. januar, men blev afleveret den 24. januar.

De mænd, som havde synet Jens Pedersen den 25. januar, blev spurgt, om pletterne ikke kunne være efter sprinkelsyge.

Synsmændene kendte ikke sprinkelpletter.

Herefter blev retten udsat til den 8. april.

Denne dag var sognefogederne Bertel Hansen i Stoustrup og Jens Jensen i Kongsted Torp sammen med Peder Sønnixen hos Peder Madsen og hans hustru, som begge var sengeliggende, for at afhøre dem i anledning af klagen den 22. januar, og da kom forklaringen på erklæringen af 14. februar.

Konen fortalte, at 22. januar var kladden til klagen blevet oplæst for dem, og da hun havde hørt den, havde hun erklæret, at de gerne måtte renskrive den, men ikke forandre i den, for så ville hun ikke vedstå den.

Herefter kom man ind på forskellen mellem klagen den 22. januar og erklæringen den 14. februar, og de to gamle fortalte da, at da de blev indvarslet til provsteretten i Stenderup, hvor de kun skulle påhøre vidner og altså ikke selv afhøres, havde regimentskriveren samtidig ved sin tjener været hos dem og lovet dem fri for al skade.

Han ville friholde dem for husbondsholdspenge og betale den karl, de nu skulle have, og det var de altsammen meget tilfredse med, for de var jo fattige og skrøbelige folk.

Bagefter udformede tjeneren så en erklæring for dem angående deres syn på hele sagen, og det tør jo nok antydes, at det var lidt anderledes, end hvad de hidtil havde givet udtryk for.

Desuden skulle der stå i erklæringen, at de ikke agtede at møde, hverken for herredstinget eller noget andet ting, hvor man da kunne henholde sig til denne redegørelse.

Da de kom hjem fra præstegården, kom regimentskriverens fuldmægtig med den renskrevne erklæring, som de skulle skrive under på uden at få den læst op, og bad om de ikke havde en slægtning eller bekendt, som kunne bringe den til Andst og få den vedlagt sagen dér.

Noget må have dæmret for Peder Madsen.

Så han mon det mislige i, at de skrev under på noget, som de ikke kendte, eller at de herefter var afskåret fra at give nogen anden forklaring end den, som var fabrikeret i præstegården i Stenderup?

I hvert fald erklærede han, at de havde ingen, som kunne bringe erklæringen til Andst, og da fuldmægtigen sendte bud efter Bertel Jensen og bad ham rejse med den, sagde Peder Madsen, at han ville i hvert fald ikke bede ham om at rejse. Hvis han ville, måtte han gerne; men han måtte også lade være.

Videre erklærede Peder Madsen til Peder Sønnixen, at deres søn, i modsætning til, hvad tidligere var sagt, havde beklaget sig, da han kom hjem fra Oxvig.

Da forhøret var til ende, blev det oplæst for dem ord for ord og vedgået, og derefter aflagde de ed.

Medens de var ved edsaflæggelsen, kom regimentskriverens tjener, Rasmus Nielsen, ledsaget af fire mænd, Thomas Jepsen, Hans Jensen, Pouel Jensen og Chresten Lauridsen af Taule-Nebel, ind.

Hvad ærinde, de havde, meddelte de ikke, de satte sig bare og tændte deres piber og hørte på, at de to gamle aflagde ed.

Formentlig var de udsendt af regimentskriveren for at udspionere, hvad der skete hos Peder Madsen.

Rapporten fra forhøret hos Peder Madsen blev samme dag forelagt i tinget, og Peder Sønnixen hævdede, at da Peder Madsen ikke kendte indholdet af erklæringen af 14. februar, måtte den erklæres for ugyldig. Hvad der skete med den, véd vi desværre ikke.

På Peder Sønnixens spørgsmål om, hvad regimentskriverens tjener skulle i Peder Madsens hus med fire mænd, svarede regimentskriveren, at vel havde han haft dem i Tolstrup; men de havde andet ærinde og var kun gået ind i Peder Madsens hus for at få en pibe tobak.

Mærkeligt nok synes denne forklaring ikke at være anfægtet.

Videre spurgte Peder Sønnixen de bønder, som havde synet Jens Pedersen den 27. januar, om det var rigtigt, at regimentskriverens tjener også havde udformet deres erklæring.

Det måtte de vedgå.

Om han også havde givet dem den brændevin, de efter synet havde drukket.

Det benægtede de imidlertid. Den havde de selv købt.

Heller ikke her borede Peder Sønnixen for at få mere frem.

Efterhånden, som sagen skred frem, skiftede tingmøderne karakter og blev skueplads for parternes oratoriske og dialektiske krumspring.

9. april indstævnede regimentskriver Jens Hansen Duche overraskende amtmand L. E. von Woyda og hans fuldmægtig Peder Sønnixen til at møde for Andst, Slaugs og Herløvs herredsting den 25. april til endelig doms erlangelse angående beskyldningen for at have forvoldt Jens Pedersens død, som regimentskriveren nu mente, han både ved syn og vidner havde bevist, at han var uskyldig i.

Igen ser det ud til, at regimentskriveren på en fiks måde kom modparten i forkøbet.

På mødet fremlagde Peder Sønnixen amtmandens skriftlige indlæg og udtalte, at som en lovkyndig mand og forhenværende edssvoren prokurator måtte regimentskriver Jens Hansen Duche vide, at Andst, Slaugs og Jerløvs herredsting hverken var Peder Sønnixens eller Peder Madsens eller hans hustrus forum eller rette værneting til nogen doms hændelse i indstævnede sag.

Det forundrede ham derfor, at regimentskriveren ville optræde så formasteligt og u= lovskicket, at han mod kongens befaling og lovens rene ord ville drage dem fra deres rette værneting.

Det synes alene at være et forsøg på »med Vild Raadige I drætter at føre Kongel: Maitt Stoere og u=nyttige om Kostninger paa, Eller at Ville Spille med Retten« i den mening, at sådan usømmelighed ville nyde bifald hos dommeren.

Det troede Peder Sønnixen nu ikke ville lykkes, men mente, at dommeren efter ed og embedes pligt ville observere, at den lov, som kongen giver, må ingen mand at tage eller forandre; eller, at ingen skal dømme imod den lov, som kongen giver, men efter den skal landet dømmes og rettes.

Peder Sønnixen tvivlede ikke på, at dommeren jo efter ed og embedes pligt ville lade sig være efterrettelig og i alle måder holde loven, så regimentskriveren »for Sin i dag giorte u=Lovmessige Søgsmaal at Multeris, tillige med denne u=billige Paa trængte om Kostnings er Statelse«.

Men Peder Sønnixen kunne åbenbart ikke klare denne opgave. Rasmus Jacobsen indvendte herimod i en længere tale, at den endelige dom jo selvfølgelig skulle falde ved Elbo, Brusk og Holmans herreders ting; men han behøvede da ikke at lade sagen ligge og vente på sagsøgeren. Han kunne fremføre den, så meget han ville, til sin egen uskyldigheds bevis.

Peder Sønnixen fandt, at alt, hvad modparten havde sagt, var løse og ubeviselige udflugter, som han ikke syntes, dommeren burde imodtage, men i alle måder være kasserlige og ugyldige.

Rasmus Jacobsen fandt det unødigt at svare herpå og refererede sig til sit forrige.

Peder Sønnixen refererede sig ligeledes til sit foregående. Hverken amtmanden eller nogen anden kunne søges med doms hændelse ved nogen anden ret end sit hjemting og begærede dommerens retsindige kendelse, som han paa behørige steder agtede at ansvare og staa til rette for.

Dommerens kendelse gik imidlertid ud på, at regimentskriveren lovlig havde forkyndet og nu for tinget afhiemlet de indstevnedes kald og varsel.

Han ville ikke her søge dom over nogen. Han havde udelukkende ladet dem stevne til sit værneting, som han bygger og bor under, for doms Erlangelse, til hans u skyldighedz Befrielse og fri Kiendelse for dend Hannem paa lagde Beskyldning, udi Jens Pedersens dødz Aarsage af Tolstrup.

Der af ei Sees, hand nogen dom enten over Welbaarne Hr amtmand von Woyda, fuldmægtig Peder Sønnixen eller Peder Madsen af Tolstrup agter at føre, denne til nogen Prejuditz eller skade; men da ingen af de i denne sag førde tingsvidner sigtede til hovet sagens egentlige oplysning for dommeren, saa op satte han samme sag efter bemelte af hiemlede Steune maal, til behøfvende opliusning, udi 14 dage som er 9. Maj.

Peder Sønnixen er sikkert efter denne manøvre blevet noget lang i ansigtet. Han kunne ikke hamle op med regimentskriveren og hans fuldmægtig.

I tingmødet den 9. maj holdt man sig til hovedsagen. Rasmus Jacobsen producerede en

række attester og tingsvidner, som må have taget meget lang tid, og hvoraf nogle tidligere havde været fremlagt.

Da han fremlagde Laurids Nielsens vidnesbyrd, protesterede Peder Sønnixen, da denne hverken kunne læse eller skrive, og forlangte, at han på ny fremstod og afgav sit vidne, hvilket skete.

Dernæst fremkom Peder Sudder, smeden fra Tiuf Kier, og afgav vidne om, hvad Jens Pedersen havde sagt hos ham.

Peder Sønnixen forundrede sig over, at regimentskriveren ville føre vidne på død mands mund, det var ikke loumessigt.

Regimentskriveren bad, at »Peder Sønnixen vilde indeholde med sin Stoer forundring uden hand hafde Beder fundament at Grunde den paa end her, heldst det iche siunes Loustridigt, at føre vidner paa dend Mands mund som iche havde klaget«.

Derefter blev et krigsforhør fra Vejle 28. februar, hvor regimentsfeldskiær Johann Wilhelmk havde aflagt ed paa sin forklaring om ligsynet, fremlagt.

Så kom referatet fra provsteretten 14. februar, og igen skrivelserne af 19. og 20. februar.

Så fulgte en lang række vidneafhøringer om tildragelserne på Oxvig.

En tingdag var en lang og kedsommelig affære.

Til Søren Berthelsens vidneforklaring ville regimentskriveren overhovedet ikke stille spørgsmål, men henstillede til dommeren at være opmærksom på, hvor villig denne mand var til at besmykke sin egen sag. Han var en interessent og kunne ikke være vidne.

Tingmødet sluttede med en lang redegørelse af Peder Sønnixen, hvori han gennemgik hele sagen.

6. juni fremlagde Peder Sønnixen krav om straf for regimentskriveren som årsag til Sl. Jens Pedersens dødelige afgang.

Jens Pedersen og Søren Berthelsen ville ikke give regimentskriveren mere, end de af sessionsherrerne var pålagt, for ifølge hans Kongel: Maits forordning af 28. januar 1682 5. art: maatte ingen fæste- eller fogetpenge tages eller gifues af kongens rytterbønders gaarde, og deraf kom striden.

Regimentskriveren havde ikke brugt sin embedspligt til at forsvare bonden, men mere henset til hans skade. — Han måtte derfor anses på sin bestilling (afskediges).

Ligeledes måtte han »for hans formeenende Begaaede formastelighed med u tallig Staus Hug, Næfve pust og Haar greb mod Sl: Jens Pedersen betale en anselig mulkt og dertil Sagens omkostninger.

13. juni fremlagde Rasmus Jacobsen regimentskriverens indlæg.

Her i slutrunden præciseres, hvad der var parterne imellem.

Både Jens Pedersen og Søren Berthelsen havde i hans gård haft en liderlig og uforskammet mund og råbt højt, så det var skammeligt at høre, hvilket der var vidne på.

Nu indstillede han til herredsfogedens skønsomhed og retsindige kendelse, om det kunne være passabel, at en bonde måtte udskielde og »udførme« sin øvrighed så meget, han lystede, i synderlighed i hans eget hus og skrivestue, hvorom loven lydelig nok gjorde forskel imellem vert og gæster.

En mand måtte i det ringeste i sit eget hus have frihed for overilelse, af utilbørlige og »skrembtlige ord«, eller anden fornærmelse.

Langt mere må den, som står under kommando bete sig høfligt og »ei udførme« den, der både som husvært burde i sit eget hjem forskånes, så og som øvrighed burde respekteres.

Regimentskriveren sluttede:

Efter at jeg nu på uhøflig måde blev angrevet, nødtes jeg til at revse slig uhøflighed med 2 eller 3 slag af en stok, som med Jep Jensen af Tolstrup og Lars Nielsen af Andkier Bevises over armen og ikke på kroppen at være faldet, hvilket rettighed »Ride fogederne Baade for Kongens og proprietariegodz, stedze for hen og af Gammel tiid haver haft i Herskabetz eller Husbondens Absens«.

Og i henhold til lovens måde revse deres underhavende bønder og tjenere med kæp og hånd, når de dem i en eller anden måde »u høfligen begegnede«, men ej med våben eller værge angribe, som ei heller er sket.

Vidnerne fortæller, at nævnte bonde Jens Pedersen gik frisk og sund fra mig den 17. december, var 18. december hos præsten i Herslev.

Beviserne er fremlagt for, at Jens Pedersen ikke var skadet.

Ved helligtrekongerstide faldt han i en sygdom, en hidsig sygdom, som grasserede i Tolstrup.

Derfor er faderens klage så længe efter højst mistænkelig og næsten uden tilfælde.

Endvidere var den underskrevet med hans fulde bogstaver, endskønt han hverken kan læse eller skrive, og på det grundlag stræber de mig efter liv, ære og bestilling.

Over beskyldningen for ikke at have taget bonden i forsvar tog regimentskriveren vældigt på vej.

Det skulle ikke siges om ham, og hvad angik fæste og fogetpenge, da kunne Peder Sønnixen bare lade rentekammeret om at passe det. Det var dem, der havde med den sag at gøre, og så for øvrigt holde sig til hovedsagen.

27. juni tog Peder Sønnixen sig særlig af regimentskriverens udtalelse om bøndernes opførsel. De skulle have brugt usømmelige ord, skønt det ikke bevises; men selv om det var sket, så sagde lovens pag: 5 art: 3, at ingen maa tage sig selv til rette, men Een hver skall tale og deele sig til Rette.

End mindre er regimentskriveren bemyndiget at prygle og slå Hans Kongel: Maits Rytterbønder, som sket er, fordi de ikke ville give ham utilladelige og utilbørlige Krævende fogetpenge til sin egen Nøtte og interesse.

Peder Sønnixen fandt ingen steder i loven, at en skriver var berettiget til at slaa Kongel: Maits Rytter Bønder et eneste slag.

Det nyttede ikke, at han »efter een gammel forhen u teerlig og Misbrugt Sædvane« ville »til Egne sig Een Rettighed, at Slaa Bonden med Kiep og Haand, og I saa Maader Vrangelig vil ud tolche som fader og moder over for deres Børn.

Men handler Nogen Husbond u lovligen og u tilbørligen moed Sine tienere eller Bønder, Da er det ligesom saadan gierning Seede Imod fremmede og de hafver Magt til at søge deris Rett Imod Hosbunden som Imod een fremmed«.

Vil regimentskriveren »Bementele sine giorde I dretter med, at Jens Pedersen ikke straks døde eller klagede til Amtmanden eller lod sig i levende live syne, dette lader Jeg alt Staae Veed Sin Verd, der Af siunes mig dog iche, at regimentskriverens paastaaede u skyldighed Kand udledes«.

Mueligt ville Jens Pedersen heller have Skaden end Spotten.

Til slut affyrede Peder Sønnixen følgende bredside, at dommeren ville nok selv »Behage at observere Hvor U skyldig Regimentskriveren self i Jens Pedersens døds Aarsage af Maller. eller om hans Samvittighed Maatte tilstede dend Rette grund at aaben bahre da Skulle efter hans Tancher Piiben faae een anden Liud«.

11. juni afsagde herredsfoged Bertel Pedersen og hans 8 meddomsmænd dommen, som lyder, at

... Regimentskriver Jens Duche udi bemelte Sal: Jens Pedersens dødz Aarsage Er uskyldig, Og hand ei at Vere Død af de Slag Regimentskriveren hannem i Oxvig d: 17 December 1703 med en Kiep /: Aldt saa lang og Rom tid førend hand enten Blef Siug eller døde :/ skal have givet, saa som og Ei Bevises hans i levende Live der om for nogen at have Klaget, Mens meere af Acterne Sees form: Jens Pedersen lang tid derefter i hans forretninger haver Veret frisk og før, Saa Sees Ei Retten Efter før ermeldte Af hiemlede Steunemaal, End jo Regimentskriveren for samme Saal: Jens Pedersens dødz Aarsage og dend der stoere her giorde Søgning bør fri at vere.

Amtmanden var overrasket. Regimentskriveren havde dog forvoldt Jens Pedersens død.

Han tyggede en tid på dommen og udtog så 19. september på Andst, Slaugs og Jerløv herreders ting en ny stævning mod regimentskriveren.

Dennegang til pådømmelse af en række punkter, som var »tydelig oplyst, bevist og Sagen, Lang ophold, og Hans Kongel: Maitt til meere stoere bekostninger«.
forklaret«, men alligevel ikke pådømt, og som synes at skulle tjene til »formørchelse af

Amtmanden anmodede om, at dommeren ville »behage at efter see følgende endnu u paa dømbte poster«.

1. Af tingsvidnet den 15. februar fremgik, at der for amtmanden var klaget, »hvorledis Regimentskriveren ilde og Groveligen hafde Tracterit Jens Pedersen og Søren Bertelsen af Tolstrup, med Hug og stød paa Oxvig, og det formedelst de efter Duches forregifvende u høfligen Skulde hafve Comporteret dennem der paa Gaarden, mens iche Beviiser hvad Ord der har vaaren, end mindre sees efter Loven det hand var beføyet til at slaa sig til Rette. Ej heller Negter hand dennem Jo at have slagen«.
2. Af tingsvidne samme dag ses, at Jens Pedersen og Søren Berthelsen havde frembøden deris 8 og 10 rdl paa Lagde Hosbonds holdz Penge, mend foget Penge, 2 rdl for hver har de som billig er negtet.
3. Samme forklarer, at begge fik hug, fordi de ikke ville give ham fogetpenge.
4. Regimentskriverens tjenere udtalte, at de slag, Jens Pedersen fik, ikke var over 4. Senere at de var utallige.
5. I et tingsvidne findes, at da de to mænd »billigen veigrede og Negtede bemte foget penge at udgifve, Græb og tog Regimentskriveren Jens Pedersen i Haaret, og slog Hannem paa Munden, og gaf hannem af Søren Bertelsens Kiep nogle Slag«.

Punkt for punkt gennemgik amtmanden på denne måde hele sagen og indstillede til slut, at regimentskriveren

For vold skal betale

til Jens Pedersen ..... 60 rdl
til Søren Bertelsen ..... 60 rdl

For Staus hug, Haard Greb og Kind Heste eller Ørefigen

til Jens Pedersen ..... 180 rdl
til Søren Bertelsen ..... 180 rdl
til Jep Jensen ..... 9 rdl

Da regimentskriveren havde vedgået at have slaget, men siger, at det var for deres onde Munds skyld, men ikke bevist det, og har taget fogetpenge. — »Derfor bør at ansees paa sin Bestilling«.

Desuden vere med Mulkt ihukommen

Omkostninger ..... 120 rdl

Regimentskriveren var under stævningens forelæggelse ikke til stede. Da heller ingen kunne svare for ham, blev sagen udsat til 3. oktober.

Her fremlagde Rasmus Jacobsen regimentskriverens skriftlige indlæg.

Regimentskriveren var chokeret.

— Jeg maa Beklage mig Saare u = løckelig, sagde han, at jeg af Høyædle og Velbaarne Herre Ludvig von Woyda Kongel: Mayts højbetroede Amtmand over Colding huus Ampt saa haardelig og paa det yderste skal for følges, meere end andere Kongel: Betientere, af derris Ambtmænd.

Det er ickun Kort tid siden hands Velbaarenhed saa u forskylt paa Byrdet mig en Process anlangende Jens Pedersens død i Tolstrup, hvor udi Jeg Blev beskyldt at hafue verrit Aarsag, Og der for af Peder Sønnixen udi indleggit af: 6 Juni 1704: At i rette over mig, med formeening Jeg:

1. som Banemand Burde at lide.
2. Miste min Bestilling fordi Jeg hafde Annammet fæste og fogetpenge af Jens Pedersen og Søren Bertelsen.
3. for Staufs hug, Mafve hug og haar greb imod Jens Pedersen og Søren Bertelsen og Jep Hansen bøde nogle hundrede Rdl.
4. at I hu kommes med anseelig Mulkt, og
5. Betalle en stor om Kostning,

Men som Jeg Baade for Gud hafde en goed Samvittighed, og for Herritzfogden beviste min U = skyldighed, hafver hand med tiltagen 8 Dombs mend ei alleene for bemelte Sal: Jens Pedersens dødz Aarsage, Mens end og for ald dend i sagen giorde Søgning, mig gandske frifunden.

Videre er at fornemme, at Peder Sønix Straxen i tingbogen hafver indskudt sig til Appelation.

Alt dette u = agtet er ieg dog udi denne sag paa nye dend 19 September og til i dag Vidre forlangt at møede, og Svare paa hans Velbaaremheds Indleg, som Jeg Klarligen maa andrage er meget haar og fast u hørlig udi en Sag som allereede ved Dom er af gjort.

Paa nye at angribe en Mand for Vold Paa Sin Bestilling, og Stoere penge Mulkt, og for at Processen Saa meget des meere Kunde hafve skin af for nødenhed, giør hans Velbr: en Distinction imellem drab och Vold, og Siger at Dommen alleene haver kient mig fri for Sahl: Jens Pedersens dødz Aarsage, og icke for de andre poster, hand da hafver Sat i retten.

Vil Saa der med giøre en egen Klaring over Dommeren og de 8 Mends dom, i den Meening de imod Loven skulle hafue Kiendt.

Men som Dommen nock saa Lydelig med førrer disse Klare ord at Regimentskriver Jens Duche for samme Sahl: Jens Pedersens dødz Aarsage, og dend der for her giorde søgning Bør fri at Vere.

Saa fornemmer Vel Dommeren at dette Stefnemaal og denne paa nye reiste sag er alleene giort for at ruienere mig ved udgifter og Penge spilde, helst Jeg alting maa Betalle.

Den Velbr: Hr amtmanden førrer denne sag fri i Hans Maits Nafn, dog dend første sag, hvor om dend Kongel: Befalling melder, er Allereede paa Kiendt.

Paa dend maade, Saa snart nu falder Domb igien, Kand hand Aparte Giøre ny stevning med fore gifvende endnu findes fleere u dømbte Poster.

Hvor ved hand atter Kunde faae Leilighed mig meere at udmatte, Huelched icke hid til i retter gang har verrit Brugelig.

Ei heller at nogen sag der engang ved Hiemtinget er af giort, Kand efter nogen af Parternis sær for Klaring, paa ny Stefnis for hiem tinget igien.

Hvor fore Jeg Refererer mig tiil alle de udi forrige Act førde Vidner og Bevisligheder, saa vel om Jens Pedersen som Søren Bertelsen, om huilchen Sidste dend Kongel: Befalling Aldelis indtet melder.

Og hvorfor skulle Jeg vere dend Eeniste som skulle for følgis, da alle Kongens Ambts- og Regimentskrivere sambt Ridefogderne, Item alle Proprietarie Ridefogder, hver over Sine under hafvende, hafver af ældgammel tiid haft dend samme friehed, at refse en Bunde eller anden tiener som staar under en Commando, naar hand ei giorde, hvad hans skulle, eller gaf u: for skammede ord.

Ja, velbr: Hr Ambtmand von Woyda bruger det samme Sielf, naar hans Velbrh finder en Bunde at hafue fortiendt hug at hand da refser ham med Kiep eller Hand, saa vel og for Kort tid siden en bonde Enche, af velbrh Hr Ambtmand refset for sin Mund i Piedsted Bye, som Jeg Kand bevise naar forlanges.

Hvilched Jeg i Respecht for min Ambtmand og iche at førre Ambts underdannere i Rupstue, hidtil har underholdet med.

Sagen blev opsat i 14 dage.

24. oktober 1704 faldt dommen: ... Saa Torde Jeg mig iche understaae, udtalte herredsfogeden, udi min afsagte dom nogen forandring, eller der om videre for Klaring at giøre, Mindre nogen dom, der imod at give, Mens der ved at Beroe og for blive til mine Høygunstige over Dommeres Nærmere Got Befindende og gunstige paa Kiendelse.

I.

Med baggrund i tidens økonomiske krise er det forståeligt, at de begunstigelser til bønderne, som fulgte tronskiftet 12. oktober 1730, gjorde dem optimistiske, især landmilitsens ophævelse (se byrådsbogen 69/70).

Det er også forståeligt, at nogle iblandt dem mente, at nu burde der smedes, medens jernet var varmt. Der var mere, man kunne tænke sig at blive fri for, bl. a. overgrebene fra de kongelige betjente.

Tidligere havde man klaget herover, men uden resultat. Med så megen kongelig velvilje, som nu var lagt for dagen, måtte det vel kunne lykkes.

Således tænkte i hvert fald en del af bønderne i Koldinghus rytterdistrikt, som fra 1718 omfattede Andst, Slaugs, Brusk, Holman Elbo, Jerlev, Tørrild og Nørvang herreder, de seks første med birketing i Viuf, hvorfra appelleredes direkte til højesteret, hvorimod Kolding rådstue havde appel til Viborg landsting. De to sidste med tingsted i Vejle.

Og det var altsammen yderst rimeligt. Så meget mere beklageligt var det blot, at optimismen gjorde dem helt urealistiske og overfladiske, så de troede, at nu kunne alt gå.

Og hvad værre var: i deres optimisme og overfladiskhed tog de det ikke så nøje med kendsgerningerne, men lod sig trække ud i noget, de burde have gennemskuet, og lagde navn til ubeføjede angreb, som i virkeligheden ikke deltes af bønderne og gjorde et yderst ubehageligt indtryk. Ja, var ved at overskygge de overgreb, som vitterligt fandt sted.

Derved blev bøndernes gode vilje ikke alene misbrugt. De kom alvorligt i klemme, idet deres modstandere fik det hele til at se ud som den rene rebellion, hvilket vel sagtens slet ikke var tilfældet.

Og dog. Der var faktisk noget oprørsk i visse bønders holdning, selv om det under afhøringerne viste sig, at de ikke var i stand til at foretage sig noget som helst over for de kongelige betjente.

Navnlig én af dem var optændt af en intens harme og bitterhed.

I virkeligheden var der lagt op til, at hvad som helst kunne ske, og de lokale betjente var ikke dem, der gød olie på bølgerne — tværtimod.

Og så kom der alligevel noget godt ud af det hele; men det skyldtes andre, og det er sandsynligt, at i hvert fald nogle af de implicerede bønder bagefter i deres stille sind erkendte, at de slap heldigt, og at ryttersessionen, en bestyrelse på tre medlemmer, som stod i spidsen for distriktet, i grunden viste både mådehold og forstand, og det er ikke mindst på grund af dette forhold, at tilfældet er værd at tage frem.

Inden vi går videre, er der imidlertid ét spørgsmål, som vi ikke kan lade upåagtet, for efter denne sag trænger det sig på med en vis styrke.

Vi må i hvert fald pege på det.

Det er, hvor meget det mon i grunden er rimeligt at vente, at den tids bønder i almindelighed kunne gennemskue og vurdere.

Søger vi nemlig en acceptabel forklaring på, hvorledes det kunne gå til, at tingene i det aktuelle tilfælde artede sig, som de gjorde, synes der egentlig kun at være den, at store dele af bønderne helt var ude af stand til at beskæftige sig med alvorlige problemer.

De var derfor et let bytte i mere forstandige og målbevidste personers hænder.

I det rådende system med dets korrupte bureaukrati blev man enten slave eller kværulant. Det sidste blev de, der var i besiddelse af en vis selvrespekt og ønskede at bevare den; men de havde ringe kår.

30. marts 1731 blev et klageskrift til kongen, dateret 24. januar, indleveret til distriktets ryttersession, som bestod af greve, Geheim Raad, Cammerherre og General Major Friis, Etats Raad, Cammer Juncker og Amtmand von Jessen samt amtsforvalter, Krigs Raad, Krigs og Land Commissarie Folsach. Sekretær var regimentskriver Jens Mortensen Kasbierg.

Klagen indledtes med en allerunderdanigst taksigelse for den store nåde, majestæten havde vist bønderne ved at ophæve landmilitsen, som havde været en større plage for dem, end mange tænkte sig.

Dernæst ville underskriverne allerunderdanigst foredrage, hvorledes de, ud over hoveriet (se byrådsbogen 69/70), på forskellige måder blev tribuleret (plaget) med kørsler, f. ex. med ryttersessionens deputerede, med regimentskriveren og hans fuldmægtig til birketinget, delikventer til og fra tingstedet, foruden anden kørsel.

Dertil kom skatter og andet, »saa vi fast ikke veed voris udgifter mellem Aar og Dag, hvilcke sig til stoere Summer opløber«, som klagerne skrev.

Der var halmpenge, som skrev sig fra bøndernes leverancer til regimentet. Hver rytterbonde havde pligt til at levere ni lispund halm af hver tønde hartkorn på deres gård. Det hændte imidlertid, at de ikke kunne levere det foreskrevne kvantum. Almindeligvis gav kornhøsten omkring 3—3½ fold mod i dag 20—30 fold. Denne høst gav ikke megen halm. Ganske vist havde bonden heller ikke mange køer; men til gengæld havde han forholdsvis mange heste på grund af hoveriet og kørslerne, og situationen kunne nemt blive den, at han ikke engang havde halm til eget forbrug. Der skulle ikke stort udsving i kornhøsten til, før der var tale om misvækst, så der hverken var tilstrækkeligt til folk eller fæ. Landet havde faktisk oplevet år med lange og strenge vintre og tørre og kolde somre, hvor bonden prøvede at leve på grænsen af hungersnød.

Men enten han ikke kunne eller til tider måske ikke skulle levere det fulde kvantum, så skulle han dog betale to skilling for hvert manglende lispund.

Kongens indtægter måtte der intet manquere i.

Videre var der marchpenge eller løbepenge, som man kaldte dem.

De betaltes til enkeltvis marcherende soldater til dækning af omkostninger under deres rejse til regimentet.

Denne afgift blev dog ophævet 29. januar 1731.

Oldenpenge var der også.

Oldenfaldet, både agern og bøgeolden var skovens hovedudbytte, sagde man, og bønder såvel som købstadborgere måtte betale en bestemt afgift for at have deres svin gående i skoven, uanset om oldenfaldet var stort eller lille.

Oldengield kaldtes den og blev fastsat af Ober Jægermesteren, som tillige havde fået den skænket som kongelig benådning, og helt sikkert var det nok ikke, at det var en heldig kombination, at samme mand både bestemte udgiften og oppebar den.

Ulvepenge udbetaltes til den, som i årets løb dræbte ulve. Det årlige antal var som regel 16—18 stykker. De blev ophængt i en galge ved tinghuset i Viuf. Afgiften hertil androg 4—8 skilling pr. år.

Fangepenge skulle også udredes. De kom fra, at der »i Colding Rytter District indfinder sig disverre alt for mange Malverhanter, som Nødvendig maae, og er Blefuen henrættet og Afstraffet«.

Omkostningerne herved blev lignet på distriktets bønder og androg årlig 10½ skilling, hvortil kom kørslerne med Malverhanterne.

Skovbøderne blev ligeledes lignet på bønderne for den skade, skoven led ved forhuggelse og tyveri efter vurdering af jægermesteren, som både vurderede skaden og oppebar bøderne.

For hver otte tønder hartkorn blev bevilget et læs bøg til brændsel, hvor der ikke på stedet blev skåret tørv, i så fald mindre, og ½ læs hjultømmer. Til bygningstømmer blev intet udvist, det måtte bønderne købe. Udvisningen af træet skulle der betales ekstra for. Bønderne hævdede imidlertid, at udvisningerne var helt utilstrækkelige, og følgen heraf var tyverierne — og skovbøderne.

Når bønderne klagede over forholdet, blev der imidlertid svaret, at de kunne jo bare passe på, at der ikke blev stjålet.

Gjerdselpenge betaltes for de gærdestaver, som brugtes ved opsætning af hegn. Bønderne kunne spare her ved at opkaste grøfter og sætte diger, men påførte sig samtidig et meget stort arbejde. Desuden skulle de plante pil til erstatning for det huggede.

Bøndernes klage til kongen indeholdt imidlertid også et angreb på præsterne, som på den »hårdeste måde medhandlede bønderne« (se bilag 1 og 2).

Et af bøndernes ankepunkter var korntienden.

Angrebet faldt imidlertid yderst uheldigt ud, vel nok fordi der ikke var grundlag for anklage mod de omtalte præster personligt.

De var både menneskevenlige og tolerante og rettede sig i ikke ringe grad efter bøndernes tarv.

Det er imidlertid kun den ene side af sagen.

Fordi præsterne var menneskevenlige og tolerante i administrationen af de byrder, som bønderne skulle bære for dem, kunne de samme byrder jo udmærket være utålelige at bære for bønderne.

Det havde man ikke blik for; men så var det bare systemet, der var noget i vejen med. Og mon det ikke var tilfældet.

I hvert fald så en indsender til Danmarks og Norges Oeconomiske Magazin bd 4 1760 helt anderledes på dette forhold, end man får indtrykket af ved at læse præsternes redegørelse fra 1731, og forholdene har dog sikkert artet sig på nogenlunde samme måde.

Han anså »korntienden for højst skadelig i hvert fald paa den maade, den praktiseredes«.

Korntienden kunne ydes på tre måder:

1. i kærven (neget)
2. i skæppen (tærsket)
3. i penge

og af bondens kornsæd af alle slags, rug, byg, havre, hvede, ærter, vikker m.m. og husdyrene.

Tiendebetaling i kærven var den mest anvendte fremgangsmåde, bl.a. fordi præsten da kunne holde en stor kvægbesætning, og praktiseredes således, at først aftalte bønderne med

tiendetageren, (altså sognepræsten), hvornår kornet skulle høstes. I regelen forlangte han kornet i landsbyen høstet på samme tid, da han ellers skulle tælle flere gange, når han skulle konstatere, hvor mange neg der var.

Følgen her af var, at noget korn blev høstet grønt, medens andet blev overmodent, fordi marken blev tilsået på meget forskellig tid, på grund af manglende dræning.

Efter afhøstningen skulle negene blive liggende på ageren, til tiendetælleren havde været der; men var han optaget andre steder, og landsbyen måtte vente, ses det let, hvilke vanskeligheder og besværligheder deraf kunne opstå, i vort omskiftelige klima.

Mange stridigheder opstod netop på dette punkt. Bønderne ville ikke vente længere og tog sagen i deres egne hænder og kørte kornet hjem.

Når tiendetælleren havde indfundet sig, måtte han først aftale med de forskellige tiendeydere, hvor deres agre befandt sig.

Det kunne dreje sig om 20-30 forskellige steder, i almindelighed.

Her efter talte de sammen med ham negene på marken og udtog tiende.

Megen diskussion kunne opstå af, hvor negen skulle tages. Tiendetælleren ville helst tage dem fra de agre, hvor kornet var bedst og renest, hvilket ikke var i bondens interesse.

Men alternativet var at køre rundt på alle agrene og samle negene ud.

Det var meget tidskrævende.

Efter indsamlingen blev tienden delt i tre portioner, til kongen, kirken og præsten, hvorefter negene oftest skulle afleveres tre forskellige steder, indtil en mil borte.

For den kongelige dels vedkommende kunne tiendetageren være enkeltpersoner eller institutioner, som da havde pligt til at beskænke bonden.

Tienden kunne imidlertid også betales i skæppen. Da accorderede bonden med tiendetageren, hvor meget han skulle lever af f. ex. byg. I regelen fire skæpper af hver tønde hartkorn

Han kunne da køre sit korn hjem, når det var tjenligt og kunne selv beholde halmen, hvilket kunne være af betydning med henblik på kreaturholdet.

I ufrugtbare år fik han imidlertid måske for lidt korn til de øvrige formål i hans bedrift, føde, skattekorn, landgilde, sædekorn og folkeløn.

Den situation kunne da opstå i dårlige tider med høje priser, at bonden ikke havde korn nok og måtte købe, måske endda sit eget korn tilbage, som præsterne f. ex. fik så meget af, at de kunne sælge.

Tienden udgjorde sognepræstens sikreste indtægt og androg i gode sogne anselige summer.

I Gaurslund sogn f. ex., som udgjorde 356 tønder hartkorn, kunne præstetienden i tørre somre, hvor prisen var høj, indbringe op til 178 tdr korn a 15 mark (455 rdl).

En tredie måde at betale tienden på var i penge, en fast sum, som bonden så i gode år kunne betale med flere tønder korn, i tørre somre med færre.

Bøndernes ønske gik ud på at betale tienden med det samme beløb som kongen fik, hvor han modtog sin part 2-8-0, men det var ikke efter loven, og det ville præsterne ikke.

Ville bønderne ikke accordere på skæppen måtte de betale i kærven. Det havde præsterne ret til.

Hvad osteafgiften angik, da skulle den leveres ifølge forordningen af 29. dec. 1721.

Der var altså problemer med korntienden, og det er ikke sikkert, at bøndernes klage var helt uberettiget; men den forsvandt bare over for de højrøstede præster.

I forholdet mellem bønderne i Erritsø og præsten Bergendal, drejede det sig om, at bønderne ville betale tiende i penge, medens præsten ville have den i skæppen.

Alvorligere end disse forhold var dog nok en række graverende angreb på rytterdistriktets øvrighed.

Før nogen kunne overtage en gård, måtte de - efter klagen - hos regimentskriverens fuldmægtig, Jens Damgaard, accordere om indskrivningspenge, som denne selv tog, og som androg »somme tider mere, sjælden mindre«, i almindelighed omkring fire til otte mark.

Der efter blev fæstet bestemt af ryttersessionen.

På samme måde forholdt det sig ved et skifte, hvor skifteforvalterne, igen Jens Damgaard, og her tillige hans svoger, birkedommer Thomas Ebbesen, optrådte.

Bønderne gjorde en del ud af dette svogerskab, som de mente udgjorde en sammenrotning for at presse penge af dem.

10-20 rdl for hvert skifte, enten der var noget at dele eller ej, var det almindelige.

Mange ting var bønderne forøvrigt utilfredse med nu, da de var kommet i gang. Også ændringen i retsvæsenet, hvor herrederne var lagt under et birketing i stedet for herredstinget. Og hvor der var appel til højesteret i stedet for til landstinget i Viborg.

Bønderne klagede over, at det var for dyrt at appellere til højesteret.

Og alle steder dukkede regimentskriverens fuldmægtig op i billedet på en uheldig måde, i hvert fald i bøndernes øjne.

Han var meget ilde lidt.

Ingen af underskriverne var i tvivl om, at vidste kongen, hvorledes de blev behandlet, ville han hjælpe dem, og det bad de 72 bønder, hvis navne stod under anklageskriftet, ham om.

Men blandt underskrifterne var der særlig en, man lagde mærke til.

Jens Pedersen fra Bredstrup skrev nemlig ved sit navn:

Allerunderdanigst erindring, der som Maiestæten Allernaadigst ville lade foranstalte Een hver Rytter Bonde ved sin Hyøeste Salighed, aparte maa forklare, hvad han haver paa at ancke, fordrister ieg mig og Allerunderdanigst at underskrive.

Ryttersessionen lod birkedommer Thomas Ebbesen og regimentskriver Jens Kasbierg erklære sig til klagen, og det gjorde de i en lang skrivelse, som indledtes med:

Det er beklageligt, at Eendeel af Rytter bønderne i Colding District :/ af Særdehles Ildesindede ophidsede Hovedmænd og tilstøedende Malitieuse Concipister :/ overløber Deris Mayestæt med Klager, uden Aarsag, uden Grund, ja uden Selv at forstaae, Hvor efter tenkende deris skrifter Lyder, Ærlige folck af Geistlig og Werdslig stand til eftertragtelse paa Ære, Embede og Levnets Subsistence...

Alleene Udfunden fra Een eller toe Mend her i Districtet, som icke haver kundet faae Biefald, udi deris u = retmæssige Sager...

Efter denne optakt, som gør sagen til personlig forfølgelse fra bøndernes side, gennemgik de to mænd klagerne og tilrettelagde ordene, så de kunne være nogenlunde sikre på, at de mennesker, som skulle læse redegørelsen, stort set ville finde forholdene i orden.

Ægt og kørsler i det hele taget, som bønderne var meget utilfredse med, bestod i høaflingen fra rytterkoblerne, udkørsel af gødning på rytterkoblerne fra staldene på staldgården, kørsel med havre fra magasinet til det i Vejle indkvarterede livkompagni, rejser med kongens fadebur og suite, andre befordringer efter fripas fra rentekammeret og General Kommissariatet, for kongens hofhold, kørsel med de deputerede til og fra ryttersessionerne, tingrejser for regimentskriveren eller hans fuldmægtig, delikventers befordring

til og fra tinget, »med andet meere, som icke er at hemme med mindre Hans Maits tieniste derunder skal liide«.

Men bonden havde netop dette år gjort sig så opsætsig, at hele sogne ikke ville køre ryttergødning og havde endog været stolte deraf.

Birkedommeren og regimentskriveren kunne sagtens fremstille sagen, så den tog sig ud deres fordel.

Det gjaldt også deres rent personlige forhold.

Regimentskriveren synes nemlig også selv at have gjort sig betalt, f. ex. i de tilfælde, hvor der intet skifte blev holdt på en gård, fordi man havde ordnet det i forvejen.

Regimentskrivens forklaring til dette forhold var, at »Siden Bonden er Rig og Bemidlet, (den økonomiske krise var på sit højeste) afstaaer han sin Gaard til een af sine Børn, saa snart han opnaar 50 Aar eller Lidt derover. Da bliver med det samme af dem selv indbyrdes Sluttet een Contract, hvad Hans øvrige Børn skal have. Forældrene tager Af tægt. Ved dødsfald er ingen Skifte at holde; thi den forud af dem selv er giort«.

»Dette Anlediger mig til noget at paastaae for Skiftet, som een Vendtelig Rætt«.

Under sagens gang foretog man nogle undersøgelser vedrørende de påklagede forhold, og et udateret notat meddeler, at ved et skifte efter Niels Christensen var boets midler 212 rdl. Ved den lejlighed blev

regimentskriverens honorar ..	8 - 0 - 0
birkedommerens honorar	2 - 0 - 0
fuldmægtigens honorar	0 - 4 - 0
	10 - 4 - 0

Ved Niels Mortensens død var der kun en datter tilbage og intet skifte blev foretaget. Alligevel beregnede regimentskriveren sig ..... 4 - 0 - 0

fuldmægtigen ..... 4 - 0

To unge karle, som fæstede en gaard, betalte til regimentskriven:

den ene	6 - 0 - 0
den anden	5 - 0 - 0

Da Hans Hansen af Igum skov skulle have en gård, betalte svigersønnen til regiment-

skriveren	6 - 0 - 0
En søn	20 - 0 - 0
En anden søn	9 - 2 - 0

Det var altså ganske betragtelige summer, som mellem år og dag gik i de tre herrers lommer.

2. april afgik klagen og de kongelige betjentes erklæring til kammerkollegiet, hvorfra den imidlertid kom tilbage 24. april med meddelelse om, at det ville

»være fornøden at samme (bønderne) Særdelis i henseende til regimentskriveren Jens Kasbiergs fuldmægtig og birkedommer Ebbesen med videre noget nærmere vorder Examineret... paa det Mand kunne faae til forladelig efterrætning, hvor viit Bønderne maatte være Beføjede til saadant at Andrage eller icke, siden Mand med de paagiældendes Egen Erklæring icke kand acqvisere« (slå sig til ro).

Der var dog altså nogen, som ikke fandt forholdene i orden.

Der skulle nu aholdes en ny ryttersession til udredning af, hvad der lå bag bøndernes klage, og den blev fastsat til den 15. august i Vejle.

De 72 bønder fra Lejrskov, Andst, Skanderup, Vamdrup, Vejlby, Taulov og Bredstrup sogne, som havde skrevet under, blev indstevnet for sessionen. Desuden Søren Lundmand i Follerup, skoleholderne Jørgen Ibsen Prip i Alminde og Michel Due i Bredstrup, foruden

regimentskriver Jens Kasbierg, fuldmægtig Jens Damgaard og birkedommer Thomas Ebbesen.

I første række var målet at finde frem til anstifterne af klagen og deres concipister, som ikke havde sat deres navne under skrivelsen, som loven bød.

Herom samlede de kongelige betjente sig, og de havde forinden haft et grundigt efterforskningsarbejde i gang i landsbyerne, hvorunder de fik blikket rettet mod visse personer, som skulle være anstifterne.

Bønderne turde simpelt hen ikke andet end fortælle, hvem det drejede sig om, nemlig rytterbonden Søren Lundmand i Follerup, som dog ikke selv havde skrevet under på klagen, Sejer Larsen i Uhre og Jens Pedersen i Bredstrup foruden de to nævnte skoleholdere.

Disse personer blev derfor på sessionen tilbudt at overvære afhøringerne, om de havde noget at bemærke til dem.

Præsterne blev anmodet om at skrive en erklæring til anklagepunkterne imod dem.

Sejer Larsen var den første, som blev kaldt frem til afhøring.

På spørgsmålet om, hvem der havde skrevet klagemålet, svarede han, at under en tidligere session havde Søren Lundmand vist ham kladden og opfordret ham til at skrive under.

Sejer Larsen havde så sagt, at noget deri kunne ikke bevises, hvortil Søren Lundmand havde svaret, at hvad Sejer Larsen ikke kunne bevise, det ville han selv bevise.

Ridende bud havde været skikket rundt i sognene med bud til bønderne om at møde i Peder Barsbøls hus i Vestergaden i Kolding.

Der havde skoleholder Jørgen Prip renskrevet kladden.

Sejer Larseen blev foreholdt, om han ikke blandt de bønder fra Uhre i Lejrskov sogn, som forrige år havde klaget til ryttersessionen og var indkaldt til ekstrasession 12. maj 1730 i Viuf.

Dengang havde de også klaget over kørselen, både fra Staldgården og anden tjenestekørsel og fået at vide, at regimentskriveren som bondens forsvar eller hans fuldmægtig i alle sager skulle møde i tinget, i særdeleshed ved misdæderes afstraffelse og havde ret til fri kørsel.

Sligt var den ene som den anden pligtig at forrette, og hvis nogen modsatte sig det, var det at anse »som een Mot villig u=lydighed, hvormed de skyldige paafører dem Straf«. Var de utilfredse, kunne de bagefter gå til amtmanden og klage.

Således var Søren Jensen og Hans Albertsen fra Uhre engang i 1730 tilsagt at køre fra Kolding til Haderslev med en major i anledning af »dend Nye Excercitie«.

Ligeledes var Jacob Sørensen tilsagt til kørsel til tinge.

Alle var udebleven og havde forvoldt stor ulejlighed.

Til straf skulle de tilsammen betale kørselen til Haderslev, 6 mark 4 skilling.

Hans Christensen, Ferup, Jens Madsen, Uhre, og Laurs Bergesen, Wraa, skulle 19. marts 1730 køre for nogle officerer fra Kolding til Vejle, »som indfandt udi en Ond og Besværlig Vei«.

Derfor fik de foruden deres »Lange Ægte« endnu hver en »Stacket Reise« godtgjort.

Mogens Madsen og Frans Danielsen, Egholt, skulle 13. marts 1730 køre fra Kolding til Viuf og tilbage. De fik ligeledes på grund af vejens slethed tillagt en kort rejse.

Når sådan kørsel forefaldt, blev vejens længde modereret efter vejrliget og årstiden.

De Uhre-mænd fik ved denne lejlighed en så alvorlig som velment advarsel, at de ikke skulle spilde tiden og forsømme deres gårde, hus og agers gerning.

Sligt tilholdt dem Guds og kongens lov og deres derpå grundede fæstebreve.

En sådan fredelig rolighed var dem og deres velstand til befordring. Det andet var til fordærv.

Og nu var han der alligevel igen.

Sejer Larsen indrømmede, at sådan forholdt det sig; men han var gået med på Søren Lundmands opfordring.

Derefter fremtrådte Jørgen Prip fra Alminde.

Amtmanden spurgte, hvorledes han, som både af Guds og Kongens lov skulle være bedre oplyst, understod sig i et så formasteligt arbejde at være den gemeene almue, om ikke til ophidselse, da dog til befordring og tjeneste, især endog da det som i så måder skulle for kongens allerhelligste øjne, var opfyldt med de ting, som ved examina ikke holdt prøve med sandheden.

Jørgen Prip svarede, at han havde ikke skrevet koncepten.

Den var leveret ham i Peder Barsbøls hus i Vestergaden i Kolding, og Søren Lundmand, Sejer Larsen og Anthoni Jacobsen fra Nagbøl og flere, som han ikke kendte, havde opfordret ham til at renskrive den.

Han havde dog advaret bymændene fra Alminde mod at skrive under, for han fandt det ikke bevisligt altsammen.

Adspurgt, hvorfor han ikke havde advaret flere, som alle dog var ham »lige forbunden i Pligt og Christendom«, svarede han, at han ikke, før han var færdig med at skrive, vidste, hvad der stod i brevet, og da var tumulten blandt bønderne så stor, at det var umuligt at indvende noget.

Gården var fuld af folk, der var ophidsede og forbitrede og råbte i munden på hverandre, og oppe på Svalen stod Anthoni Jacobsen fra Nagbøl og læste højt og forklarede.

Søren Lundmand, som var i salen, blev opfordret til »at benægte eller tilstaa, hvad han fandt sig for Gud og sin Samvittighed skyldig«, og han tilstod, at han havde leveret det, Jørgen Prip havde skrevet efter og også bagefter taget det til sig.

Det var imidlertid Michel Due, som havde skrevet koncepten.

Nu måtte Michel Due frem.

På det alvorligste blev han tilholdet »at concitere, om han var Concipist, eller og efter nogen ham bekiendt Haand eller Mundlig Dictering af nogen i eller uden for Bredstrup boende samme Have afskreven«.

»Med en fri og frelst Samvittighed kan ieg Ædelig Bekræfte, at ieg icke enten er Concipist, ej heller har Skreven efter Mundtlig Dictering«, svarede Michel Due.

Søren Lundmand havde en søndag efter prædiken hentet ham i hans hus i Bredstrup og kørt ham til sit eget hus i Follerup.

Her havde han givet ham et stykke stemplet papir til 24 skilling, »som ved en Dreng Ilde og slet henskreven«.

Søren Lundmand blev kaldt frem.

»Hvem er Fader eller har opsat og udført hans Klage«, spurgte sessionsherrerne og formanede Søren Lundmand til at følge og give Sandhed; thi derved, om ikke aldehlis at Befrie sig selv saa dog at overtale de fornærmede og dem som var Bragt Løgn for, til Medlidenhed«.

Men Søren Lundmand vidste ikke, hvorfra klagen var kommet.

Den var leveret i hans hus til konen en dag, da han ikke var hjemme.

Sessionen antog, at dette svar ville de fleste have givet; men undrede sig over, at Søren Lundmand dog havde taget sig af det og fået det afskrevet ved en udenbys mand på

stemplet papir, når han ikke vidste, hvor det kom fra, eller hvem der skulle have det.

Om han da slet ikke vidste, hvor det var blevet af, og hvem der havde hentet det.

Men Søren Lundmand vidste intet om, hvor brevet var blevet af.

Hvem der da havde forlangt koncepten sendt videre.

Det vidste Søren Lundmand heller ikke, og ingen borede videre.

En efter en kom de indstævnede bønder frem, både denne og den følgende dag og svarede på de stillede spørgsmål, og ikke én af dem vedstod sin underskrift.

Det blev en helt utrolig affære.

Over præsterne havde ingen noget som helst at klage.

Peder Mortensen i Bredstrup var utilfreds med, at han skulle »feyle« (vaske) landevejen ved Kolding slot, som kongen skulle passere.

En anden havde fået en hest skamredet.

En havde for ofte kørt ægt, og en var kaldt ud i ægt, medens han forrettede en anden, og var kommet til at betale for den, som han ikke havde kunnet køre osv.

Altsammen småtterier, og mod Jens Kasbierg, Jens Damgaard og Thomas Ebbesen havde ingen nogen klage at fremføre.

Nogle hævdede, at de ikke selv havde skrevet under på klagen, men givet andre tilladelse dertil uden at vide, hvad deres navn kom til at stå for.

Andre hævdede, at de ikke engang vidste, at deres navn var sat under.

En del påstod, at de havde skrevet under efter pres og efter, at de var blevet forsikret, at hvad de ikke selv kunne bevise, det ville Søren Lundmand, Anthoni Jacobsen eller Jens Pedersen bevise.

Salærerne ved skifter var ingen utilfredse med. Tværtimod havde én betalt mere, end der var forlangt.

Når vi erindrer os tidligere klager, og hvad indledningsvis er nævnt om bøndernes forhold, samt ophidselsen i Peder Barsbøls gård, er der grund til at spørge, hvordan et så bedrøveligt forhold kunne fremkomme.

Var det frygt, som spillede ind, eller var klagen så totalt uberettiget?

Det må være utænkeligt, at intet af det anførte kunne holde for en prøvelse.

Eller var bøndernes holdning simpelt hen udtryk for en dyb, menneskelig fornedrelse, hvor de det ene øjeblik i forbitrelse og fortvivlelse over deres vilkår kunne ophidses til at give tilslutning, næsten til hvad det skulle være, hvis de fik foregøglet, at så ville tilstande nblive bedre, for i næste øjeblik, når de stod over for de mænd, som med systemet i ryggen kunne gøre, næsten hvad det skulle være, kunne frapante dem deres dyr, deres avl eller gård for skatter og afgifter af så mange forskellig slags, at de slet ikke selv havde rede derpå, kunne pålægge dem afgifter, om de ville dem til livs, kunne drive dem til fortvivlelse med militære eksekutioner eller putte dem i fangehullet på Koldinghus. Ja, så havde de ikke mod til at stå ved deres underskrift og løb til alle sider.

Var det mon således, det stod til?

Efter afhøringen blev regimentskriveren, birkedommeren og fuldmægtigen spurgt, om de havde spørgsmål at stille.

Det havde de ikke; men alle tre erklærede Søren Lundmand for hovedmanden og reserverede sig ved sagsanlæg at finde frem til dem, der stod bag ham.

Men hvem stod bag?

At Sejer Larsen ikke var hovedmanden, står klart.

Om ham sagde præsten i Lejrskov, at han ikke kunne skrive sit eget navn.

Søren Lundmand synes heller ikke at have været det; men uden tvivl løj han, da han under afhøringen hævdede, at han intet vidste, ikke engang hvem der var kommet med kladden, eller hvor den var blevet af.

Han var nok den, der skulle udføre det formidlende arbejde med afskrivning, renskrivning og indsamling af underskrifter.

Selv var han særdeles godt kendt med processer.

I sin indstilling til rentekammeret omtalte sessionen ham som én af de bønder, der havde voldt dem mest besvær.

For nylig havde han »uden ald fornuftig og Billig Aarsag« rejst en proces om en kørevej, som hans modpart dog ikke ved sagens endelige udfald i højesteret kunne fravristes.

Men under processen var det ikke muligt at få Søren Lundmand til at indgå forlig, endog ikke, da han blev tilbudt en årlig erstatning på 1 mark.

Nej, sagen skulle føres videre, og så forsinkede han blot dens endelige udfald ved krav om syn efter syn og af op imod 200 mennesker fra deres gårde og arbejde, foruden sig selv og den, han forulempede, ved afhøringer.

På prokuratorer og skrivepenge bekostedes flere hundrede rigsdaler, og utallige rejser og timer på tingstokken ødtes til fordærv for ham selv og andre.

Han var for systemet et afskrækkende eksempel »paa Rytter Bøndernes trætte=kiære Væsen«.

Hvorfor han ikke selv skrev under på den foreliggende klage står ikke klart, hvis det da ikke simpelt hen skyldtes en forglemmelse.

Men mærkeligt er det, at han skulle til skoleholderen i Bredstrup for at få en kladde »Af Copieret«.

Mon vi ikke her står ved nøglen til løsningen af problemet? Det er tænkeligt, at han hentede kladden hos Michel Due, som havde nedskrevet den for en anden.

Men for hvem?

Da Jens Pedersen trådte frem til forhør, spurgte sessionsherrerne ham, hvad hensigten havde været med den besynderlige påskrift, han havde sat ved sit navn.

For øvrigt havde han overværet afhøringerne og vel lagt mærke til, at der ikke var kommet det frem, som klagen lagde op til.

Nu skulle han erklære sig, om han direkte eller indirekte, hemmeligt eller åbent havde del i koncepten til dette skrift.

Han var jo en kyndig og fornuftig mand, og de regnede med, at han i så fald ikke ville undskylde sine handlinger.

Der ligger både mistanke og respekt fra ryttersessionens side bag denne udtryksform.

Jens Pedersen forklarede, at hensigten med notatet var at sikre sig, og hvad det var, han ville sikre, fremgik af en skrivelse, dat. 14. august 1731, som han overrakte sessionen, hvorefter han blev dimitteret.

I skrivelsen gjorde Jens Pedersen indledningsvis opmærksom på, at når han var indkaldt til ryttersessionen for at udtale sig angående den klage, han havde skrevet under på, skulle han gerne gøre det, hvis han først måtte få lov til at se skriftet in originale. Det havde han endnu ikke haft lejlighed til.

For øvrigt havde mange før ham skrevet under, så han kunne ikke være ophavsmanden.

Her ud over ville han gøre opmærksom på, at hans påanke kun gjaldt posterne i hans lige afleverede skrivelse, som forklarede den medfart, han i tidens løb havde fået af de

kongelige betjente, særlig i en retssag i 1729, og hovedformålet for ham var, at denne skrivelse skulle komme frem til kongen.

Hermed var afhøringerne tilendebragt, og de kongelige betjente havde al mulig grund til at være tilfredse.

Skal man på indeværende tidspunkt bedømme situationen, må man sige, at klagen var blevet en fiasko og nok ville give bagslag.

Tilbage stod to poster.

Der skulle tages stilling til præsternes redegørelse, og de var meget omfattende.

Det kom man nu nemt om ved. Man sendte dem bare med.

Det gik alle stort set ud på det samme; men der er to ting, som særlig fangede opmærksomheden. Albert Thuras fra Lejrskov og C. Bergendals fra Vejlby. De vedlægges.

Videre skulle der tages stilling til Jens Pedersens skrivelse. Det skete i en lang redegørelse, som sluttede:

Jens Pedersen har største lyst til at rejse trætte og vidtløftighed; men han vil ikke følge loven og de ham og enhver anden til allerunderdanigst efterretning givne allernådigste forordninger.

Vi har en fornemmelse af, at her er sagens egentlige hovedparter konfronteret med hinanden.

2.

Hvad slags mand var Jens Pedersen, og hvad kunne have bevæget ham til at skrive under i denne besynderlige sag?

Jens Pedersen var rytterbonde og selvejer. For nylig havde han overtaget en øde selvejergård i Bredstrup efter at have solgt en halv selvejergård i Tolstrup, som han også havde overtaget som ødegård og derefter arbejdet op.

Dertil var han, efter hvad der blev sagt, en forstandig og lovkyndig mand, som skulle have ført flere sager for sig selv og andre på tinge.

Dette benægtede Jens Pedersen imidlertid kraftigt og hævdede, at det var noget, regimentskriveren udspredte for at miskreditere ham i myndighedernes øjne.

Tværtimod kom han yderst sjældent på tinge og havde, når han kunne få det, altid sørget for en prokurator.

Ikke desmindre fulgte denne påstand Jens Pedersen lige ind i rentekammeret og blev hver gang brugt for yderligere at belaste ham.

Under det absolutte system skulle folk, som stak hovedet op over den brede masse, se sig ualmindelig godt for, hvis de ikke ville risikere at komme på kant med bureaukratiet.

I begyndelsen af 1727 skete et indbrud i Jens Pedersens gård i Bredstrup.

Tyvene havde brudt hul i stuehusets tag og røvet en del røget kød og flæsk, gryn m. m. Alt det forråd, han havde købt til husholdningen til de folk, som skulle hjælpe ham med at opbygge hans nye gård. Dertil en del linnedtøj og en kornsæk. Det var et stort tab for Jens Pedersen og repræsenterede en værdi af 40—50 sltdl., ca. 32 rdl.

Dette var selve sagen.

Hvad herefter skete, må vi se ud fra synspunktet, at enhver skadelidt selv måtte forfølge sin sag og skaffe sig sin ret.

Dertil kommer, at en vis praksis heri synes at have fæstned sig på egnen.

Vor hovedkilde er Jens Pedersens klage til kongen.

Morgenen efter tyveriet samlede Jens Pedersen bymændene i Bredstrup for at få klarhed over, hvorledes tyveriet kunne være gået til.

Tyvene havde været kørende; men da jorden var frossen, kunne man ikke se, hvor hjulsporene førte hen.

Rent umiddelbart synes der ikke at være noget, Jens Pedersen kunne foretage sig.

Andet end at melde sagen til birkefogeden; men det ville der ikke komme noget ud af.

Jo, birkefogeden kunne registrere tyveriet; men drage ud og finde tyveknægten, det gjorde han ikke.

Det måtte Jens Pedersen selv sørge for.

En tid gik, så hørte man, at der på samme måde var begået indbrud i Markus Hansens gård; men logerende havde her opdaget tyvene, som måtte flygte.

Jens Pedersen fik altså ikke et spor at gå efter; men hen på sommeren »blev det Rygtbart«, at Christian Hyrde i Igum, en aftakket soldat, som sammen med sin kone i halvtredje år havde været hyrde der i byen, havde stjålet et bistade fra Jens Ebbesen i Bredstrup, og i Igum havde han stjålet fire lam fra Jens Sørensen.

Begge steder skulle han imidlertid have »optinget«, dvs., at efter opdagelsen af tyveriet havde han akkorderet med de bestjålne og erstattet dem, hvad han havde taget.

Ligeledes var der brudt hul på Hans Bertelsens stuehus i Stoustrup; men om tyvene havde fået noget, vidste man ikke.

Rygtet gik, at flere var i komplot, og at man kunne vente, at de ved nattetide agtede at overfalde byen »med ild og andet«.

I frisk erindring var flere sådanne ildspåsættelser på egnen med mord og mordforsøg.

Naturligt nok blev befolkningen grebet af angst, for hvad skulle man stille op med disse røvere, og skiftedes til at holde vagt om natten.

Kommet så langt i begivenhederne står det os formentlig klart, at vil vi fatte det aktuelle problems omfang, må vi tage i betragtning, hvor ringe retssikkerheden var, og i hvor høj grad befolkningen var overladt til sin egen beskyttelse.

Den kunne ikke sende bud til birkedommeren og så overlade retsforfølgelsen til ham i sikker forvisning om, at han ville finde og straffe forbryderen.

Det havde han vel sagtens slet ikke mulighed for at kunne.

Vi står her ved én af svaghederne ved den tids lovgivning, som man for øvrigt havde tænkt at afhjælpe ved at gøre de kongelige betjente økonomisk interesseret i en retsforfølgelse.

Det må have været en af de kongelige betjente selv, som havde fået den tanke.

I virkeligheden var der tale om en vis terror fra forbrydernes side over for befolkningen.

Derfor tog bønderne praktisk på tingene, hjalp hverandre med at håndhæve retten og foretrak, hvis de fandt tyvene, og det var muligt, at optinge med dem frem for at slæbe dem for birketinget.

Det gjorde tyvene sikkert også.

I så fald var det nemlig måske kun øvrigheden, som økonomisk fik noget ud af sagen, og tyven kunne risikere at »miste sin hud«.

Og vi vil se, at loven i visse tilfælde muliggjorde sådan justits.

På den anden side må vi ikke henfalde til at tro, at bøndernes praksis var ufejlbarlig. Regimentskriveren kunne anklage Jens Pedersen og Christian Hyrde for at udgøre et kompagniskab, hvorved Jens Pedersen fik erstatning for et tyveri, som hyrden hævdede ikke at have begået, men opnåede derved, at hans øvrige forbrydelser så forblev skjult.

Noget sådant var nok hændt.

Ved at høre om alle disse tyverier kom Jens Pedersen naturligt i tanke om, at Christian Hyrde jo også kunne have stjålet hos ham, og i overensstemmelse hermed og altså efter egnens skik, tog han 17. oktober til Kolding til birkedommer Thomas Ebbesen og udbad sig hans ordre til sognefoged Jens Jensen i Kongsted Torp om som birkedommerens fuldmægtig at deltage i en ransagning i Christian Hyrdes hus, om noget af Jens Pedersens frastjålne gods skulle være dér.

Ordren blev givet og ransagningen foretaget i overværelse af fem bymænd fra Bredstrup samt de fleste af Igum bymænd.

Det rent lovmæssige og sikkerhedsmæssige skulle hermed være i orden, for i modsat fald ville vel navnlig de Igum bymænd have gjort indsigelse, da de vel sagtens var med

for at påse, at der ikke skete hyrden uret. Han var jo i deres tjeneste.

I en halvkiste i hyrdens hus fandt man en del honning og i en seng omkring to skæpper æbler, som Hans Hansen Igum straks sagde var hans. Desuden fandt man en del af en skjorte med initialerne I. M. påsyet, som Jens Pedersen mente var hans. Han kaldtes nemlig også Møller. Desuden fandt man en sæk, som han ligeledes påstod var hans.

Mere fandt man ikke. Alligevel forseglede Jens Jensen halvkisten med snor og signet, som man lånte hos naboen, og tillige med en brændevinskedel til en værdi af 10—12 rdl blev den stillet ind hos naboen, videfoged Hans Jensen.
blev den stillet ind hos naboen, ridefoged Hans Jensen.

Nøglen til kisten tog birkedommerens repræsentant med sig.

Så vidt var alt i orden, på nær at Jens Pedersen ikke havde fået fuldgyldigt bevis for, at hyrden havde stjålet fra ham.

Alligevel mente han, at han havde gjort det. Han havde blot bragt tingene af vejen.

Vi véd heller ikke, hvad herefter videre skulle ske med det beslaglagte gods, om man havde regnet med optingning eller ville slæbe hyrden for tinget; men i hvert fald havde man fulgt egnens skik, og øvrigheden havde hånd i hanke med ved at være i besiddelse af nøglen til kisten.

Men om aftenen, da Jens Pedersen lå på sin seng, kom Christian Hyrde og hans kone, Maren Bertelsdatter, sammen med Jens Sørensen, Peder Bennetsen og Hans Jensen, alle af Igum, hen til ham og tilbød ham brændevinskedelen, hvis han ville lade sig nøje med den og så holde hyrden og hans kone fri for sin tiltale.

Vi skal mærke os, at tre bønder var med og understøttede hyrdens anmodning.

De accepterede altså fremgangsmåden. Det er nødvendigt at slå dette fast, for senere blev dens berettigelse draget i tvivl.

Videre skal vi lægge mærke til anmodningens form, som vi ikke selv har fundet på. Den er taget fra et tingsvidne.

Efter denne form er det nemlig naturligt at gå ud fra, at hyrden indrømmer et tyveri og nu kommer for at optinge, tilbyde erstatning.

Til at begynde med sagde Jens Pedersen nej. Han havde mistet så meget, at brændevinskedelen ikke var nogen erstatning for det; men på de medfølgendes forbøn gik han efter nogen snak frem og tilbage alligevel ind herpå.

Efter hans eget udsagn var det væsentlig på grund af frygt for ild og mordbrand.

Og så havde han én grund til.

Han havde ikke set noget i huset, han kunne nyde som repressalie for tyveriet.

Han måtte hellere tage, hvad han kunne få.

Dette er også et citat, og heraf fremgår, at Jens Pedersen delte den opfattelse, at hyrden havde vedgået sit tyveri, og at han ikke behøvede at nære nogen betænkelighed ved at tage imod optingningen, selv om han ikke havde klare beviser.

For Jens Pedersen er dette den naturlige udgang af sagen, og i overensstemmelse hermed sendte han næste morgen bud til sognefoged Jens Jensen, om hyrden måtte få nøglen til kisten, da de havde optinget, og øvrighedens repræsentant udleverede nøglen.

Hermed sagde denne også god for både tilståelsen af tyveriet og optingningen, ellers skulle han have gjort indsigelse og nægtet at udlevere nøglen.

3.

Bare rygterne om hændelserne i Bredstrup var kommet til regimentskriver Jens Kasbierg i den overfor skildrede form, så var der måske ikke sket mere, for lignende historier må han have hørt før uden at reagere.

Imidlertid havde historien fået en drejning undervejs.

Eller var det måske regimentskriveren selv, som havde givet den denne lille drejning for bedre at kunne udnytte den?

Vi véd det ikke.

— Jens Pedersen i Bredstrup, hed det sig, skal ved sognefoged Jens Jensen i Kongsted Torp have inqvireret efter tyvekoster, men intet fundet, og tillige »efter gaaende Rygte« tilvendt sig hos Christian Hyrde i Igum et Brændevinsredskab uden at forfølge sin sag eller bringe den for retten til søgende straf for den strafskyldige.

Det lyder ikke godt, nærmest som Jens Pedersen, efter at sognefogeden intet har fundet hos hyrden under ransagningen, bagefter alligevel havde »tilvendt« sig brændevinsredskabet i stedet for at bringe sagen for retten.

Hvis det havde været tilfældet, ville Jens Pedersen have begået simpelt tyveri.

Og hvis det er rigtigt, at det er regimentskriveren, som har givet historien denne drejning, er det ganske givet for at ramme Jens Pedersen.

I stævningen af 24. februar tydeliggøres meningen. Her indstævnes Jens Pedersen »med Eders Marschandi broder«, Christian Hyrde, tilsammen med Jens Ebbesen og samtlige Igum bymænd til at møde for birketinget for at få opklaret, »hvorledes det hafver sig med denne handel fra først til sidst«.

For øvrigt taler stævningen kun om tyveriet af honningen og lammene. Hvad angår Jens Pedersen står der, at hyrden »skal have stjålet fra Jens Pedersen«.

Dette tyveri betvivles altså.

Hensigten med forhørene er at få opsat et tingsvidne, og med det vil regimentskriveren gå til ryttersessionen og få en tilladelse til at retsforfølge Jens Pedersen.

Udtrykket Marschandi broder peger i retning af et slags komplot, som efter regimentskriverens mening altså skulle bestå mellem Jens Pedersen og Christian Hyrde.

Udtrykket »handel« må gå på, at de to skulle have indgået en aftale om, at noget vedrørende hyrden skulle holdes skjult for øvrigheden mod, at Jens Pedersen fik en erstatning, selv om der hos ham ikke var begået tyveri.

Spørgsmålet er, hvad årsagen kan være til, at regimentskriveren bruger så voldsomt et ordvalg.

Fra Jens Pedersens klage af 14. august 1731 til kongen kan vi pege på nogle episoder, som han selv lagde vægt på.

Da han i sin tid solgte gården i Tolstrup, skrev han selv skødet og leverede det ind på birketinget og betalte samtidig tre mark for at få det læst og påskrevet.

Nogen lovkyndighed må han altså have været i besiddelse af. I hvert fald var den stor nok til at skaffe ham birkedommeren på nakken.

Skødet blev nemlig liggende på birketinget et halvt år, og Jens Pedersen måtte rykke for det og betale ekstra for at få det ekspederet, i alt 5½ sltdl.

Således gjorde birkedommeren, fordi Jens Pedersen ikke som andre lod ham skrive skødet, hvilket ville have indbragt ham 4 à 5 rdl.

Jens Pedersen blev overrasket over birkedommerens optræden og gav udtryk herfor.

Han mente, at »loven var sterchere end aparte Brug og Skick«. Det var også mærkeligt, at et skøde på hjemtinget skulle koste mere end på landstinget.

Hans klage hjalp dog ikke.

Den gjorde ham derimod til en besværlig person.

Han kom på den sorte liste.

Kort efter tilegnede provsten i Pjedsted sig et stykke fiskeri, som ifølge fæstebrevet altid havde hørt til Jens Pedersens gård, og som han også havde betalt afgift af. Provsten havde boet på stedet omkring 25 år og ikke tidligere gjort krav på det. Nu var der pludselig intet at stille op, fiskeriet var hans.

Sagen kom for birkeretten.

Her bestemte dommeren, at en konduktør skulle opmåle stedet, hvilket ikke havde nogen interesse, hvad derimod fæstebrevene, som lå i rtten, havde. De blev dog ikke taget frem.

De Pjedsted bymænd skulle skaffe en landmåler fra København, men hans opmålinger lå i præstegården, og dem kunne Jens Pedersen ikke få at se. Sagen »laa derfor som død hen«, hvilket vist også var rettens hensigt.

Til Jens Pedersens fordærv.

Ligeledes var en myndling af Jens Pedersen ved navn Søren Nielsen, som havde boet hos Jens Pedersen, død, og birkedommeren og Jens Damgaard havde tilvendt sig skifteforretningen, da der var en vis kapital.

Jens Pedersen mente derimod, at han af forskellige grunde havde ret til skiftet; men dér kunne han heller ingen vegne komme.

Ydermere var han nu på det sidste blevet pålagt at betale til Københavns brandskat efter branden 1728.

Han fandt denne skat uberettiget, når han sammenlignede sig med andre ligestillede, som intet betalte, og folk fra købstaden, som ejede 6—8 gange mere end han og dog ikke betalte mere; men det hjalp ikke, at han klagede, selv om det kneb med at betale summen, og den flere gange var blevet ham aftvunget gennem execution.

I alt havde han nu betalt 15 rdl.

Jens Pedersen var kommet på kant med øvrigheden. Han mente, han blev forfulgt, og at hensigten var at riunere ham.

Myndighederne, dvs. birkedommeren, regimentskriveren og fuldmægtig Jens Damgaard, fandt, at han var en besværlig undersåt.

Noget tyder på, at her mente de at have fundet en lejlighed til at ramme ham, og måden, hvorpå dette skulle ske, var at anklage ham for at være gået uden om loven.

Derigennem skulle han ruineres ved rettergang og mulkt.

Jens Pedersen mødte 24. februar på tinget med et skriftligt indlæg. Heri gjorde han udførligt rede for tyveriet og ransagningen og sluttede med, at intet af, hvad der var hændt, kunne være regimentskriveren ukendt, da birkedommerens fuldmægtig havde været med »udi smucke Mends oververelse« og i kraft af birkedommerens ordre, og denne

fuldmægtig havde ansvaret for, at alt var gået lovmæssigt til.

Dette slog Jens Pedersen omhyggeligt fast.

Derefter tog han fat på beskyldningerne for maskepi med hyrden.

Han havde ikke lovet hyrden fri for tiltale og ville gerne medvirke, hvis øvrigheden ønskede ham straffet, »dog paa forlag af Cassen og siden af Amptet saavel til Arrest som andet erfordrende udgifter til Execution, og hvad derhos kand være vedhengende«.

Det var nemlig herigennem, han skulle rammes; men Jens Pedersen kunne ikke kræve ham arresteret, da de havde optinget.

Vill man derimod have mulkt eller andet af tyven, kunne man udmærket det, for de bestjålne havde ikke søgt fordel på øvrighedens bekostning.

Derfor havde det berørt Jens Pedersen ilde, at regimentskriveren i stævningen havde brugt så hårde expressioner. Ingen ærlig mand skulle overtyde ham om, at han med »deslige folck havde haft enten Maschapie eller Marschandie« og forventede satisfaction.

Han skulle blive klogere. Jagten på ham var først lige begyndt.

Efter fremlæggelse af denne erklæring gik man over til vidneafhøringerne, og her får vi hændelsesforløbet yderligere belyst.

Jens Jensen Kongsted Torp var første vidne og forklarede, at han havde vist hyrden birkedommerens befaling til ransagning og spurgt, om han havde taget noget af Jens Pedersens gods.

Hyrden benægtede det. De måtte gerne ransage både ude og inde.

Derefter havde de lukket en kiste op, og til syne var honningen kommet.

Hyrden indrømmede, at den havde han stjålet sammen med en soldat, han havde stået i kompagni med.

Konen derimod sagde til Jens Jensen, at honningen skulle han lade stå, for den havde de betalt dyrt.

Det var en gådefuld udtalelse, da de dog havde stjålet den, men refererede til den forannævnte optingning, som havde kostet dem 4 sltdl., hvorefter de kunne beholde honningen.

Så kom lærredet frem, og Jens Pedersen påstod, at det var hans.

Konen benægtede det.

Hun var i det hele taget mere rap i munden end manden.

Hun havde fået lærredet i Stralsund af sin mands leutnant, sagde hun, fordi hun tvættede og syede for ham. Hun kunne bevise, at hun havde haft det, længe før Jens Pedersen kom til byen.

Mærkeligt var det bare, at birkedommeren ikke under hele sagens gang, selv når påstand stod mod påstand, fandt på at efterprøve, om hyrdekonen talte sandt.

På samme måde gik det med sækken, som Jens Pedersen også mente, var hans, hvilket hyrdekonen kraftigt benægtede og tilbød at bevise, men aldrig fik lov til det. End ikke, da Jens Pedersen mod slutningen af processen i bitre vendinger beklagede sig derover.

Til slut fortalte Jens Jensen, at Jens Pedersen havde lovet at melde det passerede på behørige steder i Kolding.

Det var en farlig udtalelse, for den pegede hen på, at Jens Pedersen og hyrden var »Marschandi brødre«, som regimentskriveren beskyldte dem for at være, og at noget skulle unddrages øvrigheden.

Jens Pedersen protesterede da også kraftigt her imod.

Hvorfor skulle han melde det passerede til Kolding?

Skulle noget meldes til øvrigheden, måtte øvrighedens egen repræsentant gøre det, og det lyder i grunden meget fornuftigt.

Gennem vidneafhøringerne blev yderligere klarlagt, at da ransagningen var forbi, gik mændene over i nærmeste nabo, videfoged Hans Jensens hus, med det beslaglagte gods. Her skulle det opbevares.

Intet kunne være at indvende herimod; men det var altså endnu uklart, hvad videre skulle ske.

Om opbevaringen skete med henblik på optingning, hvis det var muligt.

Eller godset i modsat fald skulle føres til tinget.

Her er ligesom et hul.

Imidlertid skete det, at medens mændene opholdt sig i videfogedens hus, kom hyrden og hans kone over til dem og tilstod, at de alene, altså uden soldatens hjælp, havde taget honningen.

Konen jamrede og klagede sig.

Hvordan skulle det dog gå dem?

Om der slet ingen var, som ville hjælpe dem?

— Hvem skulle kunne hjælpe jer i disse sager, forklarede Jens Jensen, at han havde sagt, medens Jens Pedersen skulle have udtalt:

— Gifver Eder tilfreds, det skal icke gaae saa hart til

Det beroligede konen, og parret gik hjem.

De har nok spekuleret over, hvad de mon skulle lægge i Jens Pedersens ord.

Resultatet af overvejelserne blev, at Jens Pedersen skulle have sagt, at han ville holde dem fri for enhver tiltale.

Således lød det i hvert fald i regimentskriverens udformning på et senere tidspunkt.

Men da var det blevet en farlig udtalelse.

Da mændene var blevet ene, sagde Hans Jensen, efter sin egen forklaring i tinget, at han ikke var særlig glad for at have hverken kisten eller brændevinstøjet i sit hus.

Han frygtede, at det omtalte komplot skulle hjemsøge ham.

— Så kan jeg tage begge dele, svarede Jens Pedersen.

Heller ikke det skulle han imidlertid have sagt, for dermed gav han sine modstandere et nyt våben i hænde.

På grundlag heraf kunne det nemlig komme til at hedde, at Jens Pedersen havde tilvendt sig hyrdens gods, og man kan vel dårligt tænke sig, at det kunne have været hans mening.

Det var imidlertid lige præcis, hvad der kom ud af denne udtalelse, så fantastisk det end lyder.

Bønderne forstod åbenbart ikke, at de stod over for et bureaukrati, som var næsten uden al kontrol, og som havde sat sig for, at nu ville det ramme Jens Pedersen for enhver pris.

Han var sandt at sige heller ikke særlig forsigtig med, hvad han sagde, ligesom hans standsfæller ikke var tilstrækkeligt forsigtige med, hvorledes de refererede ham.

Videre var det Hans Jensen, som kunne forklare, hvorledes hyrdekonen senere var kommet til ham, Jens Sørensen og Peder Bennetsen og havde bedt dem gå med op til Jens Pedersen, som foran er berørt.

De havde fundet Jens Pedersen liggende på sin seng.

Hyrdekonen bad ham nogle gange om forlig, at det dog ikke skulle komme i øvrighedens hænder, og efter en lang mellemsnak bød hun ham 12 slettedaler i optingning.

Det var hele tiden hende, der førte ordet. Manden var bare med.

Men Jens Pedersen ville ikke.

— Det hjælper mig ikke, sagde han, så meget, jeg er blevet frastjålet.

Konen blev imidlertid ved.

Hun har tænkt på hans udtalelse nede ved videfogeden:

— Det skal ikke gå så hart til!

Og ikke på, at hun var beskyldt for tyveri af Jens Pedersen.

Det havde de jo begge nægtet.

Jens Pedersen havde imidlertid kun i tankerne, hvad han var blevet bestjålet, og at det var hyrden, der havde gjort det.

Og når de nu kom, var det for at optinge med ham om det.

Denne uklarhed kom de desværre ikke over, og så blev den liggende der under hele processen.

Kraftigt udnyttet af regimentskriveren, som var hovedmanden bag forfølgelsen af Jens Pedersen.

Øvrighedens hovedangreb på Jens Pedersen var, at han havde tilvendt sig hyrdens gods, og at han havde lovet ham, at der ikke skulle ske dem noget.

Jens Pedersens hovedforsvar var, at hyrden havde tilstået tyveriet ved at komme og ville optinge.

Jens Pedersen havde ikke været meget for det.

Han ville hellere lade retten gå sin gang.

På pøndernes opfordring gik han dog med til det.

Men han lovede dem ikke at holde dem fri for anklage.

Herom drejede det sig, og det kom ikke frem, at de hele tiden talte forbi hinanden.

Når hyrdekonen talte, var det mere i almindelighed.

Hun var bange for, at »det skete« skulle komme til øvrighedens kundskab.

Og »det skete« var for hende honningen.

Det ser ikke ud til, at Jens Pedersen og hun fik fat på misforståelsen.

Derimod gjorde regimentskriveren det; men han tav stille, for det var vand på hans mølle.

Da hyrdekonen ingen vegne kunne komme med Jens Pedersen, gik de tre bønder hjem.

Hun løb imidlertid efter dem.

Nu ville hun give Jens Pedersen brændevinskedlen, hvis han ville give sig tilfreds.

Bønderne gik så tilbage, og efter deres henstilling lod Jens Pedersen sig sluttelig fornøje hermed.

Men hendes mand skulle selv bringe kedlen hen til Jens Pedersen.

Hensigten med dette krav må have været at fjerne enhver mistanke om, at Jens Pedersen med magt eller tvang skulle have tilvendt sig den.

Det gik hyrdekonen gerne ind på.

Jens Pedersen troede at have sikret sig; men tværtimod stod han her ved et nyt, alvorligt angrebspunkt.

I modpartens version blev denne aftale nemlig til, at Jens Pedersen havde taget mod optingning uden at have bevist, at hyrden havde bestjålet ham.

Tyveri.

Og det fik slet ingen betydning, at også birkedommernes repræsentant var gået ud fra, at hyrden havde optinget for, hvad han havde stjålet fra Jens Pedersen.

Ham så de tre øvrighedspersoner ganske bort fra, for ham kunne de ikke tage til indtægt.

Samme nat lod Jens Pedersen sin karl hente brændevinskedlen med tilbehør på en vogn.

Hyrden var der også og tog sig af kisten, som han nu efter optingningen skulle have.

Kedlen måtte han imidlertid også bære ud på vognen og følge med op til Jens Pedersen og dér bære den ind i huset.

Og hermed står vi over for et nyt spørgsmål:

— Hvem brød rettens segl på kisten?

Da det var Jens Pedersen, som skulle rammes, beskyldte øvrigheden ham for at have gjort det, og selv om flere vidner forklarede, at det var hyrdekonen selv, der havde gjort det, blev spørgsmålet alligevel hængende, og til slut blev Jens Pedersen dømt for det.

Det eneste punkt, man dømte ham på.

Da Hans Jensen var færdig med sit vidnesbyrd, spurgte Jens Pedersen, om han havde hørt ham sige, at han ville melde det passerede i byen.

Det havde vidnet ikke; men ingen tog notits af det.

Jens Damgaard ville så vide,

1. om vidnet ikke havde hørt hyrden optinge med Jens Pedersen om honningen, og hvad han skulle have derfor?
2. om hyrden havde optinget med Jens Sørensen om lammene, og hvad han havde fået?

Til 1 svarede vidnet, at honningen var fundet nogle dage forinden af Jens Ebbesens broder, Ebbe Nielsen, som havde optinget med hyrden og fået 4 sltdl., som han havde givet broderen.

Til 2 forklarede han, at med Jens Sørensen havde hyrden optinget om lammene og givet ham 10 mark. Jens Sørensen tog selv de 8. Resten havde vidnet fået for sin hjælp ved eftersøgningen.

Sluttelig kom hyrden i forhør. Han havde imidlertid hverken stjålet lam eller noget fra Jens Pedersen, kun honningen, som der lå bevis for.

Man kan ligeledes ikke rigtig se hensigten med denne benægtelse, efter hvad der var sket.

Hvis den da ikke skyldes, at regimentskriverens fuldmægtig havde været der og lagt ham ordene i munden.

Så kunne de nemlig blive fældende bevis imod både Jens Pedersen og flere af bønderne.

Endnu var der flere vidner tilbage; men Jens Damgaard ønskede ikke flere afhørt.

— Afhøringerne bringer ikke noget nyt, sagde han.

Der var ellers nogle bønder fra Bredstrup, som ville have vidnet til fordel for Jens Pedersen; men de blev afvist.

Med hensyn til Jens Pedersens skriftlige indlæg ønskede Jens Damgaard udsættelse.

På tinget den 23. marts 1728 fremlagde Jens Damgaard et svar fra regimentskriver Jens Kasbierg på Jens Pedersens skriftlige indlæg i forrige tingmøde.

I en yderst truende tone bebrejdede regimentskriveren Jens Pedersen, hvad han havde foretaget sig og føjede til:

— Det blifver efter løfte af min ved Birche Retten haft havende fuldmægtig at tilsvare!

Sagt på nutidsdansk: det skal du komme til at undgælde for.

Idet regimentskriveren gik ud fra hyrdens benægtelse og de blottelser, Jens Pedersen havde givet sig selv, så han ganske bort fra, hvad der kunne tale til hans fordel eller dog undskyldning, og påstod, at han havde handlet groft uforsvarligt ved at beslaglægge kisten og kedlen.

Han brugte udtrykket beslaglægge, altså tilegne sig.

Det var jo ikke bevist, at hyrden havde taget noget fra ham, og Jens Pedersen kunne være kommet i samme situation som hyrden selv, altså blive beskyldt for tyveri, om man ikke havde fundet honningen.

Han måtte heller ikke have optinget med hyrden, som skulle være bragt for retten og af med sit gods til fortjeneste for sin gerning.

Heri bestod efter regimentskriverens opfattelse Jens Pedersens forbrydelse, om det så har noget med hans egen pengepung at gøre.

Gansk vist havde Jens Pedersen »snildelig« antydet, at han gerne ville medvirke ved en arrestation af hyrden, når det blot ikke kom til at koste ham selv noget; »men jeg mener«, føjede regimentskriveren til, »inden Sagens ende at faae hannem paalagt, baade at lade hæfte, underholde og forfølge Christian Hyrde i Igum, saasom hand der til er Suffisant, af Stoere Midler og Capabel af berømt forstand og lovkyndighed, som hand tit i mange Aar for Ret og Doms blifver stefnet nermere skal blifve Illustreret«.

Her skinnede det temmelig klart igennem, hvad hensigten med processen var.

Endda med en forbløffende foragt for retten.

Og det var ord, som nok kunne gøre en rytterbonde betænkelig.

Det blev Jens Pedersen også; men han kunne ikke indse, at han havde gjort noget forkert.

Han ville aflægge sin corporlige ed på, at han aldrig havde lovet hyrden fri for tiltale.

Højst havde han lovet at holde ham fri for sin egen tiltale.

Han havde ikke engang tænkt en sådan tanke, påstod han.

For øvrigt havde Christian Hyrde og hans kone stjålet andre steder.

Hvad forkert var der i, at bønderne selv forfulgte deres sag?

Lovens pag: 469 art 17 tillod bonden selv at udføre sin sag, når det ikke drejede sig om jord eller ejendom.

Var årsagen til regimentskriverens mishag måske den, at tyveriet ikke straks var blevet meldt til ham, men til birkefogedens fuldmægtig?

Hvad Jens Pedersens økonomiske omstændigheder i øvrigt angik, var han ikke rigere end andre »og haabede icke, at han anderledes i denne sag ville blive tracteret end andre rytterbønder og de forbemte andre bønder, hvorfra der også var blevet stjålet«.

Ingen skulle heller overbevise ham om, at han var trættekær eller Marschandi med uærlige folk, langt mindre var broder med dem.

Han havde heller ikke brugt nogen »snedighed« og »haabede, at hannem med proces ville ruinere, thi han havde nok i at udrede til Hans Maitt«.

Denne udtalelse forlangte regimentskriverens repræsentant, Søren Birch, slettet af protokollen.

Jens Pedersen derimod påstod, at den skulle med, for det var kun et enfoldigt svar på de angreb, der var rettet imod ham.

Sættedommeren, birkeskriver Just Lund, afgjorde, at svaret skulle med og kom således til at stå i tingsvidnet, og der var nok ikke så lidt om det.

Herefter blev tingsvidnet beskrevet.

Christian Hyrde nægtede imidlertid igen at have stjålet hos Jens Pedersen.

Derimod havde denne til gengæld for optingningen sagt:

— Jeg skal nok holde Eder fri for al tiltale, såfremt jeg vil være en ærlig mand.

Jens Pedersen anførte, at denne udtalelse var noget helt andet end tidligere var indført i tingbogen, og ingen kunne fragå sit tidligere vidnesbyrd.

Man måtte ikke fæste lid til hyrdens udtalelse. Han havde af fri vilje tilbudt Jens Pedersen kedlen for at lade sig forlige, hvilket indebar, at han også havde stjålet.

Var han ikke skyldig, føjede Jens Pedersen til, »kunde hans haft ladet langt om at gifve mig noget for mine Bortstjaalne Kaaster«.

Jens Pedersen ville aflægge ed på, hvad han havde sagt.

Christian Hyrde ville imidlertid også aflægge ed på, hvad han havde forklaret.

Derpå fremstod samtlige Igums bymænd og vidnede, at intet var dem bevidst uden tyveriet af honningen.

Christian Hyrde havde været i byen i halvtredie år.

Han havde aldrig vedgået at have stjålet, hverken lam eller hos Jens Pedersen.

Med tingsvidnet den 23. marts må afhøringerne betragtes som afsluttet, og herefter skete der intet hele sommeren.

Ryttersessionen skulle nu tage stilling til, hvad videre skulle ske; men ingen synes at have haft særlig travlt.

Efter Jens Kasbiergs eget udsagn skulle han flere gange have været i lag med Jens Pedersen for at advare ham mod at beholde Christian Hyrdes brændevinskedel og endog foretage flere rejser for at overtale ham til at aflevere dem.

Udsættelsen af sagen har måske noget at gøre med disse overtalelsesforsøg.

Det er ikke helt sikkert, at sagen stillede sig således, at regimentskriveren var særlig begejstret over at skulle til ryttersessionn for at få dens tilladelse til at anlægge sag.

Man kan derfor tænke sig, at han forinden ville »overtale« Jens Pedersen til at aflevere kedlen.

Deri ville ligge en vis tilståelse, og så gik det måske lidt lettere med resten.

Vi må jo erindre os regimentskriverens udtalelse om, at Jens Pedersen skulle komme til at »tilsvare«, hvad han havde gjort.

Men Jens Pedersen havde sagt nej.

Derfor var det også ham, som først henvendte sig til ryttersessionen.

Han gjorde det i et brev af 22. oktober, og det er tænkeligt, at det fremkommer som en bøn om hjælp mod regimentskriverens »overtalelsesforsøg«.

— I vor egn, skrev Jens Pedersen, har det altid været maneer, at naar noget er vorden bortstaallen, haver man maat søgt det efter, og har de kundet faaet noget for deris Skade, haver de ogsaa taget der imod, uden videre Proces.

Naar hyrden derfor tilbød kedlen som optingning, opfattede Jens Pedersen det som en tilstaaelse af tyveriet og mente sig berettiget til kedlen. Derfor var han ogsaa tilbøjelig til nu at mene, at naar hyrden senere nægtede at have stjaalet hos ham, var det, fordi han havde fjernet kosterne, og fordi betjentene ville ramme Jens Pedersen.

Øvrigheden kunne jo hverken hindre eller hæmme tyverierne.

Derfor var det nødvendigt, at befolkningen tog sig selv til rette.

Videre skildrede Jens Pedersen, hvorledes komplot eller bander huserede, ikke alene med tyverir, mnogsaa mord og brand.

Fornylig var noget sådant sket i amtet, og man frygtede, at disse bander skulle tage hævn, når noget blev opdaget.

Derfor holdt man vagt i landsbyerne om natten, og derfor var det også formålstjenligt at få en sag ud af verden på den lempeligste måde ved en erstatning, hvis en sådan var at få.

Siden tyveriet i 1727 var der stjålet flere gange. Nogle havde optinget med Christian Hyrde både en, to og tre gange, både i sognet og udenfor.

Der var stjålet heste ved højlys middagstid og andet om natten; men hverken Jens Pedersen eller andre turde nu ransage efter tyve.

Det er vitterligt„ fortsatte Jens Pedersen, at der var blevet stjålet fra ham for 40—50 sltdl, at Christian Hyrde var berygtet i egnen som tyv, og det var skik at ransage og få den erstatning, som hyrden kunne give. Derfor var det også naturligt, at han søgte birkedommeren og fik hans fuldmægtig, Jens Jensens assistance.

Dermed var hele foretagendet lovformeligt og foregik desuden i mange vidners overværelse.

Man fandt meget, gik Jens Pedersen videre, også noget, som han mente var hans; men han indrømmede åbent, at han ikke var sikker i sin sag, »siden een Mands persohn icke agter sligt saa nøye«.

Men hyrden optingede med de andre og ikke alene det, men endog godvilligen u-stocket, u-blocket og u-nødt given mig det omvundne gamble brendeviins tøy, til nogen Liden hielp for min skade«, og det udviste tingsvidnet af 23. marts 1728.

I lovens 5. bog 1. cap.: 5: artc: pag: 669 stod der nemlig: Optinger man for nogen Sag U = stocket, U = blocket og U = nødt, da er hand (den bestjålne) pligtig til det at efterkomme som hand udlovet haver.

Hvis tingsvidnet blev læst, ville man også deri finde, at han havde tilbudt sin højeste ed på, at han ikke havde lovet dem fri for andres tiltale, kun sin egen.

Og intet var sket i dølgsmål.

Når birkedommerens fuldmægtig var til stede, havde han ansvaret.

Den hårde »beskiemmelse som Stefningen hafver i Munde«, var gået ham nær, for selv om han kun var en rytterbonde, havde han dog sin ære kær som andre ærlige folk.

Jens Pedersen ville derfor håbe, »at dend høynaadige session tager mig udi beskiermelse, at mig ikke andet vederfahres, nd hvis ræt og retfærdigt er«.

Det var venteligt, at denne skrivelse måtte gøre indtryk på ryttersessionen, så meget des mere, som 7. hytterbønder fra Bredstrup med deres underskrift i en tilføjelse tilkendegav, at Christian Hyrde »i lang tid tilforn for Tyverie haver været berøgtet, førend dette med Hannem Blef obenbaret, og at vi aldtid har baaren fryge for hannem«.

Dette ville de have vidnet den 23. marts sidst; men Jens Damgaard ville ikke høre på dem.

Jens Pedersens brev af 22. oktober tvang regimentskriveren til at klargøre sin stilling over for sessionen, hvilket han gjorde den 28. oktober i en indstilling om, hvad han mente videre burde ske, bilagt tingsvidnet af 23. marts.

Regimentskriveren er nu den offentlige anklager og kan ikke kaste sig ud i den helt vilde demagogi. Han handler under ansvar og må veje sine ord.

— At efter Stræbe tyfagtige og Skarn vorn folck for deris onde gierning at de kand blive teignet og Naunkiendige, saa ærlige folck deraf, sig for dem kand vare og vogte, er anstændig og ære kier, skrev han. Men at lade sig, naar saadanne forseelser er tildraget, under haanden af kiøbe og der fore holde deris Naune og gierningen i taushed, er baade syndigt og uforsvarligt.

Rytterbonden Jens Pedersen havde ved birkedommeren begyndt herpaa: mig dog gandske u-afvidende: /Og han er jo bekendt som en lovkyndig mand, føjede han til for at gøre Jens Pedersens forseelse endnu større.

Hermed mente regimentskriveren at have klaret sig uden om birkedommerens fuldmægtig og det ansvar, han ikke kunne frikendes for.

Men, fortsatte han, og nu behøvede han ikke at tage hensyn, hvorledis fornefnte Jens Pedersen i det sidste hafver søgt sin fordeel og giort Tyfven u bekiendt, det blef endelig Rygtbar langt om lenge. Jens Pedersen tog til sin profit Hyrdens goede Brendeviins kiedel med ald til Behør, som han lod sig tilføre, og der efter hvercken for nogen af sine foresatte øfrighed eller rætten, Anmelder sin forrætning.

Vi lægger mærke til, hvorledes regimentskriveren fodrejer tingene, og alt det, han her lagde Jens Pedersen til last, stod birkedommerens fuldmægtig som garant for, ransagningen, beslaglæggelsen, optingningen og følgen af optingningen, at Hyrden fik kisten igen, og endelig at myndighederne ikke fik noget at vide.

Det var alt, hvad der var sket.

For denne u-billige og u-tilladelige optingning var Jens Pedersen blevet indstevnet for retten den 24. februar, og for denne selvrådighed, som her i tyveriets fordølgelse er »Marschanderiet uden Ringest Anmeldelse eller at giøre bekiendt Hvad staaled var«, saa fandt regimentskriveren sig beføied til at giøre forestilling.

Først om ikke Jens Pedersen, som »det ieg forsichrer er een Mand af tilstrækchelig forstand i lov og Ræt, samt kyndig i Rttergangs maade og der foruden af Reede Midler velsignet; om hand iche som dend der hafver giort sig Christian Hyrdes goeds mægtig og nøttig, bør ham Straxen Lade søge dom efter fortieneste over ham hverfve«.

Skulle Sessionens behagelig tancker iche der til henfalde, fortsatte regimentskriveren, i Meening Jens Pedersen at blive fra sin gaard og gierning for meget sinchet :/ haaber han, at Jens Pedersen bliver paalagt at levere kiedlen tilbage, saa den kan blive giort i penge, til betaling for, at Jens Kasbierg ved retten maa bevise, enten at Christian Hyrde var en tyv, »eller ermelte Jens Pedersen har med magt tilegnet sig hans gods uden aarsage«.

Jens Kasbierg skulle altså have værdien af kedlen.

For det andet håbede han, at »Sessionen i ingen maade adjusterer Jens Pedersens omgang i denne Sag og Handel og derfor paalægger ham en mulkt til Sct. Jørgens hospital«.

Der er et stænk af forsvar i regimentskriverens indstilling.

Han lader, som om den retspraksis, Jens Pedersen påberåber sig, overhovedet ikke eksisterer.

Herefter må hans indstilling blive, at Jens Pedersen bør straffes.

I hvert fald bør han aflevere brændevinskedlen, så den kan gøres i penge, som regimentskriveren kan få for at bevise, at Jens Pedersen uden årsag havde tilvendt sig en andens gods.

Dette stiler regimentskriveren imod.

Efter hans indstilling skulle hyrden ikke arresteres, der skulle også helt bortses fra, at birkedommeren havde været repræsenteret ved optingningen.

Jens Pedersen skulle knækkes.

I det mindste skulle det forhindres, at ryttersessionen godkendte Jens Pedersens handlemåde, men idømte ham en mulkt.

I sin resolution af 29. oktober indledte ryttersessionen med at tage bøndernes private retsforfølgning til efterretning, »at det i Eignen Skal hafve været een Sædvane, at naar noget er blevet bort Staalen, og samme er funden, har eierne accorderet og imod taged noget for deris Skade og Sagen der ved henfalden«.

Og dermed er den altså godkendt.

Alligevel, fortsatte resolutionen, burde Jens Pedersen ikke »imod sit bedre Vidende«, have accepteret en berygtet tyvs optingning, der kun kan føre til »Sickerhed for Tyfve og onde Mennisker«, som både Jens Pedersen og andre beklagede sig over.

Så meget mere, som man mente, at der skulle stå et komplot bag ved.

Foruden den omstændighed, at af Jens Pedersens gods intet var set, eller nogen tilståelse forelå.

Når tyvene havde optinget, var det, efter ryttersessionens mening for at befri sig for den tiltale, han sob berygtet tyv i almindelighed havde fortjent.

Ryttersessionens opgave er at beskytte Jens Pedersen og samtidig stryge regimentskriveren med hårene, så han ikke føler sig svigtet.

I fortsættelse heraf befaler sessionen, at regimentskriveren straks lader Christian Hyrde pågribe og arrestere og lader ham og hustruen ved birkeretten »for slig deris ondskab, tilbørligen actioneris, og der under søger at udleede, om andre med dennem fandtes i Complot, da med en hver saa vit loven tillader og forsvarligt være kand Rigorius for fahris.«.

Endvidere skal regimentskriveren pålægge Jens Pedersen at aflevere brændevinskedlen, hvilken sammen med, hvad mere Christian Hyrde ejede, skal dække omkostningerne ved retsforfølgningen.

Derefter fortsætter resolutionen:

Her med har Sessionen søgt Jens Pedersen at befrie, så vel for Tiufen at tiltale og lade afstraffe som hvis (hvad) hand ellers kunde have forvoldet sig med hans her ud inden tilfundne u forsvarlig omgang.

Hvis han derimod ikke straks afleverer de imodtagne effecter og derved tilstår, at sessionen har brugt moderateste over for ham, overlades denne post til birkerettens paakiendelse, hvorved Jens Pedersen maa forsvare sig mod regimentskriverens tiltale, som han bedst kan.

Hermed er regimentskriveren klart desavueret.

Hyrden skal arresteres: men Jens Pedersen skal ikke fange og fængsle ham på egen bekostning, som han var truet med at blive tvunget til.

I det hele er han bragt uden for de kongelige betjentes rækkevidde, hvis han vil handle klogt.

Vil han ikke det, må han tage skade for hjemgield.

For ikke at regimentskriveren, trods den ublide medfart han får, skal føle sig helt forladt, reprimanderer sessionen Jens Pedersen for hans handlemåde i det hele og forlanger, at han skal aflevere kedlen.

Dette sidste var sket i den bedste hensigt, men derved får regimentskriveren imidlertid en chance.

Lad os se, hvorledes han udnytter den.

4.

Med ryttersessionens resolution trådte sagen ind i en ny fase.

Det første, som skete, var, at fuldmægtig Jens Damgård straks tog til Igum, hvor han anholdt Christian Hyrde og puttede ham i tyvekælderen på Koldinghus.

Dernæst tog han til Jens Pedersen i Bredstrup og forkyndte ham kravet om aflevering af kedlen.

Han lod ham endda selv læse skrivelsen.

For os at se må situationen have været oplagt.

Jens Pedersen ville gribe den redningsplanke, ryttersessionen kastede ud til ham, hvorefter han roligt kunne se på, at hyrden blev retsforfulgt.

Og tænke på, at han var sluppet fri.

Således gik det imidlertid ikke.

Efter Jens Pedersens opfattelse var hans optingning med tyven berettiget, hans ret til erstatning uomtvistelig, og den ville han ikke lade gå fra sig.

Jens Pedersen havde overhovedet ikke færten af, hvor det bar hen.

Han kunne ikke se, at et nej fra ham nu ville medføre, at han blev kastet for de tre mænd, som med største fornøjelse ville falde over ham og ødelægge ham.

Var det hans bondestædighed, som man kalder det med et mærkeligt udtryk, der her kom frem?

Eller var situationen den, at fuldmægtig Jens Damgård gennem sin optræden provokerede ham til at indtage en anden holdning.

Der er grund til at tro det.

I sin rapport skrev Jens Kasbierg nemlig:

Under min fuldmægtigs anmodning til ham om i bevægeligste Termine, (hvilket må betyde aldeles omgående og uden indsigelse), han Christian Hyrdes havende brendeviins Reedskab Skulle uden Vittløftighed og der om søgende Rettergang fra sig give til hielp i den arresteredes underholdning; af hannem icke blev given høyligere svar end som Ney, det giorde han aldrig, før Skulle hand holde Sagen ud til høyeste Ræt.

Jens Kastbierg fik sin chance.

Lige så venlig, men advarende, som resolutionen havde været, lige så hård og ydmygende var Jens Damgårds optræden.

Sådan plejede han nok at være.

Det kunne Jens Pedersen ikke gennemskue.

Og satte derved regimentskriveren i stand til at omgå sin øvrigheds afgørelse.

Med tilfredshed kunne Jens Kastbierg afslutte sin rapport:

Saaledes paalagdes mig hannem ved Birche Retten at lade søge og dømme.

Ganske vist kunne han ikke putte ham i fængsel; men han kunne ramme ham på hans pengepung, og det var et ømt sted hos Jens Pedersen.

Og regimentskriveren handlede hurtigt.

På tingdagen den 9. november blev hyrden fremstillet for birketinget, efter at stævningen var forkyndt ham den 2. november i slottets portstue.

Samme dag stævnede regimentskriveren Jens Pedersen til at betale 16 rdl til hyrdens forplejning til trods for, at Jens Pedersen påstod, at hyrden havde sin forplejning med.

Ligeledes skulle han betale 6 mark 8 skilling i stævningspenge.

Jens Pedersen protesterede og begærede sagen udsat i 14 dage, hvilket blev bevilget, og inden udløbet af denne frist kom Jens Pedersen på andre tanker med hensyn til brændevinskedlen.

På første »Ting og Tegte dag« efter indstævningen, hvilket må have været den 16. november, talte han med regimentskriveren og var nu villig til straks at indlevere brændevinstøjet på tinget.

Det skete umiddelbart efter, men ikke på en tingdag, hvilket medførte, at kravet om betaling af de 16 rdl blev opretholdt, og 1. februar 1729 faldt dommen, som lød på, at han skulle betale 8 rdl.

7. december 1728 skulle hyrden på ny fremstilles for birketinget; men en voldsom snestorm forhindrede, at han kunne transporteres til Viuf.

På dette ting fremlagdes en skrivelse fra regimentskriveren til birkedommer Thomas Ebbesen.

Heri meddeler regimentskriveren, at hyrden i er forhør havde fortalt, at når han og hans hustru havde optinget med Jens Pedersen, Jens Ebbesen og Jens Sørensen, var det, for at deres tyvri af honningen kunne forblive u kundbar for øvrigheden og ikke, fordi han havde påført de tre mænd tab.

Denne meddelelse, hvordan den nu end er fremkommen, faldt godt sammen med regimentskriverens bestræbelser for at få Jens Pedersen kendt skyldig og var derfor vand på hans mølle.

Alligevel fortsatte han:

Dette vil jeg nu lade stå for, hvad det er.

Med ryttersessionens resolution var der ikke mere at gøre der.

Men ærgerligt er det, fortsatte han, for »alle kan blive enige om det uanstændige i, at en sådan handel med tyve skal beskytte dem for velfortjente straf«.

Nu må regimentskriveren samle sig om at få hyrden dømt.

Det ærgrer ham nok; men resolutionen pålagde ham »ikke at actionere de 3 Mænd i anledning af deris Manrchandis med tyven«.

Han var nødt til at holde sig til hyrden.

Efter regimentskriverens mening skulle denne ikke alene miste sig hud, men også betale »igield og tvigield« (både erstatning og dobbelt erstatning) og »Kongen deris Eiende hofued lod«.

Ved sagens forfølgning skulle hyrden imidlertid have en forsvarer.

Amtmanden beordrede Jep Nielsen Bredstrup, Nyebierg Mølle, til at tage dette hverv.

Han blev imidlertid syg.

Så blev Lydder Lauridsen, Fredericia, beskikket.

Han mødte ikke, og gang på gang måtte man udsætte sagen.

Først 21. februar var Jep Bredstrup rask og kunne tage kontrastævning mod regimentskriveren og de tre tidligere nævnte bønder samt Jens Pedersens tjenestefolk til at møde i birkeretten 8. marts.

1. Honningen var ikke 4 sltdl værd, højst 3.
   Resten skulle tilbagebetales.
2. Hyrde nvar ikke overbevist om at have stjålet andet end honningen, og derfor var optingningen ulovlig.
   Konens påstand om at have ejet lærredet længe blev ikke efterprøvet.
3. Efter vidnesbyrd af Igum bymænd havde hyrden aldrig været berygtet for tyveri.
   Forsvareren forbigik her de Bredstrup bymænd, som sagde det modsatte.
4. Jens Pedersen havde lovet hyrden fri for enhvers tiltale, når han fik kedlen. Derfor skulle han nu give hyrden erstatning.
   Kun hyrden havde påstået dette i et forhør hos Jens Kasbierg. Jens Pedersen selv havde kraftigt benægtet det.
5. Jens Pedersen havde foretaget ransagningen af gerrighed og troede, at det aldrig ville
   Birkedommerens fuldmægtig havde dog været med.
   komme for lyset.
6. Skulle Jens Pedersen ikke blive dømt til at erstatte hyrden den lidte skade efter sit løfte, skulle han søges dømt for at have brudt forseglingen på kisten, som han ikke havde noget at gøre med.
   Det var bevist, at hyrdens kone havde gjort det.
7. Desuden skulle han anses med straf, fordi han ikke havde meddelt øvrigheden det passerede.
   Jens Pedersen havde hævdet, at når birkefogedens fuldmægtig var med, skulle han meddele det, hvis noget skulle meddeles.
8. Derfor skulle Jens Pedersen betale sagens omkostninger, og alle tre efter evne betale til Sct. Jørgens hospital.
   Jens Sørensen skulle betale de 10 mark optingning for lammene tilbage.

På dette grundlag blev vidnerne på ny afhørt under Jens Pedersens protest, fordi det var ulovligt, og det blev ikke bemærket, at nogle af vidnerne tidligere havde afgivet et andet vidnesbyrd.

Jens Pedersen var nu trængt op i en krog.

På birketinget den 22. marts fremlagdes en skrivelse, som regimentskriveren den 28. februar havde sendt til ryttersessionen.

Først da meddelte han de deputerede, som så varmt og forstående havde påtaget sig Jens Pedersens sag, hvordan det var gået, at denne havde nægtet at aflevere kedlen og derefter fået en dom på 8 rdl.

Ryttersessionens svarskrivelse af 1. marts blev også fremlagt.

Det var pinligt for dem at høre, skrev de, at Jens Pedersen hellere ville afvente den yderste ekstremitet end vise lydighed mod sin øvrighed.

Det havde de deputerede ikke ventet, for Jens Pedersen havde forstand nok til at begribe, hvor uforsvarligt hans omgang med tyven havde været, og hvor højt sessionen ved sin resolution havde ladet sig være angelegen at befri ham for proces og vidtløftighed.

Tilsyneladende vidste sessionen endnu ikke, at Jens Pedersen havde afleveret kedlen, og hvordan det på trods heraf alligevel var gået ham.

Skrivelsen sluttede med, at man beklagede, at der i distriktet var alt for mange, »som er Processer og der af i mange maader flydende ondskab og vidtløftigheder saa begierlige, at de langt helder Spilder hvad de burde holde i priis, end i een Retfærdig Sag at finde til huis Ræt og bildigt være kunde«.

Videre var fremlagt en bønskrivelse fra Jens Pedersen til ryttersessionen, hvori han bad

om støtte til at få eftergivet bøden på de 8 rdl. Han havde jo efterkommet kravet om aflevering af kedlen.

Igen tog ryttersessionen Jens Pedersen parti og skrev til regimentskriveren i den anledning.

Regimentskriverens svar var også fremlagt.

Han ville ikke eftergive Jens Pedersen en eneste skilling, for denne havde ikke villet tage imod advarsler.

På tingdagen den 29. marts 1729 var indlæggene polemiske og bitre.

— Denne sag er fra først til sidst blevet ført imod mig af puur had og Misundelse, sagde Jens Pedersen.

— Tre tingsvidner var nu beskrevet.

Alligevel var både først og sidst brugt ens personer til vidner, i hvor vel vidnerne, efter loven første gang burde intet at fordølge, Men vidne dend bare Sandhed, og det hverchen for vild, eller Venskab, had eller avind.

Når disse bemte 3 tingsvidner bliver nøje igennemseet, »findes det der udi dennem, som tørner imod hverandre ... «

Hans Jensen Igum havde nu sidst for retten sagt, at Jens Pedersen, da han lå på sin seng, skulle have sagt, »at deris Hyrde ellerKoene maatte obne deris forseiglet tøy«, hvilket Jens Pedersen hævdede, at han ikke havde sagt.

Videre erindrede Jens Pedersen om birkedommerens egen forsikring, at »om nogen med slige ord udbrød (dvs. ændrede deres tidligere forklaringer), da ei at imod tage dem«.

Peter Bendixen Igum, som stod hos og hørte alt, kunne ikke vidne det, Hans Jensen vandt, og derfor blev han ikke afhørt«.

»Det ene falder lige imod det andet«.

»Lærredet og sækken har de ikke bevist«. . .

»Saa af alt kand sees omgangen« (tendensen).

Videre fremførte Jens Pedersen om Jep Møller (forsvareren):

Hans indlæg »er ikke u magen værd at læse; Thi hand og Consipisten (Jens Damgård) beraaber sig noch paa Loven, men kand iche alligere een Tøddel der af, mig til præjudice eller hans anførte til bestyrchelse«.

— Da hyrden tilbød og gav mig sin kedel, kendte han sig skyldig, hævdede Jens Pedersen. — Jeg havde ikke bud efter dem. De kom og tilbød mig kedelen, at jeg ikke skulle tiltale dem.

— Og som ieg nu ser, fortsatte Jens Pedersen, siunes dette kun, at de lige som ville besuige mig.

Denne kedel er mig fratvungen og mig i ført stor fortræd, Tids spilde, vidtløftighed og omkostninger.

Nu lader Hyrden ved sin fuldmægtig mig endda videre søge, først for friholdelse, øfrigheds og hver Mands tiltale, dernest for snildelig omgang og for forseiglings brydelse, hvilchet, hands hustrue, eller Hans Jensen self hafver giort, som tingsvidner i sig sielf udviiser.

Jeg hafver intet giort udi Dølgsmaal, der ioe maa komme for lyset, mand matte vel spørge hvorfore ieg Skulle holde hyrden fri for Skade, ieg hafver iche tiltalt eller søgt hannem, iche heller hafver ieg kommen hannem til at Stiæle, eller optinge, iche heller bragt ham udi Arrest, langt mindre forvoldt, at han saa lenge sider udi Arrest.

Jeg betalte birkedommerens fuldmægtig for den umage han hafde for mig da vi faa

dage efter, at kedlen var mig given, taltes ved om det, men iche han befalede mig at give det videre an. Alligevel nægter han det nu.

Jeg vil give min corporlig ed paa, at han iche befalede mig at give det videre an.

Jeg undrer, sluttede Jens Pedersen, at Jep Nielsen Bredstrup for en tyv tør paadrage sig sådan een tiltale til hannem imod mig. — Det vidner om, at det ikke var tyven, men mig, det drejede sig om.

5. april hævdede Jens Pedersen, at Jep Bredstrup ville være fratrådt som forsvarer for Christian Hyrde i forholdet til ham og mente hermed at have et yderligere bevis på sin uskyldighed.

Imidlertid blev han forhindret deri af Jens Damgård, som truede ham til at blive.

Ligeledes vendte han sig mod Jens Jensen, Kongsted Torp, som i et krydsforhør tog sin tilflugt i at udtale, at han og Jens Pedersen havde været lige gode om forseiglingen af Kisten.

— Var han da ikke birkedommerens repræsentant, spurgte Jens Pedersen, og havde han ikke ansvaret?

Herpå fik han ikke svar.

3. maj 1729 blev dommen afsagt ved hjælp af otte meddomsmænd fra Haastrup.

Christian Hyrde blev for tyveri af honningen dømt til at miste sin hud ved hudstrygning af slutteren i fængslet, og ikke for denne gang være hjemfalden i skarpretterens og natmandens hænder.

Der foruden skulle hans hovedlod være Kongel: Maitt hjemfalden.

Jens Pedersen blev dømt til at betale 4 rdl til Sct. Jørgens hospital for at have brudt seglet på kisten.

Andet kunne man ikke dømme ham for.

Ebbe Nielsen, Jens Ebbesen og Jens Sørensen skulle hver betale 2 rdl.

Den sidste skulle desuden betale de 10 mark, han havde fået for lammene, tilbage.

Men hvordan gik det hyrden?

Jens Pedersen hævdede, at foruden de 8 rdl, som han blev dømt til at betale til hyrdens fængselsophold, skulle birkedommeren og Jens Damgård ligeledes have auktioneret hyrdens gods for at fremskaffe penge.

Det bedste herom fremkom Jens Pedersen med i sin klage til kongen af 14. august 1731.

— Da sagen stod under forfølgning, skrev han, så det ud, som det drejede sig om at få en tyv straffet, og han måtte ikke bo hos ærlige folk.

Hvad er der siden sket?

Tyven kom ud af arresten uden ringeste straf på sit legem, og siden efter rygte og tiende boet og været udi Biert og Eltang vd Colding.

De Bredstrup Mend giorde vel en skriftlig begiæring til regimentskriveren om at samme Christian Hyrde »matte have Blevet henviist af voris Eigen, siden de Befrygtede sig for hannem og hans Complot og Marschandi brødre«; men de har intet faaet ud af det.

Jens Pedersen var en bitter mand.

Han følte sig forfulgt og forurettet og tænkte kun på at få oprejsning hos kongen for den lidte uret.

4.

Efter nu at have fulgt Jens Pedersen og set, hvad der lå til grund for hans aktivitet vedrørende klagen til kongen af 14. august 1731, vender vi os mod ryttersessionen, som den 18. marts 1732 havde tilendebragt sine overvejelser vedrørende klagen af 24. januar 1731, og sendte indstilling herom til rentekammeret.

Situationen var nu en anden deri, at regimentskriver Jens Kasbierg var død og hans fuldmægtig Jens Damgård i færd med at få en stilling som godsforvalter på Wedellsborg ved Assens.

Hvem var så hovedmanden?

Ja, det har ligesom ingen interesse mere; men for udenforstående at se må det være Jens Pedersen.

For det første er billedet af hele denne klagesag så grelt, at den kun får mening, hvis han står bag i den hensigt at få sin egen sag frem.

I ryttersessionen betoner han omhyggeligt, at han ikke er Author, og vil bevise det med, at mange har underskrevet før han.

Dertil er at sige, at underskrifterne kom frem i Peder Barsbøls hus i Kolding, og at det nok var tilfældigt, i hvilken rækkefølge de kom. Jens Pedersen kunne i hvert fald nemt holde sig lidt tilbage.

Han kunne kun udtale sig om skriftet, hvis han måtte få originalen at se.

Hertil er at sige, at i Peder Barsbøls hus kendte han det i hvert fald så godt, at han kunne anbefale bønderne at skrive under, og tilbød at ville bevise, hvad de ikke kunne bevise.

Hans eget skrift fylder syv maskinskrevne A 4-sider og er ganske vist dateret 14. august, to dage før forhøret; men hvor ferm end Jens Pedersen har været i disse sager, så er det givet, at dette skrift har været under forberedelse længe.

Jens Pedersen havde forberedt sig meget nøje til denne aktion og er uden tvivl den egentlige hovedmand, som startede den udelukkende for at få sin egen sag frem.

Det kan man så mene om, hvad man vil.

Hvad mente ryttersessionen?

I sin indstilling indledede den med at omtale de ublu og ærerørige beskyldninger, som Søren Lundmand i Follerup, Sejer Larsen i Uhre og Jens Pedersen i Bredstrup i deres ondskab og tilbøjelighed til trætte og vidtløftighed var hovedmænd for, hvorfor sessionen indstillede, at de tre »for deris u Christelige Omgang Reprimanderes, og der efter til Tinge at give de fornærmede præster, birkedommeren og Jens Damgård, en dem forre skrivende Billige Erklæring hvor ved de bliver befriet for den tiltale, som imod dem udi dessen ermangling er Vorden Reservered«.

Derefter foreslår de en række ændringer »til Misbrugs forekommelse«, som alle går ud på at lette bøndernes vilkår og forhindre de lokale betjentes overgreb, som sessionen havde

blik for, og som de for Jens Kasbiergs vedkommende mente kom af at føre for stort et hus.

Derudover foreslog sessionen, at opstod der strid mellem rytterbønderne angående ager og eng, høslet, græsavling o. l., som angik kongen, skulle de undersøges af amtmanden og sessionens deputerede, som derefter afsagde en kendelse, der var inappellabel.

Der skulle altså ikke være adgang til for bønderne at gå til højesteret. Heller ikke burde retten skulle have med disse sager at gøre.

Begrundelsen var, at desværre fandtes der blandt bønderne, »som saa vel af Malice, som for at søge Leedige dage og Selskab ved Reiser og paa Ting=Stocken, der lader dem af de, Tingene Freqventerende Processen Anstiftere ved dend allermindste Leilighed mod deris Nabor, udi slig vidtløftighed indbringer og Naar de allerlengst haver udholden, Ender det til Sædernes og deris Welstands Ruin, hvor af mange Exempler kunde Deduceris«.

Alt andet bønderne ellers kunne have at trættes om, såsom Giældsfordringer, Slagsmaal, Ære-skiænden, og deslige dem selv Angick, sligt kunde udføris, som de vil og kand, Naar de der om ei er at foreene.

Deris Excellence osv.

Jo meere føyelig ieg i alle billige ting har Viidst mig imod mine Tilhørere, jo meere omhygelig ieg har været for at Vinde dem med kierlighed og en sagtmodig omgiengelse; jo større Varsomhed ieg har brugt saavel i Embeds som i den mit Embede allernaadigst tillagte rættighed, at iche nogen skulde finde aarsag eller andledning til at besværge sig over mig, jo større baade forundring og fortrydelse Har det givet mig, at der dog iblandt mine Tilhørere af Weilbye Sogn skal findis nogle onde og ublue Mennisker; som ved ubeføyet og usandfærdigt Klagemaal for Deris Kongel. Majt min allernaadigste Arve-Herre og Konge har søgt at ville defamere mig i mit Embede og beskæmme mig paa mit ærlige nafn og rygte. Jeg vil her i min Besvaring undtage og undskylde dem, som undskylder sig self med Uvidenhed om dette skammelige Verch, som maa tilstaae, at deris Nafne ere aldrig af dem self eller ved nogen deris egen tilladelse, men imod deris Villie og Videnskab af andre paa en underfundig og strafværdig maade satte under den indgifne Klage-skrift; Derimod vil ieg binde mig Ved dem, som tør binde sig ved at tilstaae deris indgifne grofne beskyldninger over mig, dem ieg herved aabenbarlig declarerer for at være falske og usandfærdige, sammenspundne af puur malice, og til intet andet sigtende, end at Præsten ved saadan et opsminchet og fingeret Klageskrift skulde sværtis sort i Kongens øyne, ligesom bonden af ham skeede den allerstørste uret og fornærmelse, og naar dette først kunde sættes i Werch, og agtes troligt, saa maatte det ansees for billigt, at bonden blef endtleediget fra saadan forurettelse og besværing, frigifven fra Præstens tiende og de ting, at de yde ham, som var Allernaadigste Konges og saamange Høychristelige og Høy-Prüselige Kongers milde og faderlige omhue her i et Christeligt rige af arrilds tid og af særdelis Naade forundt Præsterne i deris Embede at leve af. Disse himmelens fugle skulde intet Høste, intet sanche i lade ved bonden — Nej deris himmelske fader skulde, efter bondens meening føde dem alligevel; Jeg taler her intet om bonden i almindelighed, thi da maatte ieg giøre mange paa andre stæder og vel de fleeste i min egen Meenighed ald for stor uret, hvilche ieg med billighed og uden skrømt baade kand og bør hose, som kierlige, retsindige og Velvillige Tilhørere; Men ieg skrifver dette alleeniste om dem, der har underskrefven og indgifvet denne Klage over mig og andre Herrens Tienere, der saa vel som ieg kand være uskyldige; Naar mand oplucher denne Pandora buddiche og tage masqven fra deris Klage, saa sees jo klarligen hvad deris religion og Christendom er, hvor ringe kierlighed de har til Gud og Hans ord, siden de iche unseer sig for at begiere brødet fra hans Tieneres munde. Hvad den 1ste post i deris Klage er angaaendes, da tilstaar ieg fritt, at ieg for ligprædichener har faaet undertiden 4, undertiden 3, undertiden 1 Rdr, ja ofte ichun 2, 3 a 4 March, alt ligesom enhver efter æfne og egen gode Villie har gifved mig; Jeg kand ogsaa beviise, at ieg har giort liigprædichener iche een men nogle Gange, som ieg aldrig har faaet eller forlanget en skilling eller skilling verd for; End meere ieg har ofte paa søgne Dage, da ingen anden Guds tienniste i Kirchen har været at forrette, reist ned til Annexet eller Weilbye Sogn med mine egne Heste og Vogn, om Vinters tid i et ondt Vejrlit en lang og besværlig vej for at holde liigprædichen, ja har ofte gaaet der i kold og frost 2 a 3 timer tillige at bie efter Liiget; Om nu de Efterlevende har med et got hierte efter formue betencht saadan min møje og tienniste; Om der efter er formuende Mand er filfalden mig en 4 Ridler Liig-prædichen, som dog er rart, muelig ere saadan hver 2det eller 3die aar, maa ieg da iche, naar ieg giør fyldist og fornøyelse derfor med ligesaa

god en samvittighed og tilladelse har kundet tage disse penge, som de der har begiert liigprædichen hos mig, har med et got hierte og af en frie villie gifvet mig dem?

Men alting skulde hafve paastaaed og som tvunget nogen til at lade holde liigprædichen, enten hand vilde eller iche, som de mælder i deris klage-skrift, andseer ieg for en grov og usandfærdig paasagn, som aldrig nogen skal bevise eller med sandhed og en god samvittighed sige mig paa: Jeg kand iche forestille mig, at mine andklagere har med fuld vidd og forsettlig hue skreved dette om mig, men ieg maa snarere troe, at de er bleven forførte til at underskrive noget, som de aldrig har læst eller hørt, eller self forstaaet hvad kunde være, Thi det er jo mærcheligt, ingen af de 4re i min Meenighed, hvis nafne skal findes under klagen, har nu saa nær i 14ten aar, ieg har været Præst for dem, ladet noget liig begrafve, og hvor kand de da klage, at ieg har taget for meget af dem for liig-prædichen eller nødt dem til at lade holde liigprædichen? Frygter de for at de skal give for mange penge ud til mig om de eengang i min tid døer, da maa det jo siunis som de allerede vilde frygte for den feber, der kunde knuge dem i ryggen mod foraaret. Der maa uden tvivl være en Judas formand for denne oprørske Skare. Een der dømmer om lidet, Præsten nyder, som Judas om Salven, at de er kund en spilde, det er i hans tancher alt for dyrt, hvad Præsten får for liigprædichen, men det agtes intet dyrt, at der skal driches saa mange tønder øld og saa mange potter brændeviin i liig-huuset, førend liiget bæris ud, da det første er ofte til druchenskab og Guds fortørnelse, det andet både til en amindelse om dend døde, og til en påmindelse for de efterlevende, for det 2det ancher De paa det skaalpund Ost, som af hver tønde hartkorn skal ydis Præsten; der over besværger de sig, som over en forfærdelig tung byrde, da dog er saa lille en ting for dem at komme af sted at det maatte anseeis for en skam for Christelige Tilhørere, der vil findes vrang villige derudi, og som en høj formastelse af Undersaatter, der tør vove at skrifve og tentere sligt imod en saa naadig og moderat Kongelig forordning, som baade Præster og Tilhørere har i denne post at rette sig efter. Om bondens Kone maa nu i det højeste tage en dags melchning af hendes Kiør til Præstens Ost efter gaardens hartkorn, og hun siden har alle de andre dagis melchning fri det gandske aar igiennem, mon det være for meget til vederlag for ald den usvigelige Uelch som hun med Hendis Mand, børn og familie skal saa mange gange og hver uge ved Præstens tieniste opfostres udi? De skriver, at det mangeler bonden undertiden paa kiør, undertiden paa græsning til Kiørne; Men lad dem blive ved sandhed. Det mangler dem paa Hierte og paa kierlighed i hiertet til Gud og hans Tienere. Tilforn var det en skick, at Præstens Kone reiste om en dag til een, en anden dag til en anden bye i Sognet og paa saadan hendis udreise maate hun have et par botellier aqvavita og for en Marchs penge Hveede Kringler med sig at uddele til bonde=Konen eller hendis pige, som kom med melch til Præstens Ost; Een kom da frem, som skickligt var, med en melchning af alle sine Kiør, en anden bar den halfve deel frem og lod den halfve deel blive hiemme, den tredie kunde den dag iche finde sine kiør i skoven, den fierde giorde vel en mixtur og fordeelede eller formengede en pot melch af Koen med en half pott Vand af Kilden, at det kunde siunes des meere; Naar nu Præstens Ost var af disse species giort færdig, saa var den undertiden fordervet, og ellers kunde veje for en heel Bye til 10 a 12 skaale-=pund det hafde Præstens Kone for hendis reise, umage, sin aqva vita og Kringler; Denne skick vilde disse Angifvere gierne at skulde blive ved men siden der ved erfarenhed fantis saamegen disorden, saamegen mislig omgang og aldeelis ingen fordeel ved denne Skick for Præsterne, saa har voris da Allernaadigste nu i Herren henhvilende Konge Sl: og høiloflig ihukommelse Konge Frederik den fierde, for at ophæve ald misbrug og misforstand imellem Præsten og hans Sogne=folch, gifvet os en deilig forord-

ning, efter hvilchen dersom Præsten paastaar et skaalpund Ost af tønde Hartkorn som en fuldkommen rættighed kand ieg icke see, at hand gior urett derudi helst hos en vandartig og fortrædelig Bonde; Jeg for min Person her endnu aldrig haft aarsag til at paastaae det, thi ingen har negtet mig min rettighed, Og dersom een eller anden kand eengang være kommen med en Ost, iche saa Vægtig, som den burde, saa har de en anden gang eller paa andre maader giort fornøyelse, og om de endskiøndt iche har giordt dette, saa har de dog aldrig faaet nogen haanlig tiltale af mig uden Kichen, langt mindre efter bøndernis skrive = maade, i Kirchen, thi ieg maatte være en slett og ubesindig Præst, dersom ieg for et half eller Heel skaalpund Ost Vilde paa et saa helligt sted prostituere baade Guds ære og mit eget Embede. Nei, Dette maa noch være en skammelig og usandfærdig skandtfluehem, som nogle onde Mennisker vil paahænge Præsteskabet, for derved at giøre dem i deris Embede suspeckte, og sig self i deris klage og angifvelse troværdigere, for det sidste skriver Angifverne: Gud veed, hvad vi liider med den tiende, som vi aarlig skal svare til Præsterne, thi dersom vi iche vil give dem saameget reent korn, som de vil have, foruden andet som de paafordrer, saa veed De iche paa hvad maade eller hvorledis de udi adskillige poster vil tribuelere os. Hvem mon være Concept-Mager til dette, siden hand begynder at lyfve, men saa ligesom stamme til at lyfve, idet hand siger, Præsterne fordrer andet end hvad de bør, og kand dog iche næfve noget andet, hvad det er. jeg negter iche, at ieg jo, som Præst der boer i en Kiøbsted, og iche har meere fooring behov enten til 2de Heste, som ieg kiører til Sognet med, og til 3 a 4 Kiør, hvis Melchning behøves i Huusholdning, har mestedeelen faaet reent korn af mine Sogne = Mænd i steden for tiende = Kierfven, men det er skeedt efter kierlig og villig accordt, det er skeedt efter Sogne = mændenes egen forlangende og til deris egen nytte, at de kunde beholde self fooringen; Og har ieg iblandt skulde af nødvendighed hafve nogen tiende i Kierven til mine Heste og Kiør, saa har De mangen gang fortryd derpaa, som skulde yde mig samme; Ja dersom nogen heller har villet levere sin tiende i Kierven end i reent korn eller ieg har behøvet at tage Kierven af ham, saa har ieg tilladt Saadanne, uden tælling eller eftersyn, at føre mig Kierven til, ieg har troet dem paa deris Ærlighed ieg har bundet det paa deris egen samvittighed; De har efter min tilladelse taget min Kierv og Hiemført den med deris egen„ og siden, naar aldt deris eget Korn var indsamlet i huus, saa har de først ved lejlighed og vel nogle uger derefter ført mig min kierv til. Er nu dette at tribulere Bonden? Kand vel en reedelig og velmeenende Siælesørger med større føyelighed omgaas sine Tilhørere? Jeg indstiller dette med andet meere til disse høj = gunstige Herrers og alle Retsindiges skiønsomhed. Hvad de egentlig sigter giver de med fuld malitze tilkiende: Dersom, skriver de, Deris Kongel: Majt vilde være os saa naadig og allernaadigst tillade, at vi Præsternes tiende maatte med penge betales ligesom Eders Kongel: Majests Konge = og Kirche = tiende, saa kunde vi derved undgaae mange besværligheder, som os nu idelig paahænger. Her sticher skalchen frem; Her kommer Pharoos Maugre Kiør, og vil gaae i Præsternes Kornland; fordi Kongen har været saa naadig imod hans Bønder, og forundt dem Hans Kirchens Tiende, Korn = og kvægtiende tillige, Hver for 2 mk 8 sk af tønde hartkorn, derover ere de blefven dristige til at misbruge Kongens Naade, og begiere endnu det dertil, som andre i deris Embede allernaadigst er tillagt, og uden hvilchet de fast intet eller lidet har at leve af. Om nu Hans Kongel: Majestt overlader dem tienden for halfdelen imod det, at kunde svare, og som mange vel skulde betale derofr, mon hand derfor vil, at Andre skal lide nød og mangel paa lefnets nødtørftig ophold? Nej! Velsignet være Voris Allernaadigste Konge! Velsignede Være hand Høj = salige fædre, der de hviler i deris graf, som ved deris Christelige omhue og omsorg har for alting seet derfra, at Guds ords tienere iche skulle giøre

deris Embede suchendes! Bonden vilde gierne have PræstensKorn i sin loe, og sine penge i sin lomme, saa at, naar hand knyttede tilefter fri dispensation for det eene, og Hengte Korn = skieppen højt om i det andet, saa skulde Præsten kiøbe sin føde i dyre domme hos bonden, eller ogsaa sullte og lide nød, naar bonden i andre maader iche vilde unde ham penge at kiøbe for. De rer smuche anslag, naar de andsees for lyses, Deilige Christne udvortes, men indvortes fulde af ondskab! Gud skal vidne med mig, at ieg ælsker og omgaaes mine Tilhørere som børn, Herren skal straffe mig, om ieg iche ælsker dem af hiertet, men ieg kand intet ælske ondskab hos dem, ieg kand intet dølge sandhed, eller efterlade at forsvare min ære, naar ieg saa hart er beskyldt og angiven for min Konge, det ieg agter for den største beskiemmelse nogen kand legge paa mig i Verden og i hvilchet dersom ieg var skyldig, da var ieg uværdig til den Kiortel ieg bærer, og det Embede, ieg betiener. Jeg vil indstille alting til deris Excellences og samptlig høje Herrers skiønsomhed, om ieg er skyldig, ellers mine andklagere strafværdige, forblivendes med ald Submission.

Fredericia d = 15 Aug. 1731

C. Bergendal.

I Henseende til dend Klage, som for nogle Maaneder siden til Landsens Konge selv er indgiven, saa vel af endeel Mine Sogne Mænd af Leirskov Sogn over Mig, som af andre Sogne over Deres Præster, hafde Jeg vel i Begyndelsen sat Mig for, ikke at give anden Erklæring end alleene disse faa oord:

> Dersom nogen Siæl iblandt alde Mine Sogne-folk, med mindste Skin af Sandfærdighed, kan overbeviise Mig det allerringeste i henseende til de Tre af dennem andragne Poster, vil Jeg uden ald Naade, have forbrudt mit Kald, og fælde over Mig selv dend Dom, at Jeg har fortjænt at lide ald dend Straf og U-naade, som Min Konge vilde legge paa Mig.

Men alligevel som det har gaaed og endnu gaar Mig nær til Hjerte, at Jeg, der elsker Mine Sognefolk, som min egen egen Siæl, skulde anklages falskeligen og ublueligen af Dem for min Konge i de Poster, hvori jeg er gandske reen og fri og uskyldig, saa vilde dende Højrespective Session Gunstigst tillade Mig om en hver Post i sær noget udførligere, dogkorteligen, at erklære Mig over Min Uskyldighed, og Sogne Mændenes u-grundede og u-beviislige Beskyldninger.

1

Hvad Liigprædikeners Betaling angaar, da har Jeg i Guds Sandhed endnu aldrig af nogen Bonde, faaed, meget mindre forlange, enten 3 Rdr eller 4 Rdr. Thi de kjære gode Mænd, naar de vil sige deres reene Sandhed, veed nok med sig selv, at Deres allerstørste Høflighed imod Præsten for liigprædiken at forrette, strækker sig aldrig højere i aldmindelighed, end til 2 Slettedaler, eller, naar det skal være meget højt, til 2 rdr. Dog har jeg tre gange, sieden jeg blev Præst, faaed 4 Slettedaler; Og kand sige strax af hvem, i fald det forlanges; Jeg kand eller beviise af mit aarlige og ugentlige Register over Mine Indkomster, at jeg har holdt ikkun faa liigprædikener for 2 rdr, men de fleeste for 2 daler eller 1 rdr; eller 4 Mk eller 3 mk eller 2 mk, ja endog for 1 mk; og endeel over fattige folk, Som har været Meenighedens exempler enten i levnet eller lidelser, for Slet intet. Jeg har og, naar Sognefolkene af deres egen gode og fri Villie, har loved Mig, hvad De vilde give Mig for liigprædiken, motted borge og bie dem med Pengene i halve og heele Aar, ja vel to Aar og derover, indtil De, efter egen Villie og lejlighed, omsider har bragt mig Min Betaling. At Jeg nogen tiid har af Mine Sognefolks paastand, om en fuldkommen Rettighed, at der skulde holdes liigprædiken, enten Sognefolkene vilde have det eller ikke, skal aldrig nogen Mand kunde beviise. Men tvert imod kand jeg beviise, at undertiiden, naar Jeg just paa dend Dag, da de vilde have liigprædiken holded har ikke haft tiid dertil, men af Mangfoldings Embedets forretninger var over iiled, har eendeel saa got som trued og tvunget Mig til, at Jeg *skulde* forrette liigprædiken thi ellers vilde de vel faa en anden Præst til at prædike over dend Døde endskiøndt Jeg selv var dend Søndag i Kirken, og forrættede Mit Embede, og skulle see og høre paa, at en anden Præste kastede joord paa Liiget, og holdte liigprædiken. Saa at Jeg kand beviise, at Jeg i aldting har føjed mine Sognefolk, og laded Dem faa det ligesom De har vilded have det. Hvad angaar de 10 Mænd i mit Sogn, som enten har selv underskreved, eller af andre laded underskrive, eller og, hvis hændet

er, imod deres Villie Og begiæring, satte under dand Klage (thi eendelle af dem kand ikke skrive deres eget navn) hvilke ere

1 og 2 Hans Thomsen og Jep Hansøn af Leirskov.
3 og 4 Mogens Madtsøn og Lavs Sørensen af Egholt
5 Jens Lauridsen af Wraa
6 og 7 Poul Madtsøn og Hans Christensen af Feerup
8 Sejer Lassøen af Uhre
9 Peder Knudsøn (Jeg veed ej, om hand er fra Højrup eller Uhre, thi i begge Byernes booer Een af dette Navn)
10 Lars Jepsøn i Højrup.

Da har just disse Mænd ikke gived Mig nogen tiid en skilling for Liigprædiken; thi i de 5½ Aar, da Jeg har været deres Sognepræst har ingen liig fra deres Huuse været at begrave; undtagen fra dend eneste Mand Lars Jepssøn i Højrup, som d: 19 Sept. 1728 lood sit barn begrave med liigprædiken, og gaf Mig derfor, af egen gode Villie, 4 Mk. Saa at endog af denne Post kand sees og skjønnes, at mine Sogne Folk i henseende til Mig, deres Sogne Præst, veed ikke selv, hvad det er, de har underskreved' efterdi ikke Een af alde Dem som Gud og Kongen har beskikket Mig til at være Præst for, skal kunde, naar de end paa det aller skarpeste blive tilspurdte, overbeviise Mig det Allerringeste, som Jeg enten skulde haanes ved at høre, ellers være Bange for at forsvare og igiendrive.

2

Hvad Koorn-Tienden angaar, da skal ikke Een af dem alde kunde sige, at Jeg nogen tiid har taldt eller laded tælle deres korn, paa Ageren, som dog loven tillader. Men Jeg har hvert aar troed dem paa deres egen Ærlighed, og De indføørt mig i Mine lade, hvad d evilde og dem selv lystede. Og, har jeg end undertiiden med Nogle Mænd eller nogle heele Byer, efter deres egen indstændige Begiæring, accordered enten om reent koorn Skieppen eller om Reede Penge, er accordten aldtiid saaledes skeedt, at De selv dermed har aldtiid været meget vel tilfreds, og haft deris fordeel, og Jeg de fleeste gange, om ikke aldtiid, har taged derover Skade.

3

Hvad Oste - Tienden angaar, da, om Jeg end hafde laded Sognefolkenes oste veje, skulde jeg allerunderdanigst formoede, at Jeg hafde aldeles ikke forseet mig, imod Hans Kongelige Majesteets, Salig og Højlovlig Ihukommelse Konge Frederich dend Fjerdes om Oste Tienden allernaadigst udgivne Forordninge; efterdi Dend just melder, hvor vægtig Osten skal være fra en hver mands Gaard, efter Hans Hart Koorn. Men Jeg vil aldrig holdes for at være Rætsindig og Ærlig, om Jeg fra Mine Sognefolkes haand har i min Betjeningstiid laded veje Een Eneste Ost; Endskiøndt dend vel ofte kunde fortjænt det, thi Jeg, som har forestilled Mig, at Mine Elskelige Sognefolk kunde ellers i en og anden Maade være mig

til nogen tjæneste, har aldrig vildede udveje Deres Kjærlighed imod Mig med Vægt og Bismer.

Det merkes da, at Jeg af Mine Sognefolk i deres U = betænksomhed er u-sandfærdeligen Beskylded og angiven for Miine Konge, og Jeg derfor vel kunde kiære Satisfaction af Dem for Deres ublue og u-grundede Klage Maal. Men som Jeg af mit inderste Hjerte, efter Min skyldighed, takker Min Gud og Min Konge for det Brøød, Mig er forunded; og det hverken er min lyst eller Min agt at have trette eller u-Venskab endog med dend allerringeste af Mine Sognefolk, men Jeg langt hellere har laded dem handle med Mig, som De vilde, og unde og give Mig for Mit Arbejde og Mine Tjæniste i Helligdommen, hvad de selv vilde, saa vil jeg alleene af dende Høj-respective Session have Mig dette allerydmygst *dette* udbeded, at Vor Stoor-Mægtigste og Mildeste Lande- Fader og Regenter maatte Allernaadigst vide dette om Mig, at der er ikke eet Oord sandt om Mig i de Ti Mine SogneMænds Klage; da det er Mig nok, at Jeg falskeligen beskylded, og at Jeg, ved dend Allerhøjestes Naade, har i disse Poster ikke gjoort andet, end det, Jeg for Min Guds og Min Konges Domstool med en reen og u-saared Samvittighed kand forsvare. Jeg forbliver osv.

Albert Thura